Biblioteca Centrală Regională Hunedoara-Deva

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VĂ !

gazeta literară

● ORGAN SAPTAMINAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTA ROMANIA ●

Anul XIV Nr. 30 (769) ● Joi 27 iulie 1967 8 pagini: 1 leu

ACORDUL DEPLIN AL ÎNTREGULUI NOSTRU POPOR FAȚĂ DE POLITICA EXTERNĂ A ROMÂNIEI

cuvîntul scriitorilor la marele sfat al țării

MULȚUMIRE ȘI MÎNDRIE

Dacă în sala Palatului se aflau luni dimineața trei mii de deputați și invitați reprezentînd — cred — toate categoriile de cetățeni ai patriei, nu înseamnă că aprobarea entuziastă cu care a fost întîmpinată expunerea tovarășului Nicolae Ceaușescu privitoare la politica externă a partidului și a guvernului a venit în acele două ore și jumătate numai din partea celor aflați acolo. Îmi imaginam nu numai odată cum vor fi reacționat zecile și miile de oameni care se pregătiseră pentru această zi, acei oameni ce așteaptă totdeauna cu încredere deplină pe cei ce le-au spus și le spun necontenit adevărul, pe cei ce au dat un nou conținut noțiunii de **politică** și au făcut din ea acea muncă de zi cu zi, de ceas cu ceas, dusă spre binele celor mulți, al tuturor, în lumina faptelor și adevărului — cele două coordonate în numele cărora comuniștii au acționat fără contenire și fără preget. Așezînd pe această temelie întreaga lor activitate, împărtășind-o întregului popor, chemîndu-l să-și spună cuvîntul, partidul comunist ne-a făcut pe toți părtașii marilor acte ale vieții politice. Nerăbdarea lor o cunoșteam deci din zilele premergătoare sesiunii, sentimentele multora dintre ei îmi erau știute, acum îi vedeam pe aceiași oameni mulțumiți și mîndri. Le citeam pe fețe mulțumirea pentru că destinele țării sînt conduse cu atîta certitudine, cu atîta înțelepciune și calm, cu ceea ce noi numim cu o bună vorbă românească plină de miez : **chibzuință.** Pentru că asupra oricărui capitol ne-am opri din expunerea tovarășului Nicolae Ceaușescu, fie acela în care se analizează raportul de forțe din lumea contemporană, fie acela în care se prezintă dezvoltarea relațiilor de prietenie și colaborare între România și țările sistemului socialist mondial sau cu statele ce au alte orînduiri sociale, fie probleme de actualitate stringentă ale vieții internaționale, vedem cum politica externă a acestei țări este condusă cu o maturitate exemplară izvorîtă dintr-o gîndire ce nu se lasă furată de aparențe, de aventuri, ce nu își îngăduie nici o apreciere superficială, nici o apreciere care nu pornește dintr-o cunoaștere științifică a realității. De aceea am încercat cu toții acest sentiment de mulțumire deoarece am văzut în fiecare cuvînt rostit expresia acelei temeinicii a gîndului ce a călăuzit întotdeauna partidul nostru, deoarece am văzut cum mersul istoriei a fost mereu de partea noastră, deoarece am văzut că drumul pe care l-am străbătut și-l vom străbate este acela al rațiunii, al păcii, al progresului social. De aceea am încercat cu toții acest sentiment de mulțumire, pentru că fiecare cuvînt și fiecare paragraf al expunerii se înscriu în arcul inimii și conștiinței noastre, amplificînd acel sentiment al certitudinii care ne însuflețește în viața noastră de zi cu zi. Pentru că în fond problemele politicii externe sînt acele chestiuni de care se leagă destinul însuși al omenirii, evoluția ei, fericirea ei, liniștea ei. Și sîntem mulțumiți că partidul nostru dă tuturor acestor fundamentale chestiuni ale vieții internaționale un răspuns formulat cu conștiința responsabilității față de evoluția mișcării revoluționare mondiale, față de cauza socialismului și a păcii în lume.

Și sîntem de asemenea mîndri. Mîndri pentru că poziția partidului nostru în fața marilor evenimente internaționale se bucură de atenția lumii întregi, impunînd respect și admirație oamenilor de pretutindeni tocmai prin luciditatea ei, prin echilibrul ei, prin acea chibzuință care o face să aleagă totdeauna calea pe care orice om de bună credință o admiră. Și sîntem mîndri pentru că destinele acestei țări sînt în mîinile acelor oameni pentru care nu există nimic mai presus decît fericirea poporului român, în mîinile acelor oameni care au făcut ca numele țării noastre să fie înconjurat de stimă, să reprezinte în contextul politicii internaționale o prezență de mare și adevărat prestigiu.

De aceea unanima adeziune a poporului a venit în întîmpinarea acelei politici externe care, sintetizînd gîndurile și faptele cele mai luminate ale patrioților trecutului, a dat prezenței noastre în lume prestigiul și demnitatea atîta vreme dorite. Un prestigiu și o demnitate ce fac ca astăzi cuvîntul nostru să fie așteptat, ascultat, comentat. Și de toți oamenii care iubesc judecata lucidă și adîncă a vieții— admirat.

Valeriu RĂPEANU

Tovarășul Nicolae Ceaușescu la tribuna Marii Adunări Naționale

O SINTEZĂ A EXPERIENȚEI ISTORICE A PATRIEI

Ca deputat, ca scriitor, țin să-mi exprim gîndul meu de înaltă prețuire și deplină aprobare a politicii externe a Partidului Comunist Român și a statului nostru socialist, politică ce sintetizează însăși experiența istorică a patriei. Caracterul activ, realist al acestei politici are ca rezultat o continuă lărgire a prestigiului României socialiste în întreaga lume, lucru de care se bucură oricare patriot, doritor de bine pentru poporul său. Întrucît antevorbitorii mei au dezbătut pe larg problemele cuprinse în cuvîntarea tovarășului Nicolae Ceaușescu, m-am gîndit că ar fi mai bine să mă opresc doar la cîteva și să accentuez ideile care îmi sînt mai familiare.

Meseria mea de scriitor m-a învățat să fiu întotdeauna atent la fapte, la întîmplări, la descifrarea sensului evenimentelor din jurul meu și din lumea întreagă. Faptele, întîmplările, evenimentele mai vechi și mai recente ne-au arătat tuturor că problemele litigioase nu se pot soluționa prin zăngănirea armelor, ci prin hotărîrea nobilă de a promova spiritul respectului reciproc, idealul scump umanității : pacea, dezvoltarea relațiilor de prietenie între națiuni. De aceea, politica partidului nostru de a chema la unire energiile tuturor popoarelor, pentru a-și soluționa toate problemele pe calea înțelegerii, este pe bună dreptate tot mai cunoscută și prețuită în lumea întreagă.

Istoria ne-a dovedit din cele mai vechi timpuri și pînă astăzi, că nici o dată un popor, indiferent în ce parte a lumii ar trăi el, nu-și poate realiza aspirațiile sale naționale, dacă pornește pe calea asupririi altui popor. A fi liber înseamnă nu numai a te bucura de libertatea ta, ci a respecta și a te bucura și de libertatea celorlalți. Acesta este un adevăr valabil nu numai pentru indivizi, dar și pentru popoare, pentru națiuni.

Învrăjbirea popoarelor pentru a le putea asupri și dezbina este o veche armă a imperialismului, a claselor exploatatoare în general. Oare au avut ceva de folosit poporul, clasa muncitoare, oamenii animați de idealurile progresului, din încăierări, vrajbă și ură ? O experiență îndelungată, la care am participat și ca muncitor cu palma și ca slujitor al condeiului, m-a învățat că numai lupta împotriva exploatatorilor, împotriva politicii lor de atîțare și vrajbă între popoare este calea sigură și dreaptă spre libertate, spre progres și pace.

În cuvîntarea ținută la marea adunare populară de pe Cîmpia Libertății de la Blaj, cu prilejul vizitei în regiunea Brașov, tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al Comitetului Central al P.C.R a rostit cuvinte care se întipăresc adînc în inimă : „Înaintașii noștri... au înțeles că li-

NAGY Istvan

(Continuare în pagina 3)

DA—DIN ADÎNCUL SUFLETULUI

Am ascultat cu cea mai mare atenție expunerea tovarășului secretar general al partidului nostru, am căutat să pătrund fiecare idee și să cîntăresc fiecare argument.

Am simțit, în atmosfera Adunării noastre, că fiecare deputat a ascultat cu aceeași atenție această frumoasă, cuprinzătoare și convingătoare expunere a programului de politică externă a partidului și statului. Simt, acum, satisfacția de conștiință, deplină, neprecupețită și gravă, a tuturor celor ce ne-am adunat aci, și simt că pot exprima, cu cea mai profundă convingere și cu cel mai fierbinte entuziasm, adeziunea tuturor cetățenilor, a tuturor alegătorilor pe care am cinstea de a-i reprezenta în Marea Adunare Națională a Republicii Socialiste România.

Intregul program al politicii noastre externe este inspirat din adevărul profund al intereselor poporului român, precum și din cea mai profundă și vie fibră a plămadei sufletești a acestui popor și totodată din cel mai sincer și generos spirit de pașnică înfrățire și colaborare cu toate popoarele și statele lumii, din hotărîrea cea mai neabătută de a face tot ceea ce intră în posibilitățile unui stat independent și ale unui popor liber, pentru instaurarea și consolidarea păcii internaționale.

Fiecare idee din multele care constituie coordonatele expunerii tovarășului secretar general, găsește sufletul poporului român deschis, gata s-o îmbrățișeze și s-o păstreze printre valorile cele mai durabile și mai fecunde ale conștiinței sale de membru al comunității internaționale. Pentru a se declara hotărît să-și păstreze suveranitatea și independența ; să militeze pentru unitatea strînsă a tuturor țărilor socialiste și a mișcării comuniste, pentru deplina egalitate a tuturor statelor ; să demaște și să combată politica imperialistă și neocolonialistă de amestec în afacerile și destinul altor state, politică provocatoare de neliniște, de instabilitate și de război ; să practice cea mai constantă politică de colaborare internațională, în toate domeniile, de la economie pînă la turism, și de la cultură pînă la sport. Pentru a face toate acestea, poporul român nu este obligat să revizuiască atitudini ale sale, nu este constrîns să intre în contradicție cu sine însuși, să se dezmintă, să-și ia vorba înapoi, să se rostească altfel decît acționează și să acționeze altfel decît se rostește. Aceste principii izvorăsc din îndelungata existență a poporului nostru, din legăturile stabilite cu toate popoarele cu care a venit în contact, din înclinațiile sale cele mai străvechi.

De altfel, astăzi, partidul și guvernul nostru încurajează toate formele posibile de contact direct între cetățenii țării noastre și cetățenii tuturor țărilor din lume — toate formele care izvorăsc din sentimentul spontan al prieteniei și tind spre legături pașnice și rodnice, de la stat la stat, sau de la om la om. Țara noastră este deschisă tuturor, ea cheamă spre ea, cheamă pe oricine, și nimeni nu are nevoie de altă dovadă decît de aceea pe care o poate obține privind în jurul său, pentru a-și da seama cît de numeroși sînt străinii care cutreieră meleagurile noastre în lung și-n lat. Numeroși sînt și românii care călătoresc peste hotare, cu diferite însărcinări oficiale, sau numai pentru plăcerea de a cunoaște mereu alte peisaje și mai ales alți oameni.

Aceste neîncetate schimburi de prezențe omenești — străine, în hotarele noastre, românești, în hotarele străine — creează ecouri puternice și durabile despre țara noastră, despre progresele și realizările ei, despre cetățenii ei, despre oamenii ei, despre români. Ecourile acestea îmbracă forme deosebit de variate — după obiectivul, profesiunea, perspectiva, gradul de cultură al fiecăruia — dar exprimă, în general, un singur și puternic sentiment : acela de admirație, de stimă, de prietenie. Mai ales atunci cînd e vorba de oameni care au mai avut prilejul de a cunoaște țara noastră, în trecut, sentimentul de admirație se afirmă cu o forță deosebită, căci acești vizitatori pot face o comparație între chipul țării noastre de acum treizeci sau douăzeci de ani, și între cel de azi. Mărturisirea tuturor e aceeași : nimic nu e mai dificil decît de a recunoaște chipul de ieri sub chipul de azi, nimic nu e mai demn de admirație decît saltul enorm pe care țara noastră, poporul nostru l-au înfăptuit în toate direcțiile și pe toate planurile.

Ca scriitor, am avut și eu adeseori prilejul de a auzi ecourile stîrnite de vizite reciproce între scriitori și oameni de cultură străini și români. Țara noastră, cultura, știința, arta și literatura noastră se bucură, în ochii întregii lumi, de un prestigiu niciodată cunoscut, și nici măcar visat, în trecut, ele sînt considerate astăzi printre focarele creatoare de valori cu înțeles și cu nivel universal, ele s-au integrat în unitatea și în conștiința lumii.

Lunga și frămîntata noastră istorie ne-a învățat că stabilirea unei politici externe conformă cu interesele și cu sentimentele poporului este o iluzie deșartă atît timp cît el nu va deveni stăpîn pe destinele sale, în primul rînd la el acasă, în țara sa, și pe viața sa.

Cu experiența trecutului și cu învățătura prezentului, poporul român a primit cu deplină încredere în conducătorii săi poziția partidului și guvernului nostru în legătură cu evenimentele din Orientul Apropiat, așa cum a fost ea exprimată în Declarația Comitetului Central și a guvernului, pe baza căreia a fost adresat și apelul către cele două părți de a lichida litigiile prin tratative, în interesul lor și al tuturor popoarelor din această parte a lumii. Această poziție principială s-a dovedit a răspunde întru totul așteptărilor poporului român, care i-a dat deplina lui aprobare, pentru că ea satisface deopotrivă interesele sale, ca și concepția sa cea mai largă despre relațiile internaționale.

Poporul nostru, care a dus o grea și îndelungată luptă pentru eliberarea sa socială și națională, consecvent solidar cu aspirațiile popoarelor de a-și cuceri independența, și-a manifestat întotdeauna simpatia și sprijinul față de lupta antiimperialistă a popoarelor arabe, pentru realizarea unității lor naționale și a năzuințelor de progres. Poporul nostru, care nu a rîvnit niciodată la teritoriul și bunurile altor popoare și țări, reprobă, în modul cel mai categoric, cel mai intransigent, orice cucerire cu armele, a unei palme, a unui centimetru de pămînt ; de aceea partidul și guvernul nostru afirmă că retragerea imediată a trupelor izraeliene din teritoriile arabe pe care le-au ocupat prin forța armelor constituie o condiție esențială și prealabilă a oricărei rezolvări definitive, fără ură și părtinire, a tristului conflict din Orientul Apropiat. Poporul nostru, care nu a amenințat niciodată existența și liniștea unui alt popor sau unui alt stat, a afirmat prin glasul Partidului Comunist Român și al guvernului republicii dreptul la existență al statului Izrael. Partidul și guvernul nostru propun soluționarea litigiilor pe bază de tratative directe, pașnice, animate de cel mai sincer spirit de înțelegere între statele aflate în conflict, state pe care împrejurările istorice și geografice le-au sortit unei strînse vecinătăți, dar nu le-au sortit, prin aceasta, nici disprețului reciproc, nici urii fără leac. Așezîndu-se la masa unor tratative între vecini, între state tinere, între popoare care au totul de făcut pentru o viață de independență și pentru o muncă a construcției și prosperității, privindu-se în ochi și făcînd totul pentru a-și pătrunde reciproc în suflet, sta-

Zaharia STANCU

(Continuare în pagina 5)

MAREA LIMPEZIME, DEPLINUL ECHILIBRU

O mare limpezime a cugetului, un deplin echilibru am simțit, și o sublimată mîndrie, ascultînd raportul asupra politicii noastre externe — și a chipului în care conducerea statului nostru ține și știe să dea măsura cuvenită fiecărui fapt, fiecărui fenomen istoric — raport ținut de tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Cred, sînt sigur, fiecare frunte din miile de frunți, sub care, ochii urmăreau atît imaginea tribunei și a vorbitorului, cît și imaginile, viziunile ample pe care le iscau cuvintele simple, lapidare, pline de acea sevă a tactului și înțelepciunii, — fiecare frunte din miile de frunți ascultătoare se lumina interior, receptînd încă odată senzația de înălțurare a incertitudinilor, de reconfirmare a unor convingeri ferme, asemeni unei aurore.

Sublimata mîndrie pe care am resimțit-o, pe care au resimțit-o, sînt sigur, miile de frunți ascultătoare, miile de inimi, venea din

Radu BOUREANU

(Continuare în pagina 3)

SESIUNEA DIN IULIE

Rare sînt evenimentele care pot fi descifrate exact și indubitabil în chiar momentul desfășurării lor, care pot fi situate instantaneu în contextul ferm al istoriei. Poporul român este martorul fericit al unui asemenea eveniment, găzduit de cea de a 7-a Sesiune a sfatului țării în cea de a 7-a lună a anului.

Nu este și n-a fost un secret pentru nimeni că România desfășoară cu consecvență o politică externă care se bucură de un tot mai marcat ecou, de o tot mai largă audiență și adeziune, că Partidul Comunist Român, guvernul țării, promovează o orientare internațională în care triumfă maturitatea gîndului cumpănit, judecarea realistă și dreaptă a fenomenelor, interpretarea lucidă și nepărtinitoare a sensului evoluției lumii contemporane — virtuți care au cîștigat țării noastre prestigiu, demnitate și un loc de mare cinste în constelația națiunilor. Expunerea tovarășului Nicolae Ceaușescu consacrată politicii externe a partidului și guvernului reprezintă o analiză de înaltă ținută teoretică și de o inestimabilă valoare practică, o strălucită sinteză a principiilor și orientării României socialiste în realitățile diferențiate și atît de controversate ale istoriei actuale, studiu plin de clarviziune și forță, care

Pop SIMION

(Continuare în pagina 3)

STĂPÎNI PE DESTINELE NOASTRE

Expunerea cu privire la politica externă a partidului și guvernului, făcută de secretarul general al Comitetului Central al Partidului Comunist Român, Nicolae Ceaușescu, în fața Marii Adunări Naționale, este o strălucită pledoarie pentru afirmarea în continuare pe plan internațional a României Socialiste. Cuvintele de o înaltă principialitate, spuse cu o responsabilitate emoționantă, cu o grijă deosebită pentru fericirea tuturor cetățenilor țării, pentru edificarea socialismului, pentru coeziunea mișcării comuniste și muncitorești, pentru pace, ne-au umplut sufletul de bucurie. Cînd vezi că idealurile tale de frumos se îndeplinesc cu o precizie de ceasornic, implacabil în mersul lui, te cuprinde o încredere nemărginită în acel *Mîine*, în care totul va fi mai frumos decît azi. În calitate de comunist simți acea mîndrie unică de constructor al unei vieți noi care îndeplinește

Ion BĂNUȚĂ

(Continuare în pagina 3)

NOTE DE LECTURĂ

ION FRUNZETTI: Dragostele aceleiași inimi

Traducător din Cervantes și Shakespeare, renumit critic de artă plastică, Ion Frunzetti este și un fidel amator de poezie. Spirit mobil și curios, el nu s-a menținut într-un teritoriu care să rămînă al său, plecînd mereu în căutare de altceva, ca un adevărat cavaler rătăcitor.

În 1941 scoate prima plachetă de versuri — *Risipă avară* — de inspirație oarecum rilkeană, doi ani mai tîrziu publică volumul *Greul pămîntului*, în care se lasă tutelat de Tudor Arghezi, iar în 1945 o senzualitate de factură blagiană e cristalizată în versuri barbiste — *Maree*. În 1947 traduce meritoriu *Iluminările* lui Rimbaud, iar peste exact un deceniu, în 1957, îi apare volumul *Ostrovul meu*. O nouă schimbare la față: versul devine limpede și declarativ, citeodată chiar „de un naturalism brutal al cărui patos se învecinează cu pamfletul" (I. Negoițescu, *Scriitorii moderni*). Ce-i drept, cititorul e avertizat încă de la început că autorul s-a trezit, cam ca Sancho Panza, guvernator al acestei mici insule, și de aceea: „Nu-mi citi, prietene, poemele / Dacă mi le știi pe cele de demult. / Nu mai sînt poet. Sînt doar adult." Înduioșeaze autoironie, și definitorie! O dată cu vîrsta, deci, lirismul său trece într-o nouă ipostază. Ce s-a întîmplat? Modelul nu mai e acum Barbu, Blaga sau Arghezi, ci Beniuc: „La anii mei, nu-s de fel la-nceput: / Mă țin în șa ca o deșcă bătrînă / Dar tot m-aș lua uneori, ca o mamă de mînă / Cînd îi pleacă feciorul recrut / Și mi-aș plînge pe umăr o săptămînă." Prin Beniuc se aud ecourile poeziei lui Maiakovski, cu accente aparent nonconformiste. Poetul disprețuiește viața tihnită, desigur mic-burgheză: „N-am vrut o viață ca o pijama / În care să dospesc dormind de viu: / Eu am știut ce fac cu viața mea / Cînd am ales să scriu în ea, să scriu."; și uitînd de versurile din tinerețe, face în continuare declarații ca acestea: „De-aș fi dorit să-mi fie mai comodă, / Îmi luam de-a gata una, nu stam s-o mai croiesc / Cînd am ales-o, nu era la modă. / Și astăzi mai spun unii că-i stilul ei grotesc / Poate-i grotesc într-adevăr. Să fie! / Tot rostul hainei e, cînd dai să zbori / Atras în cerul clar de pe hîrtie, / Să nu te strîngă pe la subsuori." Iată o adevărată *ars poetica!* Pe măsură ce scade lirismul și poezia devine mai expozitivă, refuzînd podoabele, versul se încarcă de ironie, uneori chiar autoironie: „Mă uit în oglindă: sînt un mare poet, / Cel mai mare poet din cîți mă cunosc. / Dar cînd mă uit în ochii mei, / Mă-ntreb: ce-i asta? Cine-i acest / Străin ce mă privește? Cine / Mi-a luat înfățișarea mea: / Opt metri pătrați din parchet, / O masă, un scaun și o canapea." Și ironia poate fi o ipostază lirică, mai ales cînd tinde spre sarcasm și nu vine doar dintr-o disponibilitate a inteligenței. Lui Frunzetti însă îi lipsesc veninul, înverșunarea, poetul e un amabil, cu mici zîmbete pseudo-cinice, neconvingătoare. Uneori ironia sa ascunde sau atenuează propensiuni megalomanice și narcisice: „Dar cînd tălmaci foșnirii ei adînci, / Am înțeles ce mîndră e că-i *marea* / I-am azvîrlit, rănit, răzvrătul meu: / — Minți! Marea sînt eu!"

Pînă și în poezia de dragoste lirismul e zgîrcit, poetul cultivînd simplitatea și uneori chiar simpla declarație: „A trebuit să îmbătrînesc scrîind versuri / ca să-mi dau seama că versul cel mai frumos / e numele tău, *Maria*. / Nume / pe care nici vorbă că nu îl l-am dat eu, / și care există cam de cînd lumea, / și există-n afară de mine, păsîndu-i ori nepăsîndu-i de mine. / Ceea ce nu înseamnă că nu-mi umple cu totul / sufletul, inima, gîndul, plămînii, celulele cărnii. / Maria, iubita mea, sora mea, pereche mea!"

TEOHAR MIHADAȘ: Țărîna serilor

Poetul e un bard înțărziat în epoca noastră, cu gesturi ceremonioase, cu voce gravă, oraculară, și care nu se sfiește să-și deschidă volumul cu aceste versuri fugoase: „Era spre seară, mi-aduc aminte, / Și-o teamă ciudată cuprinse deodată / Plantele, oamenii, dobitoacele, / Pe noi amîndoi, / Și suia cu mult înainte / Din morminte..." (...) „Ce-i de făcut, mi-am zis, / Și-am alergat împleticiți pe dealuri... / Acolo se aprindeau întîile faruri... / Auzeam șoapte, apăreau miraje, / Fulgerau bizare semne de-ntrebare... // Cine mă strigă aici? / Cine mă cheamă acolo... / O de-ar fi o vedenie măcar / Teohar, Teohar!... // RA-O-RA, ra-o-ra! / Mă uitam împrejur și-ntrebam / Ra-o-ra era peste tot și în toate!" *(Recviem)*. Atîta dezlănțuire romantică e greu de suportat astăzi! Însuși Teohar Mihadaș și-a dat seama de asta și atunci și-a supus elanurile lirice unei mai mari rigori formale, ajungînd la o poezie muzicală și superficială, în care versul e sonor, dar destul de gol. De pildă, versurile: „Înfiorate inimi!... Își deschid / Icoane vechi chenarele-n lumină" *(Seară depărtată)*, care cheamă în minte cunoscutul vers al lui Ion Barbu: „Încolăcite ceasuri! Cu voi nu luați aminte..", dovedesc nu numai distanța firească dintre maestru și discipol, dar și nepriceperea poetului nostru de a-și alege modalitatea care să se potrivească cel mai bine spiritului său romantic, dezlănțuit. Cineva afirma într-o cronică recentă că Teohar Mihadaș a ucenicit la școala lui Mallarmé sau, dintre români, la Barbu, Blaga, pe alocurî Arghezi, ceea ce „face dovada seriozității sale indiscutabile". Poate fi o dovadă de seriozitate să pornești de la un mare poet, dar de la trei, și atît de diferiți, e ceva mai greu și, în orice caz, „contaminările" nu pot fi „absolut neglijabile", nu se poate să nu „alterezi" chiar de puțin originalitatea poetului" (vezi cronica din *Tribuna* semnată de I. Oarcăsu).

Ce dă totuși o notă personală volumului este adevărata obsesie pe care o are poetul pentru figura virilă a războinicului. Eroul preferat este cavalerul, „părtaș viteaz al meselor rotunde" sau „paliții haiduci cu doina pe plute"; apar Ahile, Aëtius, Charle Magne, Balduin, nici Făt-Frumos nu e uitat. Avem de-a face cu un paseism obișnuit la romantici: „Magnific timp, te-arăți în vis și treci / Mă uit la spadă, spada mi-e de humă / O, calul meu! Ridică-te și du-mă / Nălucă sumbră-n timpurile reci." *(Seara vitejilor)*. E o poezie dinamică; deși făcută cu gesturi elegante și vetuste, metaforele sînt însă prăfuite, uneori chiar banale, cuvintele alăturate într-o topică de cele mai multe ori barbistă și la fel exclamația — ca un frontispiciu al poeziei — formată din adjectiv-substantiv („Întunecată veghe la ceasurile noi!..."), iar folosirea frecventă a imperativelor („Spune-mi prietene! Adîncul tălmăcește-l!") atestă și o oarecare influență blagiană.

Aflăm desigur și lucruri remarcabile: de exemplu, luciul tainic din versurile „Prin rariștea-n vitralii, iluminați oșteni / Îmi străjuiesc edenul arzînd pe-nalte ruguri" *(Aducere aminte)*, sau senzația de alb copleșitor din strofa „Era o amiază / Ca un clopot din gips cu vuiete caniculare / Cînd tu ți-ai dezvelit agale / Trupul tău alb lîngă mine..." *(Legendă)*.

În general însă substanța poetică e rarefiată, registrul liric — restrîns. Teohar Mihadaș are meșteșugul trebuincios, e un poet matur, stăpîn pe uneltele sale, dar cu un aer mediocru.

D. ȚEPENEAG

CORNELIU BUZINSCHI: Strigătul

În volumul recent apărut, Corneliu Buzinschi încearcă o analiză, destul de fin articulată, a psihologiei unei adolescente crescută printre blocuri, care cunoaște natura din parc, se contopește cu soarele și nisipul doar la șirand, are ispita drumurilor infinite alergînd pe străzi asfaltate, a zborurilor mergînd într-o excursie de week-end, a bucății de cer propriu, ieșind afară din oraș într-o mașină „luxoasă ca o doamnă îmbrăcată într-un lame nou". Cartea va afirma în mod indirect, fără intenția unei polemici subterane, frumusețea unei tinere fete care așteaptă diminețile pe acoperișurile de zgîrie-nori și își potolește setea de culori în magazinele de covoare ale armenilor.

Cu ajutorul unui monolog continuu spart de dialoguri succinte, care nu au întotdeauna densitatea necesară, autorul își propune evocarea împlinirii fizice și morale a acestei tinere fete care observă, se observă și face confesiuni. El va circumscrie creșterea și transformarea fetei sub zodia mecanicii anotimpurilor. Într-o toamnă însorită și tîrzie, fata, obsedată de urîțenia ei, își începe jocul dublu al analizei și autoanalizei rulîndu-și viața cu puține evenimente: școala și Doamna Mătăsaru, reluare parțială a D-rei Cucu, mutarea în bloc a bătrînului cu cactuși, scene de familie, plimbări duminicale cu mama, strada și oamenii care trec pe lîngă ea, ignorînd-o, vizite ale unei prietene, o boală ușoară. Așa se vor scurge zilele toamnei plicticoase și ale iernii. Primăvara va aduce sensibile mutații pe plan psihologic, alături de tînărul ce o va învăța să nu mai trăiască singură și departe de oameni, ducînd-o „acolo" să asculte țipătul „verii" și al dragostei, încă neeliberată de jocurile copilăriei și imaginația proprie basmelor. Descrierea exaltării naturistice care precede și în același timp presupune dragostea este însă minimalizată pînă la formularea unor propoziții afirmative de compunere liberă. Iată cîteva mostre: „Alergam prin ploaie, stropii ne loveau: plici, plici"; „E minunat să te ții cineva de mînă și să alergi desculț pe nisip și să-ți ridici fața în sus în bătaia ploii." „Era tare bine în apă, mai cald decît afară"; „Și ce-am simțit atunci nu poate să se mai repete"; „Ce bine te simți cînd te plimbi cu *cineva*".

Acestea nu constituie în carte o mimare a stilului naiv care ar viza o răsturnare a locurilor comune livrești ale sensibilității adolescenței, ci sînt anexe exclamative la gesturi poetice în sine. Înotul ca simbol al inițierii erotice, fuga în ploaie, ineditul și candoarea perechii îndrăgostite în peisajul citadin al străzii aglomerate sînt însoțite de astfel de comentarii expediate. Calitățile observației fragmentare, a notației eliptice a amănuntului diurn și neglijabil, folosite de autor cu deplină libertate în cartea sa anterioară intitulată semnificativ *Secvențe dintr-o margine de lume*, puteau deveni mai pregnante într-o carte care se oprește asupra unor momente critice și confuze ale conștiinței. În *Strigătul* avem de-a face cu o altă serie de secvențe ale realității, nu din perspectiva copilăriei, ci, de astă dată, a adolescenței care la C. Buzinschi este mai mult un pretext, un punct de plecare convențional. Volumul de față în raport cu cel anterior nu aduce sensibile diferențieri ale opticii psihologice asupra realității. Ipostazele copiilor din *Secvențe* și cea a tinerei din *Strigătul* sînt alese pentru a înlesni autorului expunerea liberă, necenzurată, a unor impresii asupra realității.

Adriana MITESCU

AL. PHILIPPIDE ÎN EONUL PRIVILEGIAT

Eveniment de prim ordin al anului literar, ultimul volum de versuri al lui Al. Philippide — „Monolog în Babilon" — ni-l arată pe poet ajuns pe treapta cea mai de sus a evoluției sale: romanticul tenebros și neliniștit, ros de întrebări metafizice, s-a clasicizat, în sensul că înțelepciunea unei întregi culturi — înțeleasă ca vîrstă a omenirii — a atenuat acum acuitatea barocă a întrebărilor esențiale, schimbînd tonalitatea strigătului existențial în gravă meditație filozofică. De undeva, din aria străvechii Elade, o aderare de cultură, un vînt care — aducînd pînă la noi plăsmuirile nepieritoare ale Legendei — poartă cu el și colbul de aur care le acoperă, bate acum în cadențele variate ale poetului, ca-n cerești de Hölderlin. Am vrea să poposim ajei asupra celor două mari teme ale liricii sale, exprimate în acest volum mai pregnant decît oriunde: spațiul și timpul.

Printr-o uimitoare înnoire de unelte literare, acest poet — care nu părea deloc a fi un imagist — ne copleșește acum cu viziunile pe care i le oferă o neistovită peregrinare printr-un spațiu bogat în privelești ce se derulează ca la un semn magic, cu variate forme de relief, pe care poetul — ca un alt jidov rătăcitor — le străbate pe jos. Și, pentru ca impresia de explorare spațială să fie și mai puternică, orizontul acestor plaiuri e mereu populat cu elementele celei mai spațiale dintre arte — arhitectura: statui, trepte, coloane, temple, mausolee etc.; toate aducînd cu ele pecetea prăfuită a epocii elenistice. Poetul e un fel de Ahasverus căruia natura îi scoate neîncetat înainte arătări menite a-i da prilej de întrebări interioare, de meditație asupra destinului uman. Aceste arătări, ca și meleagurile pe care le întîlnește, aparțin universului antic, mai precis Legendei. Căci, odată cu astîmpărarea dorului său peripatetic, poetul vrea să realizeze un periplu în timp: *Voiam să merg să-ntîmpin pe vechii semizei / Învingători de hidre veninoase, / Săgetători și Herculi și Persei / Pe care omenirea în rătăcirea ei / De multă vreme nu-i mai cercetuse...* („Întîmplare în azur"). Peisajul, oricît de medit și de ciudat în alcătuirea sa, nu-l atrage ca atare, prin pitorescul sau dimensiunile fenomenelor sale; îl atrage ca mască — ce trebuie descifrată — a unui adevăr ce se ascunde îndărătul acelor trăsături mobile sau increminte.

Rareori am întîlnit o mai împletită reflecție asupra celor două noțiuni — timp și spațiu — ca în acest volum unde, continuu, un plan trimite la celălalt, unde elementele spațiale sînt mereu repere ale fluxului temporal. Și totuși, o dublă atitudine se vădește aici, iar ea constituie chiar pecetea caracteristică a momentului pe care-l trăiește acum poezia lui Al. Philippide. Poetul e un temperament romantic, minat de o conștiință clasică: el e romantic în expresia sentimentului naturii (o natură grandioasă, cu un relief puternic sculptat, surprinsă în sublimul dezlănțuirilor ei hohotitoare; o materie vie, în clocot, umplînd cu fulgerele și tunetele ei, cu vegetația ei bîntuită de un duh al răzvrătirii, imensul hău fără figură al spațiului; așadar, dînd caracter acestui spațiu); și este clasic în expresia sentimentului istoric, care aici devine, de fapt, sentiment al culturii. Atitudinea lui Al. Philippide în fața timpului nu constă în emoția romantică în fața istoriei, înfiorarea înaintea spiritului universal care consumă propriile sale ipostaze; nu: e o senină contemplare a modului în care istoria generează cultura, a formelor în care se încorporează spiritul uman. Timpul poetului nu e vîrtejul sălbatic care devastează epocile, ci o adiere molcomă, răcoroasă, în a cărei boare se constituie fenomenele de cultură, în care rodesc fructele fanteziei omenești. Personajele, care mișună în versurile sale, nu aparțin istoriei, ci culturii, mai precis Legendei: zonă de interferență, în care individualul se transformă în tipologic, pitorescul — în categorial, iar personalitatea istorică, vie și concretă, — îmbrăcîndu-se în exemplaritatea abstractă a modelului — nu mai reprezintă elanul orb, ci norma limpezită în sine. Chiar Alexandru cel Mare — debitîndu-și admirabilul monolog — nu e atît cuceritorul Babilonului, cît discipolul lui Aristotel, care meditează asupra deosebirii dintre filozof și omul de acțiune: *Privind mai bine lucrurile, nu-i / Niei de departe vreo nepotrivire, / Cunoașterea e tot o cucerire...* („Monolog în Babilon"). De altfel, spune în altă parte poetul, *pe hartă nu mai sînt ținuturi noi.* Necunoscutul e în noi. („Aud o ușă"). Așadar, experiența umană, văzută ca un cutreier prin lume, nu capătă valoare reală decît devenind o investigație lăuntrică, o călătorie în interior și o explorare a timpului, o cunoaștere a tainelor pe care omenirea le conține în sine, care se revelează — celor aleși — în formele plăsmuirii artistice. Romantic prin descrierea dinamică a lumii fenomenale (Natura), prin percepția spațială, poetul e clasic prin contemplarea lumii ideale a Legendei (Cultura), prin emoția — filtrată — în fața Timpului.

Cu aceasta, am atins punctul central al meditației lirice a lui Al. Philippide. Sub neistovita rătăcire pe meleaguri cînd familiare, cînd necunoscute, cînd surîzătoare, cînd pradă unor forțe obscure, dezlănțuite; dincolo de întîlnirile cu oameni singuratici pe a căror gură un blestem tainic a pus sigiliul tăcerii sau cu mulțimi agitate, năvălind înnebunite în temple și piețe, dincolo de mirajul orizontului neptunic sau al spațiilor interstelare — se ascunde o aspirație de neînvins spre altceva, o mereu împotmolită urnire spre un „țel tainic", o „adîncă, de vis, făgăduință către-o neliniște și-o bucurie" încă inexprimabile. În ce constă această tînjire spre o altă zare? Care e numele acelui *daimon* interior, Prieten-vîslaș care-l conduce pe undele unui „riu fără poduri"? Ce liman ultim visează acest pelerin halucinat căruia — de pe ultima columnă a unei colonade cu capete de om — Demonul afirmării de sine îi surîde „ca un prieten vechi"? Răspunsul dat de poet — în formele apropiate ale narațiunii lirico-baladești — este de o frumusețe clasică unică. Există — în concepția lui Al. Philippide — o durată aparte, un *eon privilegiat:* este tărîmul Legendei, e timpul „elastic și subtil" al lui Virgiliu. Din acest tărîm nepieritor, solii ciudate vin, „voci ale vechilor poeți" răzbat pînă la noi; poetul nostru însuși se simte vizitat de un alt „vechi poet cu nume de poveste", care — străbătînd veacurile de la Ptolomeii anticului Egipet pînă la el — a făcut popas în craniul său, ca un „glas de dincolo de stele"; acesta a colindat Roma decadentă a lui Nero, a stat ascuns în mînăstiri benedictine în timpul Evului de Mijloc, a reapărut în lume odată cu libertinii Renașterii și, desigur, își va continua pelerinajul spre anul 2000; poetul nostru însuși își simte sufletul scris succesiv, ca acele „ciudate manuscrise palimpseste" în care, peste slove vechi, s-au așternut caligrafii mai recente. Mai mult: poetul se simte el însuși mînat spre această durată ideală, înalterabil „fund de Legendă" în care făpturile Antichității hălăduiesc într-un fel de „slavă stătătoare". Dar cum se poate evada din curentul — pe cît de tiranic, pe atît de inform — al Timpului omogen care duce toate lucrurile spre ruina lor? Cum se poate ajunge la această „senină voluptate nouă a timpului scăpat de spațiu" pe puntea — atît de greu de dibuit — „dintre privire și auz"? Ultima poezie din volum — „Călătorie și popas" — ne dă cheia: pentru a intra în *eonul privilegiat* al lui Virgiliu, poetul trebuie să călătorească „din vers în vers", adică să biruie — cu ajutorul artei sale, angajîndu-se într-un efort spiritual total — vămile Timpului. *Așa cum călătorii la Gral vedeau deodată / Prieteștea că merge pe lîngă ei săltată / Cînd ei stăteau pe loc: / Dispretuind strînsoarea tiranicei memorii / Noi, neascultătorii, / Neprinși în el cuprindem universalul joc...* („Stanțe contrastante"). Universalul joc e Timpul: iar acesta — pentru ochiul adevăratului creator — nu mai e scurgerea omogenă, informă a timpului liniar, ci devine umbletul rezolvat în sine al timpului ciclic, „durata fără de contur". Obsesia poetului e aceasta: *S-ajung la zona timpului în cerc, / Să intru iarăși în eternitate / Pe poarta viselor adevărate...* („Pe poarta de corn").

Ideea timpului ciclic — care de-a lungul a sute de ani a stăpînit gîndirea filozofilor din Orientul Mijlociu și Europa, pentru a cădea, apoi, într-o inexplicabilă dizgrație — este introdusă acum — pe poarta de aur a poeziei — în literatura noastră modernă, prin meditația lirică atît de originală a lui Al. Philippide. Expresia ei e memorabilă. Condiția poetului este de a se situa într-un „loc ocolit de Parce", pentru a prinde din nou o anumită clipă: „timpul de-atunci rămas în drum", „sărit din veșnicie" („Dimineți"). Convingerea aceasta îi prilejuiește poetului versuri de o puritate de cleștar, prin care joacă, auriu, soarele lumii eline: *Mireasma din corola scuturată / Culeasă de un vers sever, / Aleasă dăinuie-n durată / Ca limpedea columnă-ngîndurată / Din insula lui Euhemer...* („Cum zgomotul"), pentru că poeții au harul deosebit de „a lega vremile-ntre ele", „cu un fir pe care-l trag din stele". Reprezentantul acestei împărății fabuloase este personajul virgilian Evandru care definește în termenii următori coordonatele universului său singular: *Pe lîngă noi, îmi spuse, trec ere după ere, / Dar nu ne-ating. Privindu-le-n tăcere / Cuprindem totul, însă rămînem mai departe / În hexametrii noștri fără moarte.* Aici, în această durată ideală, poetul nostru și personajul legendar discută ca doi buni prieteni, părtași la slava aceleiași lumi: *eonul privilegiat* de care vorbeam, un fel de timp de gradul al doilea, — durată senină aurie a culturii, a ficțiunii livrești, în care toate creaturile spiritului uman duc o viață veșnică, Arcadie fericită a figurilor exemplare ale omenirii. Zeii înșiși au pierit, dar aceste plăsmuiri durează în zarea de lumină a spiritului, fructe ale „închipuirii care toarce un fir măiestru mai presus de Parce", „în viața fără moarte a poveștii", care este mai reală decît realul, deoarece — fiind esențială — e incoruptibilă. *Aici în Eneida* (spune Evandru) *ne-a hărăzit Virgil / Un timp al său, elastic și subtil, / În care epoci varii, și vechi și noi, sînt date / Deodată toate. / În el acum și inima ta bate. / Rămîi aici la noapte. Avem castane moi / Și mere bine coapte și cașul bine scurs / Și-un moale pat de frunze cu blănuri largi de urs* („Călătorie și popas").

Invitația este ispititoare, și nu se adresează oricui. Poetul a primit-o, pentru că o merita din plin. Nu ne îndoim că, de acolo, el va continua să ne trimită, în „latina sa stricată", mesajul său oracular de mare cultură și poezie.

Ștefan Aug. DOINAȘ

avancronică

de NEAGU RĂDULESCU

Zoosofia de ION GHEORGHE

FĂNUȘ NEAGU — cronica literară — „VARĂ BUIMACĂ"

În orice pagină de proză scrisă de Fănuș Neagu, ca într-o membrană vie, se zbate pulsul unui temperament agresiv și violent. Totul pare la un pas de explozie în nuvela titulară, Vară buimacă: peisajul, clima, climatul, pasiunile oamenilor — elementare, fatale, ca în povestirile de tinerețe ale lui Sadoveanu. Pămîntul e bîntuit de o „furtună cu căldură" (forța care împinge aici narațiunea înainte e focul, arșița, într-un fel ca în Străinul lui Camus), luna „scăpată printre nori" își rupe berbecește coarnele în fereastră, din palmele copilului țîșnesc, prin descîntec, fulgere, nevasta necredincioasă arde de dorința de a fi sfîrtecată în brațele iubitului dintîi, revenit în sat după o absență îndelungată. Chiar moartea (babei Anica) e un galop subteran, iar ceasornicul — căruia Mihai Droc, bărbatul înșelat, îi tot răsucește arcurile, făcîndu-l să sune din oră în oră pentru a dilata la maximum timpul posibilei reîntoarceri — pare o grenadă. Tot o manifestare a fondului de violență și și înclinația lui Fănuș Neagu pentru exotic. În proza sa, dominată de suprafețele netezi: bărăgan, baltă sau deltă, personajele nu mai pot spune: „La noi sînt codri verzi de brad", impresia de exotic venind din faptul că sentimentul nostru geografic, determinat de relieful ondulat, dealvale, care predomină, nu coincide întru totul cu realitatea geografică, mai amplă și mai variată. Șuierul vîntului gonind pe bărăganul cu ciulini se armonizează straniu în registrul de tonuri al „spațiului mioritic", îmbogățindu-l.

Printre lucruri și oameni autorul se mișcă înarmat cu simțurile ascuțite, extrem de fine ale unei sălbăticiuni de stepă. Văzul, auzul, simțurile olfactiv și tactil ale lui Fănuș Neagu rup și smulg din realitate fragmente de o mare pregnanță. Ochiul vede „luna, care (într-o seară de vară buimacă, adică toridă — n.n.) atîrna coaptă peste cîmpie" sau „o lumină subțire, poroasă, ca și cum s-ar fi ridicat de pe un osuar" sau un cal băgînd capul pe fereastră pînă lîngă trupul unei femei ce doarme goală. — splendidă adecvare a botului umed și curat ce atinge, printr-o mișcare vag erotică și totodată de animal ce se adapă, amfora unui șold plin, strălucitor; urechea prinde din direcția unui ceas deșteptător învelit într-un șters cu un sunet de „parcă se băteau niște lăcuste pe o lamă de sticlă"; nările desfac mirosul în șuvițele lui componente: „În odaie mirosea a tinctură de iod, a coajă de mămăliguă arsă și a miriște". Acest cvintet senzorial bine acordat, în care fiecare simț își îndeplinește rolul cu virtuozitate, îi îngăduie scriitorului să compună cele mai frumoase poeme în proză din cîte se pot citi astăzi în literatura tinerilor. „Noi doi, eu și cu Maud, povestește un personaj din nuvela Doi saci de poștă, pe nume Jucu, priveam grîul. Aplecat de vînt, copt, grîul făcea ca noaptea să ni se pară galbenă. Bineînțeles, și luna juca un rol. Între ape, luna e isterică, uneori mi se face frică de ea. Maud părea că ațipise acolo pe scaunul ei, eu îmi frecam blîndele făcute de țîntari și țin minte că mă gîndeam că ce-ar fi să am eu picioare de capră. Eram singur deci — și iată deodată, Maud m-apucă de braț și-mi arată cu mîna în lanul de grîu. Și eu încep să număr tare, și Maud îmi bagă unghiile-n carne să nu mai număr. Dar am continuat să număr în gînd: trei, patru, cinci și iar trei. În total, opt, opt fete, și toate goale, ca și Maud azi dimineață. Ieșiseră din pădure și se fugăreau prin lanul de grîu. Maud, nemișcată, privea și mă ținea strîns de braț ca nu cumva să strig și să le sperii, să le alung. Opt, îți dai seama, și umblau mișcînd ușor brațele, parcă se scăldau în grîu și chiar ziceai că înoată, pentru că, ajungînd aproape de drum, se răsuciră arătînd spinările, și porniră spre larg, ținînd numai capetele afară din lan. Spicele înțeapă și zgîrie, în grîne sînt și unele tufe de pălămidă, ce bucurie puteau să aibă?! S-au dus și s-au întors de două ori, să zicem că tot jocul ăsta învălmășit și pentru mine de neînțeles a durat un sfert de ceas, sau poate mai puțin, iar la urmă s-au ridicat, au ieșit în cărare, ținîndu-se grămadă și-au dispărut în pădure". Realitate, vis, halucinație sau magie? Cititorul are la îndemînă o explicație perfect rațională a scenei, cu toate acestea și oricît de pozitivist ar fi mai scapă cîte-o privire spre extremitățile membrelor inferioare ale personajului povestitor, suspectat — fie și o clipă — de a putea schimba în voie pantoful cu copita. Căci fantasticul tablou „în galben" (culoare a grîului dar și... a sulfului!) apare exact în clipa în care Jucu se gîndește „că ce-ar fi să am eu picioare de capră". De altfel ochiadele tematoare azvîrlite spre gamba personajului se explică și printr-o trăsătură mai generală a prozei lui Fănuș Neagu, care nu e numai exotică și poetică, ci și profund folclorică în sens magic. Vedenia celor opt fete este interpretată macabru: ea ar reprezenta „Moartea cu opt trupuri galbene". Jucu povestește că a doua zi în chiar locul dansului nocturn „a murit o bătrînă care grebla spicele. S-a așezat între doi snopi să bea apă și au găsit-o cu furnici în gură. Grebla ei avea opt colți și ulciorul opt litri". Utilizarea masivă a credințelor ancestrale, a eresurilor și superstițiilor populare se face tot la comanda naturii violente, impetuoase a scriitorului, ce se vrea mereu biciuită de serii lungi de întîmplări ieșite din comun, senzaționale. Așa se face că Pegasul scriitorului mai fură din cînd în cînd cîte o gură bună de jăratec din vatra străvechilor ritualuri magice, aurind în obscuritatea vremii.

Senzoriul puternic dezvoltat îl îndrumă pe scriitor nu numai spre lirism, ci și spre acel realism clasic și etern care interpune între noi și lumea reală din jur mirajul propriu de realitate, încadrîndu-ne în rama imaginilor sale, copilărindu-ne și făcîndu-ne să credem în fantasme și năluci și, în general, în orice ni se spune, obligîndu-ne să participăm nu doar moral, ci fizic la acțiune, ca niște suprapersonaje invizibile. Ceea ce Fănuș Neagu descrie: scara și curtea unui imobil murdar, o prăvălie sătească cu „miros de zahăr, de stambă și gudron" sau o gară de linie secundară se vede clar și se întipărește în memorie. Obiectele au în proza sa prezență și pregnanță. La fel și

personajele. Din cîteva lovituri dibace Fănuș Neagu înlătură prisosul materiei amorfe, dezvăluind conturul plauzibil al eroilor săi. (Nu toți au însă un astfel de contur, după cum vom vedea). Unii dintre ei (precum Eremia, Ciclistul, vînzătoarea de țigări, primarul din nuvela Zgomotul, picolo-ul etc.) au o deplină libertate în mișcări, în cuvinte, umplînd fizic un spațiu. Remarcabilă e la Fănuș Neagu calitatea amănuntelor revelatorii, din care personajele ies literalmente, prind viață și apoi se construiesc oarecum singure, de la sine. Nevasta șefului de gară (din Acasă) începe să existe cu adevărat din momentul în care se așează pe prag, adunîndu-și cu un gest tipic țărănesc „poalele rochiei pe pulpe", Eremia (aceeași povestire) — din clipa în care se apleacă să-și răzuiască tălpile cizmelor pe marginea peronului.

E timpul să numim o calitate de-a scriitorului, evidentă deja din citatul de mai sus: aceea de povestitor. Fănuș Neagu știe să povestească admirabil și-i place să o facă, uneori chiar prea mult. După ce parcurge un spațiu epic minim, prozatorul răsuflă și face cîte-un popas; și fiecare popas înseamnă o scurtă povestire sau numai o anecdotă. Cei Doi saci de poștă plini cu scrisori, din nuvela cu același titlu, ca și celelalte narațiuni ale volumului (cu excepția primei și a nuvelei Acasă) devin saci grei de povestiri și povești. Riscul e serios: intenția epică se poate dispersa sau sufoca cu destulă ușurință.

Cu toate uneltele, poetice, magice și de pictură fascinant realistă e făcută nuvela Acasă, indiscutabil cea mai bună din volum. O bătrînă și un flăcău abia liberat din armată, nepotul ei, sosesc în satul natal de pe malul Buzăului, de unde fuseseră în chip abuziv izgoniți în anul 1949. Călătorii ajung la fosta lor casă, transformată acum într-o instituție: femeia venise (tocmai din Maramureș) ca să moară în odaia ei. Se iscă o ceartă stîrnită de președintele sfatului (un fost vecin de-al lor), bătrîna moare potrivit dorinței în scaunul ei, iar „primarul", buimăcit de „situație", îl izbește pe băiat cu capul de pereți. Năucit de lovituri, cu obrazul șiroind de sînge, Eremia iese în ograda părintească purtînd în brațe pe bunică-sa moartă. Cheia întregii nuvele e „capul" protagonistului, pictat magistral în al patrulea paragraf: „(Eremia — n.n.) avea cap frumos, de lup tînăr, frumos dar nu și puternic, puțin prea fraged în frumusețea lui sălbatică — locotenentul Alexandrescu, el sau cineva din preajma lui, spusese că, după cc îl privești o clipă, primul gînd care îți vine în minte e că poți să-l spargi ușor cu pumnul, și chiar îți vine să-l spargi ca să vezi sîngele țîșnind prin părul încîlcit și revărsîndu-se curat pe botul ăla ca de puiandru de lup ieșit să adulmece vîntul între buruienele de pe buza unei rîpe". Acest „cap" este o capodoperă. Fragilitatea lui de ou atrage și cheamă asupră-i șocul, pe care-l așteptăm cu capul între umeri. Toată nuvela este o lungă, încordată așteptare a loviturii. Drumul pînă la ea, Eremia — al cărui suflet drept, cuviincios și curat se desface sub ochii noștrii — îl parcurge cu o nobilă resemnare, sugestia de vulnerabilitate nedreaptă fiind foarte puternică. Pînă la urmă șocul inevitabil se produce și povestirea se încheie în vreme ce o cortină de sînge alunecă pe ochii și fața lui Eremia Oprișan.

Acasă este o nuvelă excepțională, însă nu perfectă. Ea reprezintă un caz repetabil și regretabil în proza noastră mai nouă, din care lucrurile ieșite din comun nu lipsesc, dar din care începe să dispară ambiția finisării, simțul desăvîrșirii. Cauzele acestei stări nu le putem discuta acum: vrem însă să atragem atenția că progresul unei literaturi se leagă direct de numărul operelor finite, perfecte, la nivelul talentelor care intră în competiție. În nuvela de care este vorba auzim la un moment dat un: „Ta, ta, ta, tam... ta, tam" și nu ne vine să ne credem urechilor: prea e falsă ideea de a pune o țărancă bătrînă să fredoneze tot timpul marșul militar al morților, învățat de la nepot. Dar lucrurile nu se opresc aici. Aflăm apoi că baba Gherghina a venit tocmai din Maramureș în satul de pe Buzău special ca să moară acasă, calculîndu-și atît de bine timpul încît să ajungă exact cu un sfert de oră înainte de a muri în odaia ei de demult — ceea ce e cu totul neverosimil. Din fericire, baba Gherghina singură nu izbutește să clatine construcția acestei nuvele remarcabile, dar cu cît ar fi fost mai bine dacă autorul ar fi putut da o motivare mai credibilă conflictului din final!

Temperament impulsiv, lui Fănuș Neagu îi lipsesc uneori simțul măsurii, al proporțiilor, autocontrolul. Rezultă exagerări, extravaganțe, încălcări de tot felul ale verosimilității, înțeleasă în sensul cel mai larg. „Vînt fierbinte clătea gura soarelui" — scrie de exemplu autorul făcînd puțin gongorism; iar în alt context precizează cam în maniera lui Tartarin din Tarascon: „Mirosea a vin dar și a coamă de leu împușcat". Stilul poetic devine uneori calofilie, delir confuz, manierism: îndrăgostiții se îmbrățișează într-o „căpiță de fin răscolită de vulpi". Dar artificiale sînt mai ales unele personaje. Un vestit poet se lamentă în glumă că eroina i-a jucat festa măritîndu-se împotriva voinței sale de autor și părinte. Fănuș Neagu e pentru personajele sale un tată prea aspru. El se amestecă brutal în viața lor, le dictează replici și gesturi, le interzice într-un cuvînt independența, dezvoltarea proprie. Un pictor vede crescînd fiin bîrnele plafonului... capete de administratori de bloc (Zgomotul), Alf din Iarbă vinată se sinucide într-un mod imposibil, extravagant (dar poate exista oare o tehnică extravagantă a sinuciderii?), Jucu și Ezaru din Doi saci de poștă se așează în patru labe și urlă ca lupii, îngrozindu-ne puțin numai din punct de vedere literar.

Volumul Vara buimacă relevă calitățile multiple, excepționale ale scriitorului, dar și unele defecte. Proza lui Fănuș Neagu e în momentul de față ca o orchestră de primă mînă, în care, spre surprinderea generală, se mai întîmplă ca unele instrumente să intre în contratimp, să execute eronat sau strident. Dar atunci cînd astfel de accidente nu survin, ea cîntă impresionant.

Valeriu CRISTEA

DA — DIN ADÎNCUL SUFLETULUI

(Urmare din pagina 1)

tele care se privesc astăzi cu dușmănie, cu teamă, cu suspiciune, vor face primul pas și cel mai important pe drumul unei vieți noi, al unei imunizări treptate, progresive față de toxina perfidă a amestecului imperialist, a intrigilor și a atițărilor neocolonialiste. Poporul român înțelege că politica externă a partidului și a statului nostru pornește de la principiul fundamental al tratativelor directe, avînd convingerea că nu există problemă, că nu există litigiu și nu există chiar conflict, oricît de grav, care să nu-și poată găsi cea mai justă soluție pentru toate părțile, atunci cînd ele își cîntăresc singure interesele, punîndu-le într-o balanță a cărei limbă nu poate fi mișcată din afară, și pe ale cărei talgere se află munca constructivă sau distrugerea sălbatică, pacea sau războiul, viața sau moartea.

Am urmărit cu încredere și admirație activitatea delegației noastre la Adunarea Generală a O.N.U. și am putut constata că poziția României, acțiunea României, tezele partidului nostru au stîrnit un viu interes pentru multe alte delegații, într-un cuvînt că România a adus o contribuție importantă la dezbateri. După cum este cunoscut, delegația română a votat rezoluția țărilor neangajate, precum și rezoluțiile care se pronunță împotriva măsurilor Izraelului de anexare a Ierusalimului.

Tovarăși, întreaga politică a partidului și statului în timpul crizei arabo-izraeliene, ca și în problema agresiunii nord-americane în Vietnam, ca și în toate momentele și etapele vieții internaționale a epocii noastre, este manifestarea aspirațiilor națiunii noastre la o viață demnă, izvorîtă dintr-un fond unitar și permanent de idei și sentimente, în care se includ în mod firesc stima și respectul pentru alte națiuni. Poporul nostru nu propune altor popoare soluții și metode pe care nu și le-ar propune lui însuși, în primul rînd. Poporul nostru nu are două măsuri. Noi propunem altor popoare și state să-și respecte independența, suveranitatea și libertatea, pentru că noi vrem ca independența, suveranitatea și libertatea noastră să fie respectate de toate celelalte popoare și state ale lumii. Noi le propunem să colaboreze, să se înțeleagă frățește și să trăiască în seninătate și pace, pentru că noi vrem să colaborăm, să ne înțelegem frățește și să trăim în pace și demnitate, cu toate statele, cu toate popoarele, cu lumea întreagă.

Cred că niciodată nu a existat o mai deplină concordanță între fondul de viață — interese, idei, sentimente, tradiții, intenții și perspective — al unui popor și politica internă și externă a conducerii sale de stat. Aceasta se datorește faptului că partidul nostru se inspiră din fondul de viață al poporului, îl exprimă și îl apără, cu credință, cu consecvență, cu înțelepciune.

Făcînd această afirmație, eu o sprijin, între atît de multe alte argumente și dovezi, pe un temei de realitate, pe un fapt foarte concret și foarte recent. Am avut, acum vreo două săptămîni și ceva, fericitul prilej de a însoți grupul conducătorilor de partid și de stat în vizita pe care au făcut-o în regiunea București. Am putut, deci, asista și participa la acest fenomen admirabil și profund emoționant, al contactului direct dintre partid și popor, fenomen pe care îl cunoaștem cu toții, căci el stă la baza întregii noastre vieți. Dar ocazia de a trăi acest fenomen la scara de sute de mii de oameni, de numeroase orașe și sate, de uzine și ogoare, de șantiere și școli, la însăși scara de „țară" și de „popor" nu se prezintă chiar în toate zilele, și tocmai de aceea e cu deosebire tulburătoare.

În cursul acestei vizite am văzut declanșîndu-se sub ochii mei, am simțit pulsînd direct în sufletul meu, respectul, încrederea și dragostea poporului nostru față de conducătorii săi. În toate aceste zile am înțeles toată forța ei uriașă, indestructibilă, unitatea de granit dintre partid și popor. Datorită acestor momente de neuitat am putut vedea — nu ca abstracțiune, ci ca realitate vie, umană, nemijlocită — cît este de totală și de profundă aderiunea poporului nostru la politica partidului și a statului, politică din întregul căreia politica externă este o atît de vastă și importantă porțiune.

Dar noi înșine, tovarăși, sîntem aci ca reprezentanți direcți, aleși, ai poporului și sarcina noastră este de a ne scruta conștiința, profund, ascuțit, lucid, pentru a spune cu toată convingerea da sau nu actelor și acțiunilor săvîrșite de cei ce conduc poporul și statul nostru.

Azi avem a spune da sau nu politicii externe a partidului și a statului. Cum nu m-aș gîndi, în această clipă, la ceea ce am văzut, am asistat, cu ocazia vizitei conducătorilor de partid și de stat în regiunea București, cum nu m-aș gîndi acum și aici la sutele de mii de oameni — muncitori, țărani, cărturari — oameni care mînuiesc uneltele construirii socialismului, oameni din mîinile și din mințile cărora răsare, crește, umplînd orizonturile viitorului nostru, splendida minune a României socialiste? Acei oameni mi-au dictat răspunsul pe care trebuie să-l rostesc astăzi, și răspunsul acesta este da, un da fără rezerve, fără îndoieli, fără șovăială, da în deplina convingere comunistă și patriotică, da cu toată gura și din adîncul sufletului.

(Cuvîntare ținută la Marea Adunare Națională, în ședința din 24 iulie, a.c.).

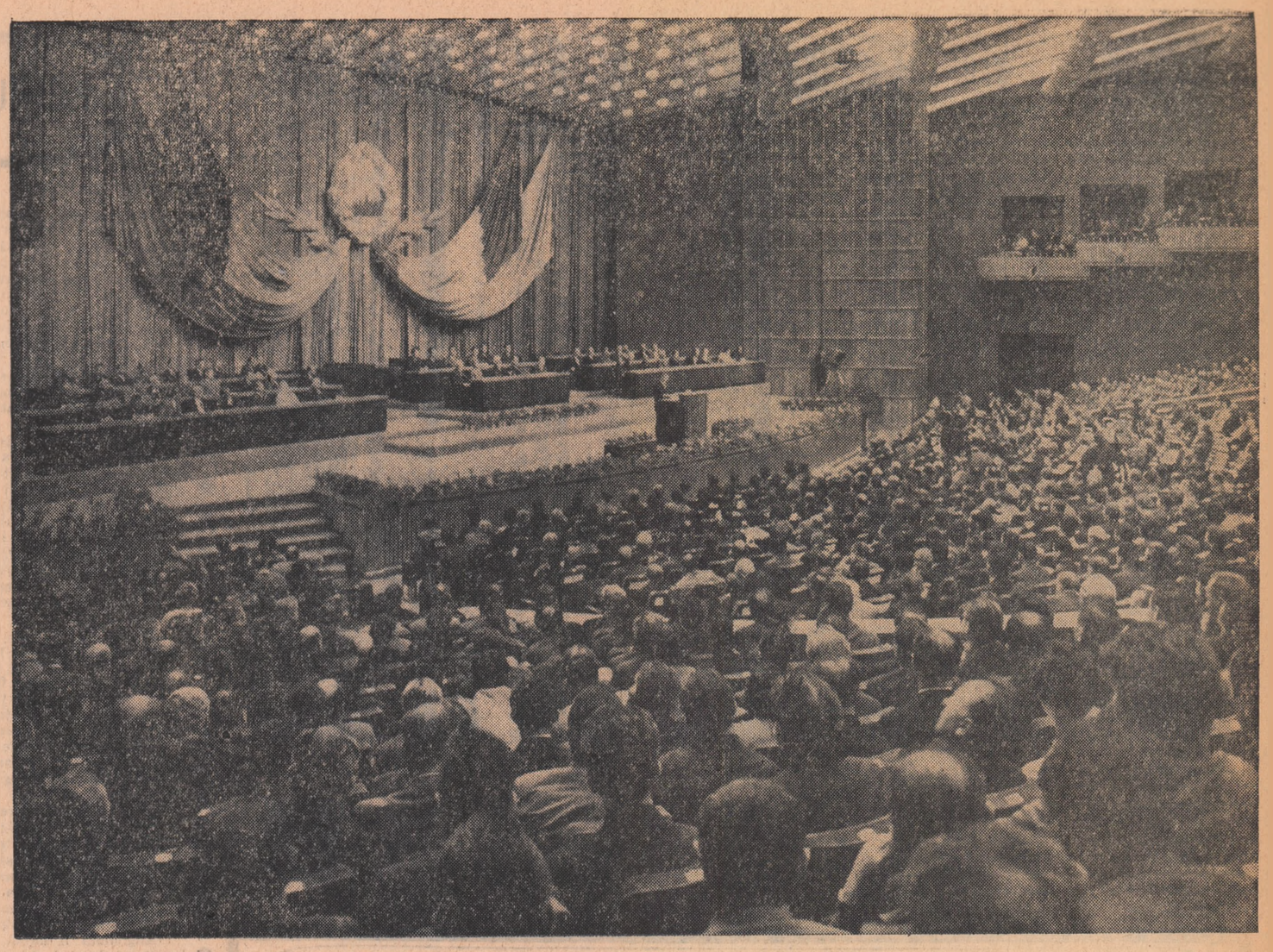

O SINTEZĂ A EXPERIENȚEI ISTORICE A PATRIEI

(Urmare din pagina 1)

bertatea lor este strîns legată de libertatea tuturor oamenilor muncii, indiferent de naționalitate, că numai înfrățiți și luptînd cot la cot... vor putea să-și făurească o viață îmbelșugată". Astăzi, cînd Constituția Republicii Socialiste România consfințește una din realizările fundamentale ale revoluției noastre — lichidarea pentru totdeauna a inegalității naționale, oamenii muncii români, împreună cu oamenii muncii maghiari, germani și de alte naționalități, care de-a lungul veacurilor au muncit și au luptat alături, sînt mai uniți ca oricînd în slujba idealului de construire a socialismului, de înfăptuire entuziastă a politicii interne și externe a partidului nostru comunist. Ce bucurie mai mare ar putea să aibă un om, un creator, un patriot decît aceea de a vedea țara sa înflorind, poporul său dedicîndu-se creației, prezentului și viitorului luminos, știind că în acest efort sînt sau vor fi cuprinse și munca sa, visurile și nădejdile sale din totdeauna!

Pe baza acestei fericite experiențe pe care o putem numi, pe bună dreptate, istorică, partidul și statul nostru promovează cu deplină autoritate morală principiile afirmării depline a ființei naționale a popoarelor, ale luptei împotriva cercurilor imperialiste care atîță popoarele pentru a trage foloase maxime din munca, din energia, din sîngele lor. Evenimente recente au dovedit că înlocuirea soluțiilor pașnice cu ciocnirile armate, cu distrugerea de bunuri materiale și culturale nu poate aduce nimic bun popoarelor, că folosește doar acelor cărora le este mai drag petrolul decît sîngele, ura decît colaborarea pașnică, înrobirea decît libertatea.

Luptînd pentru apărarea și consolidarea păcii în lume, pentru colaborarea dintre state pe o bază principială, democratică, pentru progres social, țara noastră promovează o politică de prietenie cu toate statele socialiste. Ca vechi participant la mișcarea muncitorească dau o înaltă prețuire activității vii și inițiativelor partidului nostru, întîlnirilor și convorbirilor pe care conducerea partidului le-a avut cu delegații ale partidelor frățești din țările socialiste, cît și a unui număr mare de partide comuniste și muncitorești din țările capitaliste, contacte atît de utile și necesare promovării unor relații tovărășești, întăririi și coeziunii sistemului socialist, întregii mișcări comuniste și muncitorești internaționale. Așa cum pe bună dreptate sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al C.C. al partidului nostru, această activitate are o deosebită importanță pentru cooperarea multilaterală a forțelor antiimperialiste, pentru victoria lor în lupta de apărare a păcii și securității popoarelor.

Prin mine, oamenii muncii, intelectualii din regiunea Cluj, cetățenii din circumscripția mea din Zalău, își exprimă încă o dată, de la cea mai înaltă tribună a țării adeziunea și încrederea nezdruncinată în principialitatea și justețea politicii interne și externe a partidului și guvernului nostru. Sîntem cu toții hotărîți ca, alături de întregul popor, să nu ne precupețim eforturile pentru a contribui din plin la înălțarea patriei, la cauza socialismului și a păcii în lume. Vom milita neabătut pe această cale pentru că ea corespunde atît intereselor poporului nostru, cît și intereselor popoarelor din lumea întreagă.

(Cuvîntare ținută la Marea Adunare Națională în ședința din 25 iulie, a.c.).

MAREA LIMPEZIME, DEPLINUL ECHILIBRU

(Urmare din pagina 1)

sentimentul că sîntem un popor, o națiune, o țară cu audiență în concertul, mișcarea mondială, în arena politică a lumii, unde este des și amplu subliniată atitudinea înțeleaptă a României, atitudine rezultînd dintr-o concepție filozofică asupra istoriei și politicii care trebuie să cîrmuiască călătoria umanității prin timp, ținînd seamă de datele obiective, de datele umane, de rațiunile și comandamentele înalte ale existenței și coexistenței.

Raportul, amplul raport, desfășura lanțul strîns al informării și argumentării, al criticii și al soluțiilor enunțate, cu o dialectică lucidă, cu o marxistă știință de a privi fenomenele apropiate sau îndepărtate, care străbat viața politică, economică și definesc structura istoriei contemporane, acută, dinamică, aprigă prin zvîrcolirile unor forme învechite, magnifică, eroică, prin acțiunile conștiente ale umanității progresiste, ale lumii socialiste, care nu șovăie, nu dezarmează, urmîndu-și țelurile constructive.

Dacă cuvintele raportului ne-au trecut prin fața gîndului și înfiorări de o clipă, ne-au amintit că „gîtlejele fiarelor lacome de sînge" cască guri imense stînd să urle a moarte și pustiu, viziunea viguroasă, calmă, senină a vorbitorului, ne-a arătat care sînt căile și armele care să le preîntîmpine, să asigure și să pregătească acele victorii ale gesturilor păcii venind din tot mai susținuta colaborare și înfrățire a tuturor popoarelor, a tuturor poporelor care vor să trăiască libere și fericite.

Nu știu de ce, dar am simțit un timp că mă aflu cu ani în urmă, cînd, iertată să-mi fie autocitarea, profetizam mi se pare, în volumul „Sîngele popoarelor":

„Atîtea brațe pe pămînt, și-atît de tari
Albe, negre, galbene, roșii,
Călăuzite de o stea de foc vor stringe
Gîtlejurile fiarelor lacome de sînge
Strivite sub victorii noi ca niște lespezi mari"

Sînt aproape douăzeci de ani de atunci. Atîtea lespezi ingroapa imense și oarbe zvîrcoliri. Am avut impresia că dincolo de cuvintele Raportului, în unele din cele mai hotărîte cuvinte rostite, în însăși esența lor se materializau acele lespezi uriașe, albe, care se pregătesc să strivească, ca niște ample și simbolic mișcate gesturi de victorii așteptate, gesturile funeste ale unei lumi și ale unor deprinderi care-și aud, surd intonat, Requiemul.

SESIUNEA DIN IULIE

(Urmare din pagina 1)

examinează cu acuitate și dă o justă interpretare celor mai variate aspecte ale vieții internaționale.

Acest important document ideologic și politic de mare valoare națională, și, nu ne îndoim, internațională, s-a cristalizat astfel după o perioadă de muncă intensă, de multiple eforturi și inițiative ale partidului și guvernului țării, în absolut toate domeniile importante ale vieții internaționale. Am reținut, pe bună dreptate, din expunerea tovarășului Nicolae Ceaușescu, pasaje ce răspund întrebării pe care, într-un asemenea moment, și-o pune fiecare dintre noi: care-i izvorul și care sînt temeiurile acestei clarvăzătoare politici externe române? „Evenimentele, viața, au confirmat pe deplin aprecierile Congresului al IX-lea al partidului asupra situației internaționale, orientarea dată politicii externe a României", și mai departe: „Consider că merită să subliniez — spune secretarul general al Comitetului Central al P.C.R. — că elaborarea și promovarea politicii externe, ca a întregii politici de altfel, sînt rodul gîndirii și activității colective a conducerii partidului și statului, că această politică este aprobată în mod unanim de întregul partid, de întregul popor român".

Simpla enunțare a liniilor directoare care stau la baza acestei orientări este în măsură să ofere oricărui cetățean al țării prilej de gravă meditație cu privire la pacea, buna înțelegere, progresul și cooperarea dintre națiuni pe bătrîna noastră planetă: prietenie și colaborare multilaterală cu toate țările socialiste; îmbunătățirea și dezvoltarea relațiilor în toate domeniile, cu toate țările lumii, fără deosebire de orînduirea socială; zădărnicirea, prin măsuri concrete, a actiunilor agresive ale imperialismului, pentru înlăturarea unui nou război mondial: transformarea Balcanilor într-o zonă a păcii și înțelegerii; continuarea colaborării cu țările care au scuturat jugul colonialist și luptă pentru dezvoltarea de sine stătătoare, pentru progres economic și social; dezvoltarea relațiilor de prietenie și solidaritate cu toate partidele comuniste și muncitorești frățești, pentru întărirea unității mișcării comuniste și muncitorești internaționale; lărgirea contactelor cu partidele socialiste, mișcările de eliberare națională, cu toate organizațiile progresiste din țările în curs de dezvoltare și cu organizatii politice care se pronunță pentru colaborare și pace între popoare. Principiile pe care își fundamentează România această amplă activitate internațională, sînt cunoscute azi și apreciate în întreaga lume: respectarea dreptului fiecărui popor de a-și hotărî singur soarta, neamestecul în treburile interne ale altor popoare, promovarea fermă a condiției indispensabile a independenței și suveranității naționale.

Cînd scriu aceste rînduri, dezbaterile consacrate politicii noastre externe sînt în curs. Ascultîndu-i pe deputații care își exercită cu plenipotență mandatul, încerc un sentiment de emoție și mîndrie patriotică. Ceea ce se întîmplă acum, aici, în marea sală a Palatului Republicii Socialiste România este, nu mă îndoiesc, un act ideologic și politic de mare prestigiu și perspectivă: cred că nu greșesc afirmînd că el va rămîne, în istoria modernă a României, poate sub numele de „Sesiunea din Iulie". Scriitorii care sînt — prin vocație — atenți observatori ai succesiunii evenimentelor, martori sensibili ai istoriei lor, promotori curajoși ai sensului evoluției lumii în care trăiesc, vor munci, ca și întregul popor român, în concordanță cu sensul și perspectivele „Sesiunii din Iulie".

STĂPÎNI PE DESTINELE NOASTRE

(Urmare din pagina 1)

cu strălucire testamentele lăsate moștenire de marii noștri înaintași.

Despre ideile atît de scumpe nouă ce se desprind din acest splendid document s-ar putea scrie mult, mult de tot. Ele ar putea face obiectul unui șir de cărți. Eu însă îmi voi alege numai una, de care vreau să mă ocup foarte pe scurt. Întreaga Expunere este străbătută ca de un fir roșu de ideea de pace. Zidirea societății socialiste nu se poate face în condiții optime decît pe fondul magnific al unei cer limpede, albastru, neîntinat de păsările morții, ori de bombele cu pîntec de nimicire aruncate în cîteva secunde de la o margine la alta a pămîntului. Dar ce înseamnă de fapt un război atomic în condițiile descoperirilor actuale? Înseamnă oare numai tulburarea izvorului țîșnit din munte în care te răcorești de-o sfîntă sete? Sau numai moartea teiului lui Eminescu? Sau numai răsturnarea într-o clipă a Cișmigiului? Sau numai prăbușirea casei părintești, sau a casei prietenului meu? Sau numai pieirea condeiului cu care scriu? Sau numai pieirea condeiului prietenului meu Kiss Jenő? Sau numai moartea unui palmier de pe coasta Dalmației? Sau numai moartea statuii lui Abe Lincoln? Sau numai dispariția mausoleului lui Lenin? Sau... Dar, nu. Un război atomic înseamnă sfîrșitul lumii. Să ne închipuim niște bombe cu hidrogen cu încărcături uriașe de explozibil diseminate într-o mie de puncte ale lumii și „aprinse" de un dement la orele cînd poeții se luptă cu hîrtia îndărătnică și albă să-i smulgă poemul genial cu care să ia supremul și rîvnitul premiu al inimilor. Poetul nu-și va mai termina poemul după care tremură alergînd de-o viață. Oamenii care dorm un somn dulce după o binecuvîntată trudă a zilei nu se vor mai trezi niciodată. Florile vor muri și ele în grădinile hesperidelor, în pădurile de argint, pe balcoanele de unde fetele nu vor mai privi visînd. Iar izvoarele mele, din unde de cristal, vor fi ucise și ele. Și atunci...Nu. Nu trebuie să fie nici un atunci! Nu. Acum. Acum să ne unim toate puterile pentru ca nimeni să nu poată niciodată apăsa pe maneta distrugerii lumii.

Expunerea cu privire la politica externă a partidului și guvernului, rostită de tovarășul Nicolae Ceaușescu este un act de o frumusețe și de o luciditate despre care istoria va vorbi. Sînt mîndru de această clipă.

LECTURI INTERMITENTE (XXVI)

Visez încă de mult, din anii îndepărtați ai juneții, o antologie a lirismului nostru, de la origini, firește, și pînă în ziua de azi, în care fiece poet, mare sau mic, exact ca la O.N.U., egal în drepturi, ar fi reprezentat printr-o singură poezie, dacă nu cea mai frumoasă, aceea însă în care esența intimă a originalității lui ar fi concentrată la maximum, ca-ntr-o mirabilă sămînță, cum ar spune Blaga, anonimă în aparență, dar închizînd în glutenul ei toate virtuțile și toate virtualitățile, de gîndire și de expresie, ale poetului respectiv. Este ceea ce, cu un termen întru totul factice (dar tinerețea n-are scrupule), numeam, pe vremuri: **sinteza elegantă** a poeziei lui X, Y, ș.a.m.d. Îmi amintesc să fi reținut, pentru o astfel de antologie, din Eminescu, „Oda în metru antic" și din Macedonski, „O umbră de dincolo de Styx". De ce tocmai acestea și nu, să zicem, „Luceafărul" sau, din Macedonski, una din celestele lui „Nopți"? În primul rînd, evident, pentru că, nici una nici alta, nu sînt sintetice, chiar dimpotrivă, și, după aceea, pentru că și „Oda..." și „O umbră..." auiesc, ca două grote miraculoase, de cel mai autentic timbru Eminescu-Macedonski. Căci oricîte coarde ar fi avînd lira lui Eminescu, poetul „Luceafărului" e, înainte de toate, un poet al iubirii și, din cîte filtruri i-a fost dat să distileze întru alinarea chinurilor, nici unul nu e mai devastator, mai isoldian, și mai dramatic, ca cel din „Oda în metru antic", pojarul căruia nu l-ar putea stinge cu toate apele mării. Și unde, în care din marile sau micile lui poeme, biografice, de orgolioase și de superbe în același timp, apare mai transfigurat Macedonski decît în evocarea efebului din Novara, acea „lumină sidefată" din „O umbră de dincolo de Styx"? „De-al meu propriu vis, mistuit mă vaiet", spunea un vers din „Odă..."; „Năluca argintie din bruma unui vis" spunea un altul din „O umbră..." și tirania aceasta onirică mă duce, în chip firesc, la un mic crîmpei din junețea „memoriilor interioare" ale lui François Mauriac, sugestiv, cu osebire, atît prin referințele ce conține (beția lui Verlaine, sinuciderea lui Nerval), cît și prin ecourile ce trezește, și pe care îmi fac o plăcere să-l transcriu: „La obîrșia oricărui destin poetic e visul (...). E, de altminteri, ceva obișnuit la vîrsta asta (...). Un poet e un copil ce nu moare niciodată, un copil care supraviețuiește, însă lipsit de

PERPESSICIUS

(Continuare în pag. 7)

Caragiale, personaj într-o revistă teatrală

breviar

N-aude, n-a vede este titlul unei reviste satirice în trei acte, despre care scrie poetul și filozoful Eugeniu Speranția, în recent apărutele sale Amintiri din lumea literară. Fiu al folcloristului Teodor Sperantia (celebru mai ales prin numeroasa suită de „anecdote" în versuri, dar și prin atașamentul său față de B. P. Hasdeu), talentatul memorialist ne dă întîiași dată, în paginile închinate acestuia, o confirmare autorizată în privința spiritismului cu care inconsolabilul tată, după moartea fiului, a fost pios amăgit de prietenii săi. Dar nu la aceasta ne vom opri, ci la revista avocatului comercialist G. A. Mandy, în care își face apariția Caragiale, ca patron al berăriei Gambrinus, sub transparenta anagramă Gearacale. De altfel marele scriitor, în acel moment membru în comitetul de lectură al Teatrului Național, era acela care făcuse raportul favorabil reprezentării acelei reviste. Raportul a fost descoperit de Liviu Călin la Arhivele Statului și l-am publicat în Caragiale, Studii și Documente, 1963, Editura pentru literatură. Autorizația de reprezentație „pe orice altă scenă, afară de scena Teatrului Național", a fost dată însă de Șt. Sihleanu, ca director-general, iar nu (cum afirmasem) de predecesorul său, Scarlat Ghica.

În substantialul capitol Caragiale, personaj într-o revistă teatrală, *Eugeniu Speranția relevă că revista „se referă la indiferența îndărătnică a primului ministru Sturdza, față cu suferințele țării intregi în timpul gravei crize financiare." Era într-adevăr criza mondială de la începutul secolului nostru, iar însuși lui Caragiale, la venirea guvernului D. A. Sturdza, îi fusese suprimat, din motive de economie, postul de registrator-șef la regie. Acel „cunoscut politician veros", despre care pomenește memorialistul și care fugise în America, putem preciza că era fostul profesor ieșean Andrei Vizanti. Mai apare, cum atrage pe larg lucrea aminte Eugeniu Speranția, și Cațon, sub numele „Crayon", calomniatorul lui Caragiale, pe drept stigmatizat.*

Revista ar fi avut „un remarcabil succes", deși, „în ansamblul ei, din punct de vedere literar, piesa este mediocră". Motivul? Ea trecea în... revistă numeroase scandaluri politice recente, de mare efect scenic, prin transparența aluziilor ca și a numelor. Astăzi, la lectură, nu mai înțelegem aluziile, iar piesa e cu totul nesărată. Voi mai împrospăta cîteva din aceste obscure aluzii. Astfel, „bulevardiștii" care fac opoziție guvernului sînt paraponisiții din jurul lui G. D. Palade, ministru liberal de finanțe recent debarcat; ei sînt numiți așa pentru că se întruneau la hotelul Boulevard. Muiescu și Limoriei, președinți neobosiți (ai societății de asigurare Unirea) sînt Pană Buiescu și un Mtclescu, care-l scoase cu forța din sediul societății, provocînd un enorm scandal. Batanelli-Oreste și Rococo-Pylade, în realitate adversari, sînt Epaminonda Ciocanelli, consilier liberal și D. Roco, directorul accizelor comunale; și ei se dădușcră recent în stambă. Ceapaveloni, om „Universal" este Luigi Cazzavillan, fondatorul ziarului Universul, luat în rîs pentru reclama pe care o face jurnalului său cu o loterie. Nea Iancu, apărătorul meseriașilor, este gălăgiosul politician de periferie Iancu Brătescu, zis decalitru, pentru că nu-i displăcea băuturica. Cred că în Turistul „ținta publică" — fiecare personaj este gratificat de autor cu un epitet, — trebuie identificat Take Ionescu, care plecase de la liberali la conservatori și trecea drept prototipul oportunistului, al pornibelului călător. Mai sus numitul Vizanti e denumit „Bizantinache, fost explorator în America". Iar Caragiale, „Gearacale, antreprenorul unei berării literare", ne este arătat bucuros că-i merge bine cu berea Azuga, pe care, în treacăt fie zis, el o introdusese în Capitală și-i făcea reclamă, în Moftul Român, cu barocul superlativ „de cea mai excelentă calitate".

Ca și dracul din cunoscutul cuplet, Eugeniu Speranția știe mai multe decît spune. După el, „cum Mandy nu avea nici obișnuința și poate nici talentul scrisului, revista satirică ar fi fost și mai anemică dacă n-ar fi avut colaborarea prietenească (și anonimă) a unui scriitor fecund, foarte cunoscut și apreciat pe atunci". Numele nu ni-l dă. Să fi fost N. Rădulescu-Niger? Oricum ar fi, credem că Mandy era unul dintre acei snobi recent cocotați în high-life, care se exersau mai din greu în limba noastră și se arătau mai familiarizați cu franceza. Dovadă? Comedioara sa mondenă într-un act: Suites des poursuites (Urmări ale urmăririlor), unde doi bărbați galanți urmăresc cîte o domnișoară la același domiciliu, ca la sfîrșitul actului să se căsătorească, însă fiecare cu cealaltă! Piesa a fost publicată în 1899 în Collection „Minerva" (altă tichie de mărgăritar!).

Șerban CIOCULESCU

selecție și exigență

Interesul pentru cunoaștere a căpătat pretutindeni o asemenea amploare, încît se poate spune că de învățămînt depinde viitorul oricărei țări. Avem un tineret talentat în toate domeniile și care se bucură de condiții materiale de studiu excepționale, cum n-a cunoscut nici o generație în țara noastră. Un tineret incomod uneori pentru unii, fiindcă el vrea să se afirme și, cu sine, să afirme și nou. „Studiul privind dezvoltarea învățămîntului superior" a dat semnalul unor dezbateri pline de însuflețire la care participă toate instituțiile de știință și cultură. În interviurile lectorilor, conferențiarilor, oamenilor de știință și de cultură se repetă termeni a căror simplă frecvență definește incisivitatea dezbaterii: valoare, exigență, selecție severă în promovare, gîndire proprie, ieșire din scolastică, încurajarea cercetării și informarea cît mai largă și mai la zi. Unul dintre elementele care determină o perfecționare continuă a învățămîntului este (cităm din „Studiu") „revoluția științifică și tehnică actuală, caracterizată prin creșterea într-un ritm necunoscut în trecut a fondului de informație al omenirii".

În ritmul în care merge azi știința, lipsa de informare poate să ducă într-un timp scurt (din ce în ce mai scurt cu cît viteza cunoașterii crește) la semistiință, la o incompletă capacitate de a sesiza, teoretic, realitatea, cu efecte păgubitoare în economie și în producție. Nu-i vorba de un import de idei sau de teorii gata făcute. Asigurarea documentației în orice domeniu are întîi și întîi menirea de a pune la îndemîna cercetătorilor datele necesare pentru edificarea, printr-o gîndire originală, a unor ipoteze științifice proprii, așa cum în trecut savanții noștri în medicină, chimie și în fizico-matematici au adus contribuții de valoare mondială. O informare largă în sine nici n-ar avea o putere de soc, fără pasiunea și tenacitatea de a preface datele culese în centri motori de creație.

O societate ca a noastră pune accent pe o dezvoltare complexă: de bunuri materiale și de cunoștințe, de idei, de preocupări spirituale. Un echilibru se cuvine bine păstrat între mobilarea tehnică și mobilarea cu idei, aceasta condiționînd-o de fapt pe prima. Cineva spunea că omul este animalul care întreabă natura și care întrebînd-o, îi reduce misterul. Astfel, naturii imediate, omul i-a opus, sau i-a adăugat cu timpul, o a doua natură, spontană și creatoare, propria sa putere de investigație. În acest sens al celei de a doua naturi, a fi, în înțelesul major, înseamnă a ști. A ști sau a nu ști e de pe acum întrebarea dramatică a existenței secolului nostru: o existență-lucru, o existență perpetuă cursă împotriva cronometrului.

Demistiinta, cunoașterea pe jumătate a lucrurilor, substituirea unor rudimente de cunoaștere cunoașterii critice, complexe, în continuă mișcare e poate unul dintre flagelurile cele mai mari ale omenirii. Autorul „Posedaților" vedea în ea, încă din secolul trecut, „un prăpăd mai grozuic chiar decît ciuma, foametea sau războiul". Între omul primitiv care se mai închină la totemul lui și cel ce ține, din motive străine de orice cercetare științifică obiectivă, la o ipoteză perimată, nu e, practic, nici o deosebire, iar pericolul pentru spiritul omenesc este același. Dar ce comportament etic ar putea implica această atitudine retrogradă? Acel om, apucînd, în profesiunea lui, să știe cîte ceva, va avea tendința de a-și impune măsura lui mică și satisfăcută, cu brutalitate, care e semnul sărăciei cu duhul. Cîte ruguri, cîte erori, cîte adevăruri aminete de preotii atîtor dogme, care, întrecuți de salturile agile ale cunoașterii, au încercat să se răzbune, frînînd-o.

Minerva, sora cea mare și neîmblînzită a Științei, cere să fie privită drept în față. Pe cei ce au această îndrăzneală, ea i-a răsplătit și-i va răsplăti totdeauna cu darul de a vedea lumea clar și cu liniște.

Constantin ȚOIU

Covor,
Mangalia,
Iulie, 1959

PETRU VINTILĂ

L u

„Aici nu mă cunoaște nimeni" — se gîndi Angheloiu și porni în susul marii artere citadine, dar se opri în fața unui panou de afișaj, uluit să vadă că acesta era împănat cu afișele circului Lucifer care își anunța și aici iminenta sa sosire. Era același afiș pe care-l cunoștea și în care se anunțau cu litere mari și negre virtuțile circului Lucifer: misterul, groaza, miracolul și aventura.

Angheloiu privi în jurul său. Lumea trecea în sus și în jos, parcă indiferentă sau inconștientă de soarta ce-o aștepta. Oamenii se salutau unii pe alții, se opreau și discutau despre lucrurile cele mai banale, despre prețul cartofilor săpunari, despre timp, despre întîmplările mici și neînsemnate, și nici măcar nu-l luau în seamă, nu-l observaseră încă pe Angheloiu cu privirea sa neagră de desperare, ca și cum panica aceea nici nu-i interesa în vreun fel. Medicul căută atunci să descopere dacă în mulțimea aceea de pietoni necunoscuți se afla vreun purtător de centură cu ecusonul reprezentînd capul de mort. Nu observă nici o centură de acest fel, dar oamenii erau îmbrăcați în paltoane, așa încît nu se putea ști dacă erau încinși pe dedesubt, în modul cel mai discret, cu astfel de centuri. Angheloiu își continuă mersul spre centrul orașului și observă în numeroase locuri prezența afișelor. Parcă din ce se apropia de centrul orașului, numărul afișelor devenea tot mai mare, dar Angheloiu constată în continuare că prezența și mulțimea afișelor nu-i neliniștea pe localnici în nici un fel vizibil.

Într-un singur loc, la răscrucea unor străzi mari și umblate, trecînd din nou prin fața unui loc de afișaj, Angheloiu auzi sau i se păru că aude o frîntură din convorbirea a doi oameni care mergeau fără grabă:

— Abia aștept să vină odată circul Lucifer.

— Ei da, ai dreptate. Să mai scuturăm de pe umeri lîncezeala asta în care trăim...

„Nu știți ce vă așteaptă" se gîndi Angheloiu, și trecu mai departe, dar apoi se întoarse brusc, și ajugîndu-i din urmă pe cei doi oameni, își ceru scuze că-i oprește, dar dorește să le spună ceva.

— Ce anume? întrebară într-un glas cei doi localnici.

Angheloiu vroia să-i întrebe dacă într-adevăr știau sau nu ce primejdie de moarte se ascunde în circul Lucifer, însă nu mai avu îndrăzneala să le pună această întrebare și-i întrebă cu un glas moale și nedecis:

— Nu știți cînd va veni aici circul Lucifer?

— E anunțat, domnul meu, dar nu se știe nimic precis, spuse calm și binevoitor unul dintre cei doi localnici.

Angheloiu îi salută, ridicîndu-și reverențios pălăria și își continuă drumul, dar apoi își aminti că el însuși nu știa în ce oraș se află și opri o femeie bătrînă care se întorcea probabil de la piață cu o sacoșă plină de cartofi și ceapă.

— Nu vă supărați, doamnă, că vă întreb, dar ce oraș este acesta?

— Cum, ce oraș? făcu bătrîna cu uimire.

— Cum se cheamă acest oraș?

Bătrîna spuse un nume de care Angheloiu nu-și amintea să-l fi auzit vreodată, totuși îi mulțumi bătrînei și-și continuă drumul. Se făcuse tîrziu, aproape de amiază și Angheloiu intră în primul restaurant ieșit în cale. Era un local luxos, probabil de prima mînă, cu toate că avea o firmă de o familiaritate îndoielnică, numindu-se „Ca la mama Acasă".

La ora aceea era lume multă în local și Angheloiu trebui să treacă printre numeroase mese pînă să ochească un scaun neocupat. Își ceru voie să se așeze, fără să dea o atenție prea mare vecinilor săi de la masă. Sosi chelnerul și-i comandă o sticlă de bere și o friptură.

— Asta-i tot? întrebă chelnerul. Angheloiu zise că deocamdată asta era tot și că, în caz că mai dorește ceva, îi va cere.

Totul era normal și firesc. Chelnerul îi aduse cele cerute și el începu să mănînce, abia acum băgînd de seamă cît fusese de flămînd. Termină repede cu mîncarea și mai ceru o sticlă de bere. În intervalul de timp cît chelnerul plecase după o nouă sticlă de bere, Angheloiu începu să se uite mai atent la vecinii săi de masă și, pe neașteptate observă că unul dintre ei era încins cu o neagră centură de piele pe catarama căreia, cît o tabacheră, sticlea capul de mort. Apoi, cel care era încins cu centura făcu o mișcare leneșă, de om care vrea să se așeze și mai comod în scaun și marginea hainei sale căzu și acoperi centura. Veni în sfîrșit chelnerul cu sticla de bere și Angheloiu îi plăti, dar nu mai bău nici un pahar și, ridicîndu-se, se strecură spre ușă, ieșind din local.

„Nu m-a observat", evaluă el situația, după ce ajunse în stradă. Și chiar dacă m-a văzut, n-au de unde să știe cine sînt.

Vru să se depărteze, amestecîndu-se în mulțimea trecătorilor, dar în clipa aceea bărbatul cu centură de piele, ieșit în urma lui din restaurant, îl zări și îl opri, punîndu-i mîna pe umăr:

— Domnule, zise acesta, de ce-ați plecat fără să consumați berea comandată?

— Nu mai pot bea, spuse Angheloiu.

— Dar e posibil? zise din nou bărbatul cu centura de piele. La noi așa-i obiceiul: să nu se lase băutura în sticlă.

— Înțelegeți, vă rog, că nu mai pot bea.

— Poate că v-am supărat noi cei de la masă?

— Absolut cu nimic, minți Angheloiu, dar bărbatul cu centură de piele era hotărît și neînduplecat să-l întoarcă din drum și medicul nu mai avu încotro.

— Ei, vedeți că merge? zise bărbatul după ce, reveniți împreună la masă, se așezaseră la locurile lor.

— Nu sînteți din localitate? întrebă la un moment dat unul din comeseni.

— Ba da, minți iar Angheloiu.

— Nu v-am văzut pe-aici, continuă omul să vorbească într-un fel ciudat și aluziv.

— E un oraș mare, zise Angheloiu, neștiind de fapt dacă orașul era mare sau mic.

— Toate sînt potrivite, spuse comeseanul. Toate sînt potrivite. Mi se pare că azi ați venit aici. E chiar foarte judicios, că v-ați hotărît să vă stabiliți, deși nici acesta nu-i un loc potrivit.

Angheloiu nu mai știu ce să răspundă la aceste cuvinte și, terminîndu-și berea rămasă în sticlă, zise cu un glas încert:

— Sper că-mi îngăduiți acum să mă retrag.

— Sigur că da, zise cel întrebat și Angheloiu ieși din restaurant.

Acum trebuia neapărat să-și găsească o locuință, măcar provizorie. Își dădu seama că la etajul restaurantului clădirea era de fapt un hotel, probabil unul din acele mici hoteluri de provincie unde ești obligat să te speli pe obraz într-un lighean de porțelan vechi sau de tablă, unde porția de lemne pentru încălzit camera este atît de firavă, încît soba de teracotă nici nu apucă să se încălzească pînă sus și unde există un singur closet pentru tot etajul. Totuși intră în hotel și întrebă dacă sînt camere libere. Portarul se interesă cu un fals aer misterios:

— Sînteți cu cineva?

— Ce importanță are? zise Angheloiu.

— Poate doriți o cameră numai pentru două-trei ore.

— Ah, nu! Ia te uită, unde te duci cu gîndul! zise Angheloiu pe un ton vesel. Doresc o cameră pentru cîteva nopți.

Portarul îi ceru buletinul de identitate, completă destul de încet fișa pasagerului, încasă banii, eliberă chitanța și, dîndu-i cheia nu mai manifestă nici un interes pentru client. Angheloiu intră în cameră, remarcînd din primul moment că ideile sale despre hoteluri se adevereau și în acest caz. Camera dădea cu fereastra într-o mică și întunecoasă curte interioară, înconjurată din toate părțile de calcanele cîtorva clădiri mari și sumbre. Probabil prin acea curte interioară se făcea aprovizionarea restaurantului, pentru că pe caldarîmul de ciment ud și murdar se zăreau grămezi și stive de lăzi, sticle goale și butoaie. Deși fereastra camerei era închisă, răzbătea de jos un miros amestecat de duhori pestilențiale: de cartofi pe jumătate putrezi, de varză murată, de nuci veștede, de fulgi peste care a plouat îndelung și de mangal stropit cu petrol. În privința camerei, Angheloiu băgă de seamă cu tristețe că interiorul acela de dimensiunile unei bucătării, acumula tot ce putea fi mai dezolant din universul sordid al obiectelor desperecheate, deteriorate și de o utilitate practică îndoielnică. Cromolitografia încadrată într-o ramă de scoici și nisip aurit, agățată pe perete deasupra patului, îl reprezenta pe Napoleon în captivitate pe insula Sfînta Elena. Cromolitografia, veche probabil de pe la sfîrșitul secolului 19, avea numeroase porțiuni de carton deteriorat, ca și cum multă vreme ea stătuse aruncată în vreun pod, pradă prafului și umezelii. Totuși se mai puteau deosebi clar bicornul împăratului, mantaua verzuie, fața îngîndurată și copleșită de tristețe, iar în zare, oceanul vînzolit de-o furtună gigantică, neagră. În rest, camera avea un pat baroc, metalic, tăbliile căruia păreau să fie două porți de fier forjat smulse de la intrările unor case vechi, o masă vieneză, cu porțiuni decorative de sidef incrustat în lemn, un șifonier cu un suport lipsă, în locul căruia fusese așezată o cărămidă, apoi un lavabou cu lighean de tablă zmălțuită, un cuier-pom, strîmb, ca și cum era șchiop și, în sfîrșit, o lampă cu petrol, dar care nu avea nici fitil, nici nucă, nici sticlă și era doar un decor de o dezolantă inutilitate. Pereții erau coșcoviți, încărcați de-o abundentă igrasie pînă la înălțimea unui stat de om și, privindu-i, Angheloiu simți cum îi trece un val de frig prin oase. Extenuat de întîmplările zilei, Angheloiu decise să se culce. În timp ce se dezbrăca febril, citi textul unui aviz agățat pe ușă: „Pasagerii sînt obligați să mențină curățenia. Nu este voie să se folosească de reșouri sau lămpi cu petrol. Nu este voie să se țină lumina aprinsă peste orele 11 seara și înainte de ora 6 dimineața. Este interzis a se aduce și păstra în cameră mîncare. Orice serviciu se plătește separat. Cîntatul și orice fel de zgomot este interzis".

Acest aviz coercitiv avu darul să-l dezoleze și mai mult pe Angheloiu. Abia acum își dădu seama cît de potrivită și de liniștită era modesta lui locuință de la doamna Borlovan și avu sentimentul că pierduse un lucru de-o valoare fabuloasă, pe care nu vedea cum avea să-l mai dobîndească. Se vîrî în pat și avu senzația neplăcută că cearșaful și pătura veche, roasă, erau îmbibate de-o umezeală îndelungată. Începu să tremure și adormi greu, amețit de oboseală, posomorît că i se împotriveau cu o rece ostilitate chiar și lucrurile cele mai simple. În momentul cînd auzi lovituri repetate și vehemente în ușă, își dădu seama că trecuseră cîteva ore. Prin fereastra cu geamurile murdare, care dădea în curtea interioară, nu mai vedea nici un fir de lumină. Era întuneric. Se lăsase seara. Angheloiu se uită la ceasul-brățară și înțelese că erau orele 8 seara. În ușă continuau să răsune loviturile acelea repetate, pe care la început le auzise în somn, crezînd că sînt zgomotele propriului său coșmar, dar acum își dădu seama că erau adevărate, că se afla cineva pe coridor care-i cerea astfel să deschidă ușa.

— Cine bate? întrebă Angheloiu din întunericul odăii, cu pledul tras pînă sub bărbie.

— Portarul hotelului! se auzi glasul celui de-afară.

— Și ce dorești? întrebă Angheloiu.

— Trebuie să vă comunic ceva, zise portarul.

Angheloiu se ridică din pat și, cu picioarele desculțe, se duse la ușă, deschizînd-o. Portarul era cu un felinar de vînt în mînă și, pornită de jos, lumina pîlpîitoare a felinarului îi așternea pe față niște reflexe galbene, înspăimîntătoare.

— Domnule doctor, v-am dat camera din eroare. Trebuie să vă îmbrăcați și să părăsiți imediat hotelul.

Angheloiu rămase stupefiat. Zise:

— Bine, dar am plecat din orașul meu tocmai pentru că am fost silit și mi s-a comunicat că mă pot stabili oriunde.

— Acum un sfert de ceas am fost întrebat dacă nu cumva locuiți la noi. Am spus că tocmai ați închiriat o cameră pentru cîteva zile. Mi s-a răspuns că trebuie să plecați.

— Bine, dar cred că este o neînțelegere la mijloc.

— Mi s-a spus foarte clar ce trebuie să fac. Vă rog să plecați chiar acum.

— Cine v-a comunicat acest lucru?

— Un grup întreg. Patru bărbați. Poate că sînt de la poliție, nu-i cunosc, nu i-am mai văzut niciodată pînă azi.

— Nu cumva sînt de la circ?

— Poate să fie și de-acolo, dar circul n-a sosit încă în orașul nostru.

— Aș dori să vorbesc cu ei. Te asigur că e o neînțelegere la mijloc. Au plecat?

— Sînt încă jos, la poartă.

— Spune-le te rog să nu plece, fiindcă mă îmbrac repede și cobor să vorbesc cu ei.

Portarul conveni și plecă, ținînd felinarul în mînă, făcînd din cauza mersului numeroase umbre tremurătoare pe zidurile culoarului. Angheloiu se îmbrăcă repede și coborî la boxa portarului, dar acolo nu-i găsi pe cei patru necunoscuți de care îi pomenise portarul.

— Unde sînt? întrebă Angheloiu.

— Au plecat, zicînd că n-au căderea să parlamenteze inutil.

— A rămas înțeles că trebuie să părăsesc hotelul?

— Da. Și vă rog să-mi dați cheia.

— Dar nici în acest oraș n-am voie să stau?

— Nu știu. Eu nu vă spun decît despre hotel. Aici nu puteți locui nici o secundă mai mult. Doriți cumva să dea foc hotelului? Sau doriți să vă găsesc mîine dimineață sugrumat în cameră?

— Dumnezeule, dar îți repet, eu știu că în orașul ăsta, în oricare oraș am voie să locuiesc.

Atunci portarul îi spuse fără ocol:

— Domnule doctor, să vă mărturisesc drept, mi-e și frică să mai stau de vorbă cu dumneavoastră. De unde vreți să știu ce aveți pe conștiință? Nu vă cunosc, azi v-am văzut pentru prima oară în viața mea.

Angheloiu înțelese că se afla din nou într-o situație limită și puse capăt convorbirii cu portarul, ieșind în stradă.

Orașul îi era necunoscut lui Angheloiu. Atunci venise pentru prima oară acolo și nu știa să facă decît itinerariul simplu al drumului care ducea de la hotel la gară. Hotărî să meargă la gară și să-și găsească un colț de banchetă în sala de așteptare. În drum spre gară se liniști într-o oarecare măsură, deoarece, controlînd de cîteva ori, putu să observe că nu era urmărit de nimeni. Acest lucru îi dădu ideea, că era victima unei neînțelegeri și hotărî ca a doua zi să se intereseze discert, dar insistent, fie la cei patru bărbați pe care trebuia în orice caz să-i găsească, fie chiar — în disperare de cauză — la autoritățile municipale, ca să stabilească definitiv dacă are sau nu dreptul să stea în oraș. Îi se părea că acesta era un drept elementar al său, orice-ar fi făcut în celălalt oraș, chiar dacă ar fi iscat acolo cele mai mari animozități și împotriviri în lumea autorităților sau în aceea atît de agresivă a circului. Gîndindu-se la acest lucruri ajunse la gară și observă, cu ușurare, deși aglomerația asta putea să pară ciudată pentru gara unui mic oraș de provincie, că sala de așteptare era înțesată de oameni care dormeau grămădiți pe banchete în cele mai contorsionate poziții. Găsi cu destulă dificultate un loc, trecînd peste cîteva trupuri lungite de-a curmezișul, printre bănci și fu mulțumit că locșorul ochit se afla în colțul cel mai întunecos al sălii de așteptare, acolo unde nimeni nu și-ar fi închipuit că hotărîse să-și așeze oasele frînte de oboseală. Pînă în zori nu mai putu să doarmă, deoarece în răstimpuri paznicul sălii anunța trenurile care veneau și plecau. În astfel de momente se producea o subită învălmășeală de oameni care se ridicau să plece la tren sau de oameni care veneau de la tren încărcați cu bagaje. În afară de asta mereu era cineva care se ridica din culcușul său ca să iasă la closet, sau să ceară un chibrit, sau să întrebe cît e ora, sau plîngea cîte un copil și oamenii deveneau nervoși, gata de ceartă, strigînd să se facă liniște.

În sfîrșit, la orele 6 veniră două femei de servici cu mături și vedre de apă în mîini și începură să facă un zgomot infernal, cerînd evacuarea sălii pentru curățenie. Angheloiu ieși prin spatele gării și se așeză, pentru a-și dezmorți oasele, pe o bancă din parcul pustiu și cu pomii desfrunziți. Nu privea la nimic, stătea numai, aproape fără gînduri, istovit chiar și să gîndească, deși poziția în care se așezase, cu umerii proptiți de speteaza băncii, cu un braț întins de-a lungul spătarului, cu degetele crispate în lemnul tare, arăta că era atît de extenuat încît nici să se odihnească nu mai avea energie. În această stare de apatie ajunsă la extrema limită, trecu aproape o oră, cînd, pe neașteptate atenția îi fu atrasă de doi oameni care se opriseră la cîțiva pași în fața lui, în dreptul unui stîlp de beton pe care voiau să lipească un afiș al circului Lucifer. Se ridică de pe bancă și se apropie cu pași repezi de ei.

— Sînteți de la circul Lucifer?

— Și ce-i dacă sîntem de-acolo?

— Aș dori să vorbesc cu cineva de la circul Lucifer.

— Ce să vorbești?

— Am ceva foarte important...

— Ia mai lasă-ne în pace cu istoria asta!

Angheloiu nu putu smulge nici o informație de la cei doi oameni, care aveau un fel grosolan de a vorbi, și se lăsă păgubaș, gîndindu-se că, în definitiv, adevărul avea să-l afle vorbind la autoritățile municipale. Se îndreptă spre primărie și intrînd în anticamera primarului, ceru secretarului să i se acorde o audiență la primar. Secretarul, om onctuos, nu se lăsă convins din prima clipă, ceru o serie întreagă de informații și se interesă de scopul audienței, apoi sfîrși prin a spune:

— E un caz greu, care-l depășește pe domnul primar. Asta ar fi de competența prefectului, dar domnul prefect nu are zi de audiență decît poimîine, însă chiar dacă ar avea și azi audiențe, nici el n-ar putea da un răspuns precis. Lucrurile sînt foarte dificile și cazurile de acest fel se rezolvă numai la minister. Dar nici acolo, poate că numai la Curtea de Casație...

Angheloiu izbucni plin de mînie:

— Și atunci ce trebuie să fac? Să mă sinucid? Unde să merg, dacă pretutindeni sînt alungat și nu mi se dă voie să mă stabilesc?

— Vedeți, domnule doctor, puneți niște întrebări insondabile...

— Asta-i o întrebare insondabilă?! Dar chiar ați înnebunit cu toții? V-ați pierdut mințile?

Ciudat, secretarul primarului nu se arătă surprins și supă-

MARIN SORESCU

cîte puțin

M-am inspirat
Din toate izvoarele care s-au pierdut
Încă înainte de nașterea mea.

Pot da o listă lungă
De gînduri care, venind pe sub pămînt,
S-au înfipt în porii sufletului meu
Ca sulițele într-o panoplie.

Din niște opere în limba tracă,
Ale primului poet exilat la noi,
Din scrisorile dînd știre de năvălirea turcilor,
Din viețile sfinților care au pregetat
Să mai ajungă pînă acum.

Apoi din mîinile care le-au transcris
Și s-au pierdut,
Din ochii care le-au citit
Și s-au pierdut,
Din ecourile pe care le-au stîrnit
Și s-au pierdut.

Din toate cîte puțin,
Puțin din viața ta,
Puțin din moartea mea,
Ca nimeni să nu mă poată controla.

O, acela
Care se va inspira din mine,
După ce toate aceste cuvinte
Pe care le înalț acum cu sufletul meu
Se vor întoarce acasă
În uitarea primordială!

anticarul

Cunosc mersul vremii
După cum îmi vînd cărțile
Jocul lor între rafturi
Și restul lumii
E un indiciu sigur.

Cînd au versurile căutare
Se întîmplă nunți,
Pîntecul fetelor are nevoie
Să adoarmă frumos pînă seara
De cîntece de leagăn.

După ce-l vînd pe Homer
Am o oră de pace,
Cînd se întoarce la mine
Trebuie să rătăcesc zece ani pe mare.

Enciclopediile legate în piele de șoareci
Se urnesc cel mai greu
Și cînd le văd în stradă
Împinse din spate de cîte opt oameni, cu pîrghii
Îmi fac semnul crucii
Și felicit secolul 18.

De la Cervantes și Dostoievski
Te poți aștepta la orice,
Ori să ajungi cineva
Ori să-ți pierzi slujba.

Fire de praf de pe toate epocile
Sar să joace
În raza de soare
Mereu anunțată.

Acum toate cărțile
Vin vijelie spre rafturi,
Mi-au spart și geamurile și ochelarii,
Așa ceva nu mi s-a mai întîmplat —
E noapte, e zi afară?
Ia uitați-vă și dumneavoastră.

spectacol

În stînga — un moșneag,
În dreapta mea — o bătrînă.
În stînga moșneagului — o fată.
În stînga fetii — un copil.
Toți au în dreapta și-n stînga vecin'
Fel de fel, cum se întîmplă.

Și-n fața tuturor — scena,
Una singură,
Unde urmărim toți o piesă.
Piesa nu s-a mai schimbat de multă vreme,
Spectatorii care vor să vadă mereu
Ceva nou pe scenă
Schimbă cînd și cînd între ei
Locul în sală.

Moșneagul se dă cu un scaun
Mai spre dreapta
Și barba și-o uită
Pe genunchii mei,
Fata trece în locul copilului
Și vede îmbujorată
O piesă cu păpuși.

Toți se perindă pe rînd,
Pe toate scaunele,
Numai eu nu vreau să renunț
La locul meu.

E enervantă această lipsă de mobilitate,
Spectatorii chiar se enervează,
Mă îmbrîncesc,
Dar eu mă încăpățînez
Și nu mă clintesc din locul meu.

Pînă cînd toți,
Avizi de unghiul meu de vedere
Se așează deasupra mea,
Unul peste altul, strivindu-mă.

semne

Dacă te-ntîlnești cu un scaun,
E semn bun, ajungi în rai.
Dacă te-ntîlnești cu un munte,
E semn rău, ajungi în scaun.
Dacă te-ntîlnești cu carul mare
E semn bun, ajungi în rai.
Dacă te-ntîlnești cu un melc,
E semn rău, ajungi în melc.
Dacă te-ntîlnești cu o femeie,
E semn bun, ajungi în rai.
Dacă te-ntîlnești cu o față de masă
E semn rău, ajungi în sertar.
Dacă te-ntîlnești cu un șarpe
E semn bun — moare și tu ajungi în rai.
Dacă șarpele te-ntîlnește pe tine,
E semn rău, mori și el ajunge în rai.
Dacă mori
E semn rău.

Ferește-te de acest semn
Și de toate celelalte.

la dumneata

Chipul meu îmi pare cunoscut
Dar nu-mi amintesc de unde.

Nu cumva ești tu
Cel cu care-am rîs
Într-o viață,
Lipindu-ne nasul de sufletul lumii
Ca de-o vitrină?

Ai un rid pe frunte
Care-mi amintește de-o istorie
Modernă și contemporană.

Ochii aceștia i-am văzut, dacă nu mă înșel,
Mirîndu-se pe niște lucruri obișnuite,
Pe tristețe, pe noapte, pe spaimă.

Ai vreo rudă, o mînă, un gînd,
Vreo sprinceană, cam așa ceva,
În soare
Și-n celelalte stele căzătoare?

Pot jura
Că ești cel care s-a îndrăgostit pentru vecie
De fața aceea
Al cărei nume îți scapă mereu.

O,
Totul îmi pare foarte cunoscut
La dumneata,
Chiar și zilele care nu ți s-au întîmplat
Și se vor întîmpla.

CIFER

rat de acest ton revoltat și nu păru să fie jignit nici chiar de faptul că Angheloiu îl făcuse nebun. Dimpotrivă, părea foarte îngăduitor, deși îngăduința asta nu ducea nicăieri, rămînînd în continuare o stare platonică și care nu angaja cu nimic. Secretarul chiar conveni că Angheloiu are perfectă dreptate să se revolte în legătură cu situația paradoxală în care se găsea, dar nu duse raționamentul nici cu un deget mai departe, mulțumindu-se doar să ridice neputincios din umeri.

— Poate că mi s-a luat chiar și dreptul de a mă sinucide? strigă Angheloiu izbind cu pumnul în masă.

— Domnul meu, dumneavoastră sînteți medic și desigur ați văzut multe cazuri de oameni care s-au sinucis. Știți de pildă că dacă ratați sinuciderea, sînteți pasibil de o pedeapsă cu închisoarea? Cazul dumneavoastră, după cîte spuneți, este un caz special. Nimeni nu va îndrăzni să vă dea dreptate, deoarece riscă să fie ostracizat.

Angheloiu nu mai înțelegea nimic, deși, mărunțind faptele și diversificînd amănuntele, vedea că fiecare avea o aparență logică. Ieși din clădirea primăriei și refăcu mintal procesul întregii situații: am susținut că artistul de circ nu s-a sinucis, ci a fost asasinat. Deci am aruncat o acuză gravă medicului legist și procurorului pentru faptul că au escamotat adevărul. Am lovit în niște interese mari și ascunse. Pentru acest lucru sînt chemat să sufăr. Am fost suspendat din serviciu. Am fost alungat din oraș. Bine, o logică există în fiecare din aceste lucruri, dar acolo se desfășoară aproape la lumina zilei o crimă monstruoasă, un genocid și conștiința mea de medic și de om îmi interzice să tac.

Începu să burnițeze și orașul se scufundă pe încetul în ceață. Era un oraș vechi, cu aspect medieval. Multe case purtau patina cîtorva sute de ani, iar acum burnița, care se transformă repede în lapoviță, ca și ceața lăptoasă plutind printre case, acoperind și descoperind în alunecarea ei înceată clopotnițe de biserici, turnuri gotice și acoperișuri de olane, mărea senzația de adîncime istorică, sporind misterul.

Dar Angheloiu nu vedea nimic. Lapovița îi pătrunse repede pînă la cămașă, își simți picioarele ude, dar mai simți și că ajunsese la capătul puterilor. „Numai să nu cad în stradă", își spuse el și căută repede cu privirea o farmacie, sau un local apropiat, pînă unde să-și poată trage trupul greu, istovit, dar în secunda următoare se prăbuși moale și simți că în cădere se lovise foarte rău la cap, de bordura trotuarului. „Acum totul e gata", mai avu puterea să se gîndească și își pierdu cunoștința.

Se trezi după cîteva ore, în cursul aceleiași dimineți spre prînz. Își dădu seama că se afla într-un salon de spital. O soră tocmai îi făcea o injecție și-l întreba dacă simte ce-l doare. Apoi, rotind ochii, văzu în direcția ferestrelor o figură zîmbitoare, ce i se păru cunoscută. Era figura unui bărbat tînăr, îmbrăcat în halat alb, cu o tichie albă pe cap și cu ochelari cu o ramă subțire la ochi.

— Poate crezi că am înnebunit? întrebă Angheloiu.

— Te gîndești la prostii! exclamă doctorul, deși se vedea din glasul și de pe fața sa, îngrijorate, că nu excludea posibilitatea ca prietenul său să fie realmente nebun.

— Nu-ți dai seama în ce primejdie de moarte de viri chiar și numai prin simplul fapt că-mi acorzi asistență medicală...

Mărgăritescu îl asculta cu o față tot mai îngrijorată și întunecată. Își închipuia că amicul său făcuse o criză de schizofrenie și acum se uita la el cu o uimire tăcută și îndurerată. Încă i se mai părea absurd ca tocmai un psihiatru și încă un om pe care și-l amintea din anii studenției ca pe o ființă de o rară robustețe sufletească, să cadă victimă schizofreniei și acum se gîndea la măsurile ce trebuiau luate, la internarea în ospiciu, la o supraveghere atentă și fără termen, la unul din acele tratamente caracterizate printr-o durată, extenuantă și printr-un rezultat final aproape totdeauna tragic.

— Poate ai lucrat ...prea mult, zise Mărgăritescu. Poate ai o simplă astenie psihică..

— Și tu crezi că sînt dement?! izbucni Angheloiu.

— Dar cine a spus așa ceva? se apără moale Mărgăritescu. Ești sănătos, arăți foarte bine, dar nu știu cum ai ajuns în orașul nostru. Știam că lucrezi la spitalul de boli nervoase din orașul X...

— Acolo sînt ostracizat! Am fost alungat de-acolo, mi s-a comunicat ordinul să plec în alt oraș. Am venit aici, de ieri sînt în orașul acesta, dar mi s-a comunicat să nici aici n-am voie să locuiesc și să lucrez. Înțelegi ce vreau să spun?

— Înțeleg foarte bine totul, zise Mărgăritescu, deși nu pricepea nimic din logica pe care o urma Angheloiu cu atîta înverșunare.

— Am fost amenințat cu moartea. Deși nu sînt laș, am fost nevoit să plec, am venit aici. Acum va trebui să fug și de-aici, altfel voi fi ucis.

— Dar cine ți-a mai băgat în cap ideea asta?

— Asta nu-i o simplă idee. Este o certitudine. Chiar și tu vei fi asasinat dacă nu mă vei alunga. În numele prieteniei noastre vechi, te rog să-mi dai voie să părăsesc spitalul și să plec.

— Bine, omule, dar nici un doctor din lume nu-și alungă pacienții înainte de a-i fi însănătoșit.

— Tu nu ai ce să însănătoșești în mine. Poate că niciodată în viața mea nu m-am simțit, măcar sufletește, atît de sănătos ca acum...

În ciuda insistențelor depuse, Mărgăritescu nu putu scoate nici o mărturisire clară din gura lui Angheloiu. La amiază plecă acasă. Toți oamenii care au serviciu, dobîndesc în decursul anilor un anumit procent de automatism: folosesc de regulă același drum de acasă la instituția unde lucrează, cumpără țigări și ziare de la același debit, și iau o gustare de la același bufet, toate aceste lucruri fiind executate sub imperiul subconștientului. Deși psihiatru și el, deși un om foarte sobru și echilibrat, medicul Mărgăritescu nu făcea excepție de la această regulă generală. Ieșind din spital cu bicicleta, traversa calea ferată la pasajul de nivel din vecinătatea gării, o lua invariabil pe aleea paralelă cu calea ferată pînă în gară, de aici trecea în piața din spatele gării, lua de la tutungeria din colț țigări, ziare, apoi se oprea la restaurantul „Dacia", rezema bicicleta de perete și intra să bea un coniac și să înfulece o porție de măsline și cașcaval. De aici trecea podul de fier peste Timiș, aluneca pe roatele sale prin fața bisericii ortodoxe și, pătrunzînd în strada Horia, ajungea acasă. După prînz se odihnea două ore, de fapt citea ziarele trîntit în pat și după-amiază revenea la spital. Seara făcea același drum, de data asta nu mai oprea la „Dacia" pentru un coniac, ci pentru o bere și o cafea.

Acum îl lăsa pe Angheloiu în spital, hotărît să se întoarcă îndată după prînz și să renunțe atît la coniacul cotidian cît și la lectura obișnuită a gazetelor. Zăpada pufoasă ce continua să cadă nu-l îngreuna mersul cu bicicleta și înainta cu bărbia în piept pe drumul pe care ar fi putut de fapt să meargă și cu ochii închiși. Ajunse la pasajul de nivel unde bariera era lăsată și se dădu jos de pe bicicletă, hotărît să treacă linia ferată cu bicicleta pe umăr. Ajuns de partea cealaltă se trezi pe neașteptate acostat de doi bărbați care păreau că-l așteptaseră stînd în ninsoarea abundentă, deoarece căciulile și paltoanele erau încărcate cu un strat gros de zăpadă.

Unul din cei doi, așezîndu-și palma pe ghidonul bicicletei, îl întrebă cu o voce care nu prevestea nimic bun:

— Dumneavoastră sînteți medicul Mărgăritescu?

— Eu sînt.

— Salvarea a adus la spitalul dumneavoastră un accidentat pe care-l cheamă Angheloiu?

— Dar ce doriți?

— Dorim numai să știm dacă este adevărat sau nu.

— Este exact.

— Și ce-aveți de gînd să faceți?

— Am de gînd să-l îngrijesc pînă cînd se face bine. Întîmplător e vorba de un fost coleg de facultate.

— Va trebui să renunțați la această idee.

— Și ce-ar trebui să fac?

— Să-l evacuați chiar astăzi.

— Acest lucru nu-l pot face.

— În cazul ăsta mîine dimineață îl veți găsi mort.

În clipa aceea trecu trenul pentru care bariera fusese lăsată și din clădirea cantonului ieși cantonierul. Mărgăritescu își dădu seama că avea nevoie de ajutorul cuiva și strigă spre cantonier:

— Hei, vino te rog pînă aici! Oamenii aceștia m-au acostat! Sînt niște bandiți!

Cantonierul însă nu auzi strigătul medicului și acum era preocupat să învîrtească manivela care ridica brațul de lemn al barierei. Mărgăritescu îl strigă din nou, uimit de faptul că cei doi necunoscuți, în loc s-o ia la fugă și să dispară, continuau să stea locului într-o atitudine de-a dreptul provocatoare. Nici de data asta cantonierul nu-l auzi și atunci Mărgăritescu reîncepu discuția cu cei doi bărbați, cu ideea că pe primul om care va trece îl va opri și-i va cere ajutor.

— Vreți măcar să-mi spuneți cine sînteți?

— Am putea să vă facem și această favoare, deși nu vedem la ce v-ar folosi.

— Dar ce v-a făcut Angheloiu?

— L-am înfierat cu semnul morții. Trebuie să dispară.

— Ce autoritate reprezentați dumneavoastră?

— Asta nu vă mai privește.

— Ce lege vă dă dreptul de-a amenința cu moartea un om nevinovat?

— Există o lege!

— Care lege?

— Prea multe vrei să afli, nenișorule! Poate vrei s-apuci pe drumul lui Angheloiu?

— Bine, dar este absurd ceea ce faceți!

— Păstrează-ți părerile pentru dumneata. Și nu uita ce ți-am spus. Pînă diseară Angheloiu să părăsească spitalul, altfel îl vei găsi mort mîine dimineață.

Cei doi bărbați încheiară astfel discuția și se îndreptară spre clădirea gării.

Mărgăritescu se întoarse în goană la spital. Urcă scările gîfîind și deschise ușa salonului. Zdrobit de mîhnire și durere observă că Angheloiu dispăruse.

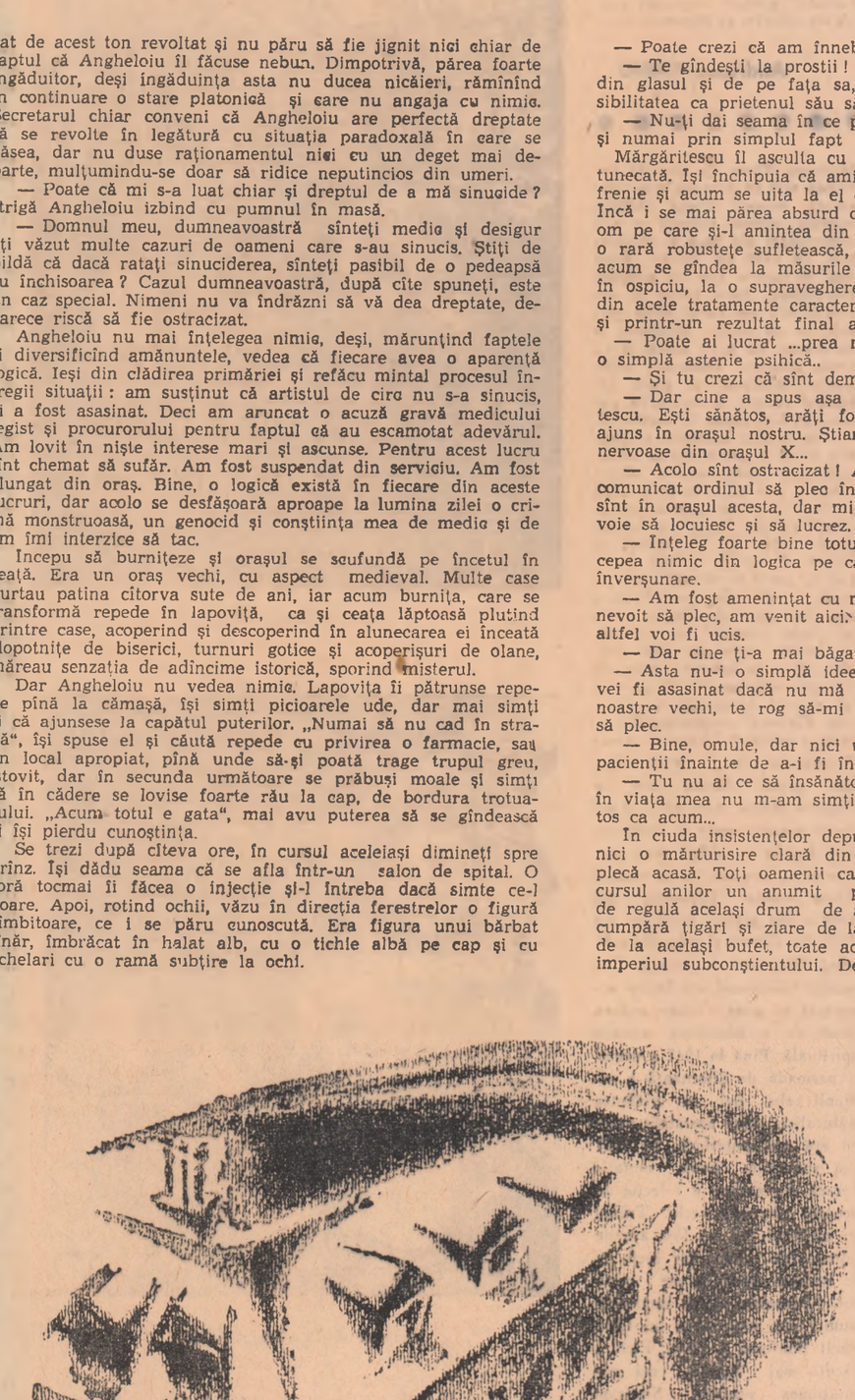

Desen de NICĂ PETRE

— Nu-i așa că mă cunoști? îl întrebă medicul acela tînăr dar Angheloiu își aminti în aceeași secundă faptul că nu era bine să-și dea în vileag identitatea și ezită să răspundă. Totuși medicul insistă, venind mai aproape, aplecîndu-se ușor spre Angheloiu și spunîndu-i cu glas prietenos:

— Eu sînt Mărgăritescu Viorel. Am fost colegi de facultate. Nu ești Angheloiu?

Angheloiu făcu un semn negativ cu capul, dar medicul, deși surprins de această reacție pe care o punea în seama bolii, nu încetă să insiste:

— Ai făcut Psihiatria cu profesorul Ureche. Am locuit în același cămin, ba chiar în anul V am locuit în aceeași cameră...

— Nu! zise în sfîrșit Angheloiu. Vă implor, domnule coleg, să nu mai continuați. Nu cunosc pe nimeni...

— Angheloiule, dar cînd ai fost transportat aici ai fost identificat după actele ce le ai asupra ta.

— Nu!... murmură din nou Angheloiu și închise ochii. Era bine în acel pat alb și cald, era grozav de bine în salonul acela curat, prin ferestrele căruia se vedea acum ninsoarea fastuoasă căzînd într-o tăcere profundă și diafană.

Era bine totul acum, cum nu se putea spera mai bine, dacă nu exista primejdia de a fi descoperit și aici, de-a fi scos cu forța și alungat într-una din miile de direcții necunoscute care-l înconjurau ca o galerie neagră. Ca și cînd ar fi văzut aevea această monstruoasă construcție cosmică, deschise ochii lacom dintr-odată de lumină și iar întîlni figura vechiului său prieten și coleg de studenție. Acesta nu se depărtase de patul său. Dovedea o curiozitate acută, o dorință fermă de a vorbi cu el, dar mai ales de a descoperi locul infinitezimal unde firul amintirilor fusese rupt și pricina ascunsă care-l rupsese.

— Sîntem numai noi doi în salon, zise Mărgăritescu și te rog, oricît ar fi îngrozitor ar fi lucrul acela, spune-mi totul! Ți-ai pierdut încrederea în prieteni? Poate chiar și în oameni? Oh, dar eu mai țin și acum minte, ceea ce atunci mi se părea a fi o laudă nesăbuită și un vis irealizabil, dorința ta de a descoperi germenul schizofreniei...

— L-am descoperit! zise Angheloiu cu un glas foarte simplu și decis.

— Ei, da! Lasă asta acum, spuse Mărgăritescu, avînd aerul că alungă însăși ideea cazului clinic din fața sa.

„PRESĂRAȚI PE A LOR MORMINTE,

Ale laurilor foi / spre a fi mai dulce somnul, fericiților eroi"... Melodie veche, tărăgănată, auzită în copilărie îmbibată de plîns înnăbușit și de mîndrie, cînd strînși înfrigurați în cimitirele eroilor, laolaltă cu părinții și profesorii gătiți sărbătorește cu panglici de mătase tricolră, și buchete de trandafiri în brațe, preamăream morții tineri zăcînd sub criptele aliniate sever. Porți cu arcade simbolice, amintind de fapte neuitate. Capele militare străjuite de acvile și vulturi, coroane de bronz, obeliscuri cu fluvii de nume înșirate pe plăci de marmură, troițe săpate în piatră sau stejar, străjuind aleile lungi, simetrice, proaspăt măturate, înmiresmate de crăițe și petunii, mi-au rămas învălmășite în amintire odată cu defilarea companiilor de onoare ce făceau parcă în cadența lor să tresalte pentru cîteva clipe, sub lespezi, inimile adormiților.

Mi-amintesc apoi, că îmbrăcînd uniforma liceului militar „Ștefan cel Mare", traversăm în drum spre casă, la începutul vacanțelor, măreața și glorioasa țară a Moldovei. La Mărășești, unde schimbam trenul, ajungeam în zori.

Toată mahmureala nopții din compartimente se risipea, cînd se lumina de ziuă și din ceața dimineții în fața peronului răsărea pe cîmpia largă, de dincolo de macaze, silueta mausoleului Mărășești, locul de mărturie al eroismului românesc care stîrnise admirația lumii întregi, în primul război mondial, căci nu mai puțin de 22.000 de trupuri învesmîntate-n foc, zdrobiseră la porțile Moldovei, puhoiul teuton. Legenda își zbătea aripa deasupra noastră, realitatea jertfelor ne înfiora și n-așteptam o anume oră de deschidere, ci știind că nouă, puilor de militari, ni-s oricînd deschise ușile acolo, porneam lăsînd bagajele pe peron, să trezim îngrijitoarea mausoleului, o femeie mărunță, îmbrăcată țărănește, totdeauna mișcată de apariția plîculul matinal de vizitatori, cărora sub bolțile umede ale osuarului le evoca în graiul cald moldovenesc amănunte despre criptele din pereți sau despre polițele pline de cranii. Se oprea arătîndu-ne: „La locotenentul ista, saracu', o venit mamă-sa pînă acum doi ani. Cred că s-o stins de dorul lui, că n-o mai dat nici un sămn". Descopeream singuri urma unei luminări topite, calcifiate sub plăcuța de marmură, iar alături o floare uscată, aproape cenușă.

Pășea mai departe și întindea mîna bătucită de muncile în necropolă și afară la cîmp, să ne arate firidele celor trei vestiți eroi despre care învățam la istorie: Căpitan Ignat Grigore, mort pe mitralieră, trăgînd ultimul cartuș, după ce-i fuseseră răpuși servanții, Șerban Costache și Ionescu Vasile, locotenenți din același regiment, căzuți în fruntea companiilor la atacul cu baioneta. Bătrîna ne spunea apoi despre cei trei cum și-au dat sfîrșitul în Răzoare, apărînd poziția dată lor în pază pe pămîntul Mărășeștilor, în faimoasa zi de 6 august 1917. Și povestea apoi cum fetele și bătrînii din sat și femeile și tot ce era om de inimă, după înfrîngerea și alungarea nemților, s-au pus să strîngă răniții și morții. Chiftea pămîntul de sînge, opincile țăranilor erau leoarcă, catrințele și iile împroșcate de parcă ar fi plouat cu sînge și ar fi băltit pe jos. Capete bandajate, mîini sfîșiate, sanitari și brancarde și, totuși, deasupra acestei suferințe, suflul răcoritor, neasemuit al triumfului și acel strigăt înalt, care nu se stinsese încă din văzduh, așezînd pe el sigiliul istoriei: *„Pe aicea nu se trece!"*. Într-un tîrziu femeia tăcea, rolul ei de ghid lua sfîrșit. Undeva, pe cerul senin de vară, în ajunul Sfîntului Petru, se auzeau ciocîrlîile. Ieșeam cu toții afară în mijlocul trofeelor; de acolo ni se arătau Răzoarele, pivotul de rezistență al regimentului 51 infanterie și al frontului. Mulți ani barajele de sîrmă ghimpată mărturisiră locul bătăliilor celebre, pămîntul răscolit de craterele exploziilor a trebuit curățat cu ajutorul trupelor de geniu, ca să mai poată înfige pașnicul plug în lunca Siretului. Acolo în tranșee, au fost înmormîntați la început eroii, înainte de a li se făuri lăcașul de odihnă și marea cupolă circumscrisă simbolic deasupra cavoului impresionat al unuia din cei mai mari generali pe care i-a dat România modernă: Eremia Grigorescu.

El doarme în mijloc așa cum a stat în centrul bătăliei Mărășeștilor și glasul lui și al foștilor combatanți parcă străbate timpul, trezind ecourile celor ce-au strigat nepăsători în fața morții, cu o jumătate de secol în urmă: „PE AICEA NU SE TRECE!".

Nu-mi închipuiam atunci în copilărie că viața mă va pune mai tîrziu față în față cu unul din fii eroului locotenent Șerban Constantin, artileristul Mircea Șerban, elev eminent al liceului militar din Iași, căruia îi revenea cinstea, în calitate de urmaș al legendarului erou de la Mărășești, ca an de an, în cimitirul militar de pe Dealul Galatei, din vechea cetate de scaun a Moldovei, să stea în fruntea liceenilor orașului. Poate însăși această mîndrie l-a determinat să învețe asiduu ca notele să nu-i coboare sub 10, să nu-și facă de rîs tatăl; căci învățătorul Constantin Șerban în ziua mobilizării și plecării pe front, strigase femeilor ce-l boceau în curte: „Am o țară de apărat și doi băieți, cărora nu trebuie să le fie rușine vreodată de tatăl lor".

Eugen TEODORU

Eroul de la Mărășești, Lt. Șerban Constantin

la oituz

La Oituz luna e roșie încă
și scapără sînge din rădăcini
și rădăcinile au nume de om
și oamenii au nume de stîncă...
De cincizeci de ani e roșie luna.

Acolo văzduhul s-a despicat
pînă sus, după cer și uitare,
și cinci cuvinte fulgeră-ntr-una
coloane de foc vertical...
De cincizeci de ani e roșie luna.

Colinele-n jur mai respiră și azi
cu plămînii eroilor arși de furtună,
și arborii strigă: „Pe aici nu se trece!"
și frunzele au tăișuri de oțel...
De cincizeci de ani e roșie luna.

Și anii vor curge-n fîntînile vechi
încă cincizeci de vremi și întotdeauna —
și la Oituz, peste sfintele ierburi,
peste rîsul larg și rotund românesc,
tot va mai arde roșie luna.

Eugen FRUNZĂ

culisele eroismului

Închipuiți-vă un drum de munte care se strecoară printre masive de marmură, aur, cărbune și un sat în care se oprește cu brutalitate; un sat copleșit de verticale prin care se rostogolesc spre vale apele unui riuleț, zvonul lor dînd mereu impresia că plouă chiar dacă cerul e orbitor, un sat cu patru familii, cu doar patru familii și mulți, foarte mulți alți oameni veniți aici să nu stea, ci să cîștige ceva bani pentru a porni mai departe de la alte dimensiuni. Închipuiți-vă toate astea și veți avea cît de cît imaginea Rușchiței, așezare mai veche decît se pare, așezare care prin 1848 dădea fier industrial.

...Mă aflu în biroul șefului de exploatare ing. Nenadov. O fată stă la geam emoționată. Are 21 de ani și o cheamă Mercedes. A reușit la institut, iar acum își face lichidarea. Ea și-a încheiat șederea la Rușchița. Deodată a uitat că aici a trăit numai între bărbați și a revenit la feminitate. Doctorul exploatării, un bărbat la 30 de ani, nu face figura unui om care are de gînd să plece. Îi cere domnișoarei Mercedes cele 1725 de sărutări pe care i le promisese. Fata protestează, pretinzînd că s-au contractat 500. Se ride, intră secretara, un muncitor, un contabil, în orice caz n-am mai pomenit un asemenea birou de director.

În birou este și Ignat. Îmi dă cheia camerei în care urmează să locuiesc, însoțind gestul cu o plecăciune exagerată. E gras dar sprinten. L-am cunoscut cu ani în urmă în cariera de rambleu. Venisem cam în același timp aici la Rușchița pentru a ne pregăti alte drumuri... Dar n-a mai plecat. Acum este șeful serviciului administrativ. S-a deprins aici cu niște plecăciuni înfiorătoare. Toți știu asta și nimeni nu-i ia în serios plecăciunile. L-am întrebat pe șeful exploatării ce fel de om este: un funcționar eminent, dracu știe de ce este atît de servil.

Cineva spune că s-a terminat ceapa la aprozar. De fapt așa a ajuns discuția la drum, la starea lui proastă, la marele consum de cauciucuri, la proasta aprovizionare a coloniei, căci Rușchița rămîne cumva o colonie. Șeful organizării muncii, un bărbat pedant, cu mustăcioară, cu multe idei urbane, dă citire unui articol-sesizare prin care se impută organelor raionale de resort, proasta întreținere a drumului Voislova-Rușchița. Seamănă grozav cu un avocat, pledează frumos și mi-e ciudă că nu găsesc modalitatea prin care să-l întreb ce caută la Rușchița (mai apoi l-am întrebat și s-a fisticit!) Deodată explodează: trebuie aranjat cu Centrocoopul pentru a se reduce cantitatea de alcool destinată consumului public. Vorbește la modul general despre umanitate, dar este prea retoric. Așteaptă răspuns, dar el nu vine, oamenii de aici nu prea agreează limbuția. Pe geam văd platul, un fel de grădină de vară. Pe vremuri, în loc de scînduri, erau rude necăjite de mesteacăn. În birou nu era nimeni dispus să-l aprobe pe șeful organizării muncii. Platul, noul plat este gol. Oamenii sînt la lucru sau în dormitoare, căci ziua este între chenzine. În felul acesta mi-e mai ușor să-mi aduc aminte de zilele de salariu, cînd platul gemea de lume și mirosea a pulbede. Nu trebuia să dureze mult. Se încingeau niște bătăi înfiorătoare. Doctorul explică: aici vin oameni extraordinari. Mai toți sînt chinuiți de niște probleme care depășesc obișnuitul. Aici se bea zdravăn, dar nu din viciu, aici se bea în colectiv, singur nimeni. Și în continuare doctorul îi spune inginerului șef cîți oameni a oprit de la lucru pe motive de boală. Aproape se ceartă; spectacolul este grozav: un doctor și un inginer șef. Plec pentru a nu stîngheri și dau peste pustiul din fața birourilor. Este ora 12 și între salarii.

★

Este ora 6,05. Maistrul Mușiu mă conduce spre mină. Din urmă ne ajunge ghezeșul, minierii navetiști de la Rusca se înșiră pe drumeagul ce se înfundă cu adevărat la mină. Burează, parcă e toamnă, se vorbește molcom, pasul e lung, lent, lămpile sînt agățate în cumpănă cu merindea.

În bae se mănîncă zdravăn de frica silicozei și mai ales nu se vorbește. Peste podeț este o cișmea. Într-o ordine desăvîrșită fiecare își umple lampa și bidonul de apă. Mersul acesta este ca un ritual pe care n-am curajul să-l deranjez, de aceea nu mă întorc să văd chipurile oamenilor. Le văd doar spinările ușor aduse în față din cauza urcușului și bănuiesc în fiecare neliniștea pe care ți-o dă șutul. Peste o oră, oamenii aceștia ce se mișcă aidoma urșilor vor fi de o sprinteneală extraordinară.

Asta se vede încă de la apel. O cabană este împărțită în două. Sala de apel și sala maiștrilor. Sînt legate printr-o fereastruică în fața căreia maistrul principal, așezat la un birou masiv (uitat de patron), cheamă schimbul la apel prin strigarea numelor. Minerul strigă „merge", primește carbidul și-și vede de treabă.

Firește, m-am așezat în biroul maiștrilor. Acuma văd chipurile oamenilor pentru care am venit aici. La cișmea le văzusem spatele și bănuiam neliniștea. Acum le văd chipurile și-mi confirmă bănuiala. Unul după altul, nici unul la fel, se perindă prin ferestruica devenită ecran. Chipuri de toate vîrstele; temperamente diferite. Fără să-l fi cunoscut îl afli pe cei care sînt aici cu mari ambiții. În gura lor „merge" este o explozie, aproape bat cu pumnul în pervazul ferestrei, au o poftă de lucru emoționantă, sînt plictisiți de formalitatea aceasta și abia așteaptă să puște, să transpire, să mănînce sălbatec. Sînt oameni care au pățit ceva în viața lor, iar acum au curajul de a o lua de la capăt. E greu să-i întrebi ce, nu ar răspunde. Maistrul Mușiu, delicat, evitînd nume actuale, îmi povestea despre brădenii, despre aurarii care au dosit aur sau l-au vîndut ilegal; care ulterior au fost obligați la plata lui, pentru ca eu să înțeleg că la Rușchița sînt oameni dispuși să facă eforturi fantastice pentru răscumpărarea omeniei.

Îi depistezi cu ușurință și pe cei care nu vor pleca din Rușchița decît la pensionare. Ei sînt mai virstnici, la ei „merge" sună ca o parolă și sînt puțin cam triști.

Și ultimii, de fapt chiar la apel sînt ultimii, pronunță formula abia auzit. Nu, să ne înțelegem bine, nu timid, la mina aceasta nu vin timizi, aceștia din urmă sînt noii angajați. Nu-i cunoaște nimeni cu adevărat, nici nu-s siciliți cu întrebări, dar mai toți sînt dispuși să trinteaască povești pentru a dosi adevărul, oricare ar fi el.

Aceștia sînt destul de ciudați. Ochii le zboară dintr-o parte în alta și aud tot ce spune maistrul. După ce vor obține salarizarea standard, se vor schimba (dacă vor mai rămîne) devenind din prima sau din a doua categorie.

Unul din ei n-are mai mult de 20 de ani. Trăsăturile lui indică un băiat subțire. Mă vede cum îi „fotografiez" pe toți. Dispare și apare cu un ochi la marginea ferestrei, spionîndu-mă. Nu știa cine sînt. Îi vine rîndul, iar eu îi zîmbesc. Cred că am devenit foarte buni prieteni în acel moment. Aproape îmi face semn, iar eu sînt sigur că azi va jura din nou să facă ce și-a propus prin Rușchița.

Ultimul este un țigan (vorba lui Fănuș Neagu, nu prea-i frumos să le zicem așa). E foarte caraghios cu șapca de miner în cap. Mușiu rîde, se dă în lături pentru a fi văzut de toți. Toți rîd, dar țiganul se ține tare. Și el a venit pentru ceva. Cît o să reziste, nu se știe, dar are curaj.

Mușiu trîntește oblonul, se întoarce ca pe un taburet de pian și-mi spune: ăștia sînt oamenii noștri, toți băieți buni. Îi cred, dar nu știu cum să-l aprob pentru a nu da un răspuns formal.

Am ajuns în mină lăsînd soarele cu ale lui. Galeriile sînt foarte strîmte, din cauza rezonanței puternice pașii devin tunet. Zonele uscate alternează cu cele umede. Pereții sînt din marmură, dar cam afumați. Zăcămîntul este înfipt într-un masiv de marmură, iar marmura încetează de a mai fi ceva.

Mușiu mă scoate din contemplare amintindu-mi că vom urca pe abataj.

Am ajuns la piciorul suitorii. De sus vine un curent de aer stătut, încins: cu cît distanțe plină la abataj scade, crește intensitatea acestui aer imposibil. Pe abataj, galeriile sînt mult mai strîmte, mai joase, mai șubrede.

Minerul perforează în ort, iar ceilalți trei la număr încarcă tancul (vagonetul). Văd lampa maistrului și se opresc încercînd să se îndrepte din șale. Cămășile sînt ude, scoase din pantaloni. De fapt le văd doar chipurile. Fețele sînt scăldate de sudoare și lucesc nefiresc. Ochii le sînt mari, privirile n-au nimic de ascuns, par agresivi, mai ales că răsuflă greu. L-am rugat pe meșter să nu mă recomande minerilor. Ce-ar avea să-mi spună peste ceea ce se vede?

Unuia îi cade trocul din mină, altul dă cu piciorul unei sape ca meșterul să poată trece. Nu vorbește decît minerul și cred că numai minerul ascultă. Cînd să plecăm, minerul mă întreabă dacă... Mușiu zîmbește și-i spune că într-adevăr am lucrat acolo. În acel moment s-a întîmplat un lucru extraordinar: toți au devenit ca la suprafață. Gavriș (minierul) le spunea cum am adormit împingînd la rîznă (vagonet).

Gavriș nu va mai pleca niciodată de la Rușchița. A devenit un miner bun, poate a obținut acel lucru grozav pe care l-a dorit venind aici. Se tace din nou, dar meditativ. Gavriș strigă ceva și sapele se înfig în minereu, trocurile zboară în tanc, mașina își reia zarva înfiorătoare, exploatarea continuă pe gîndurile celor trei.

Din abataj în abataj, prin aerul încins datorită oxidării lemnului, am dat numai peste oameni transpirați, grăbiți, exaltați, cu fețe străine, așa cum nu se găsesc la suprafață.

Ieșim pe alt orizont, gura lui fiind copleșită de crengile alunilor. Aerul puternic de munte inundă plămînii pînă la amețeală. Pădurile se întind parcă impertinente pînă în zare, iar marmura, cariera de marmură de peste vale, zîmbește albă, ademenitor, ca alt soare. Însă nu mai am putere. Pentru marmură nu mai am putere. Și o las pînă la altă venire.

Mircea POPA

ION ȚUCULESCU: PAGINI INEDITE

„Ion Țuculescu a spart tiparele stilisticii populare și culte pentru a le recompune într-un spirit nou și viguros, ceea ce a izbutit cu o certă și uimitoare măiestrie. Prin neliniștile și impetuozitatea lui, prin forța lirismului său, el ne face să înțelegem infinitele valențe ale folclorului și artei noastre și capacitatea de a fi trecute în nepieritoare expresii". Sînt rînduri din caldul și laboriosul studiu monografic al criticului Petru Comarnescu, apărut de curînd în editura Meridiane. Dar Ion Țuculescu a fost nu numai pictor, ci și un strălucit doctor biolog, lăsînd după moarte un amplu material, rezultat al studiilor de specialitate, după cum Ion Țuculescu avea și o înclinare deosebită spre literatură. În 1936, în urma călătoriilor în Grecia și Turcia, își așterne pe hîrtie impresiile, în forma unor capitole de roman din care surprinde acuitatea notațiilor privind caracterele, condițiile de viață și peisajul. Din păcate, au rămas numai puține pagini, din care reproducem și noi. Pe caiete sau foi separate am găsit și am strîns cu ajutorul binevoitor al doamnei doctor Maria Țuculescu, soția pictorului, gînduri, însemnări despre artă, din diverse perioade, pe care le încredințăm de asemenea tiparului.

Andriana FIANU

Cei doi prieteni își strînseră mîinile emoționați. Trecuseră patru ani din ziua aceea cînd Cristian se îmbarcase pe transatlanticul „France" și acum se simțeau cuprinși de ăcea ușoară jenă pe care întotdeauna o ai față de un prieten pe care nu l-ai revăzut de multă vreme. Ca și cum schimbîndu-se amîndoi, s-ar fi aflat fiecare din ei în fața unui om care nu mai corespundea exact cu amintirea pe care o avea despre celălalt. Conversația se reluă cu oarecare ezitări.

— Ce surpriză pentru mine ! spuse profesorul.

— Pentru amîndoi.

— Dar cum ai aflat că sînt aici ?

— Treceam ieri pe podul Karachioi. M-am uitat din întîmplare la un vaporaș [...]

[...] Fiindcă nu aveam cu mine nici măcar o daltă, îmi făcui un fel de daltă dintr-o bucată de cremene ascuțită, unealtă care rivaliza în primitivism cu uneltele cioplite în silex de care se serveau oamenii cavernelor. Îmi lăsai lucrul cîteva momente ca să mă uit dacă nu cumva era cineva prin apropiere, ca nu cumva să fiu acuzat că am găsit o comoară și să fiu nevoit să dau statului o parte din ea. În cazul meu o parte din bolovan. Dar nu era nimeni cît putui pătrunde cu vederea. Revenii și continuai să sap. Treaba mergea greu. Obosisem. Simțeam ca o apăsare dureroasă pe deltoizi și genunchii mi se frecau de piatră, ceea ce nu era deloc plăcut pentru mine. Atras de ceea ce vedeam săpam cu pasiune însă nervos și dezordonat. Dalta îmi alunecă pe luciul unei pietre și mă rănii la un deget. Nu-mi întrerupsei însă lucrul ca să-mi leg degetul cu batista, ci continuai. Nici nu prea aveam timp de pierdut căci apusese soarele și se întuneca din ce în ce. Groapa pe care o săpasem nu era largă, totuși destul de adîncă pentru ca să pot introduce în ea aproape tot brațul meu. Iată ce văzui și ce simții introducînd mîna : cele trei muchii se prelungeau înăuntru. Una din ele mergea drept în jos, celelalte două însă aproape orizontal. Pipăii cu degetul pe cea care mergea în jos, însă nu o putui urmări pînă la capăt. Mai trebuia săpat. Atunci din punctul unde se întîlneau toate trei, le urmării pe celelalte două, pe o distanță mai mică însă. Apoi fețele dintre aceste trei muchii. Fu deajuns pentru ca să înțeleg cu ce aveam a face. Ceea ce luasem la început drept un bolovan era colțul unui sarcofag. Da, al unui sarcofag de porfyr. Sudoarea îmi cădea în picuri. Eram emoționat. Aveam o senzație aproape analogă cu aceea pe care o am cînd privesc în jos de la al zecelea etaj al unei clădiri, ceva ca o ușoară amețeală, care amorțește membrele obosite. Simți atunci nevoia să te așezi și așa făcui și eu. „E un sarcofag princiar, nu mai încape îndoială" îmi ziceam. „Dar al cui ?" Nu îndrăznii însă să anticipez ceva. Se făcuse întuneric. Astupai groapa cu cîțiva bolovani mari și mă ridicai. Trebuia să mă reîntorc acasă ca să-mi iau uneltele de care aveam nevoie, pentru ca să pot continua lucrul : adică o daltă, o sapă mică și un ciocan. Luai cu mine și o lanternă, căci trebuia să lucrez în timpul nopții. Nu atît pentru că nu aș fi avut răbdare pînă a doua zi dimineață, dar trebuia să lucrez în ascuns, căci nu aveam autorizație ca să fac săpături în locul acela. Nici nu știam dacă e proprietate particulară sau aparține statului turc ; o mulțime de formalități care ar fi întîrziat prea mult săpăturile. Renunțai deci la ideea de a face săpăturile acestea pe cale oficială. Pe drum eram așa de vesel gîndindu-mă la această descoperire că îmi venea să cînt cu glas tare un marș. Cînd am ajuns acolo era tot așa de pustiu ca la plecare. Cornul lunii noi, emblema oficială a statului turc, asista neputincioasă și mută la infracțiunea ce comiteam. Lumina ei de-abia arginta apa, pe care mai mult o auzeam decît o vedeam. Valurile fosneau printre stînci sau murcau pe nisip cu zgomot de rufe stoarse în albie. Se succedau cadențat și, în pauzele dintre ele, insula era plină de liniște neturburată. După ce îmi așezai lanterna la un loc potrivit, dădui pietrele la o parte și mă reapucai de lucru. Intenționam să descopăr partea de deasupra a sarcofagului, fiindcă era imposibil să-l descopăr în întregime într-o singură noapte. Lucrul progresa mult mai repede decît la început, grație daltei de oțel care învingea repede rezistența pietrei în care săpam. Zgomotul loviturilor de ciocan suna ascuțit și fără ecou în noaptea liniștită. Ultimele lumini se stinseră în satele asiatice. Turcii se culcă devreme. Timpul trecea repede și nu mă mai simțeam obosit. Întocmai ca înotătorii sau ca alergătorii de fond care simt oboseala numai în prima parte a cursei și, de îndată ce au trecut de punctul critic, merg înainte ca anesteziați. Descoperisem aproape toată fața superioară a sarcofagului cînd mi se păru că zăresc ceva pe lespedea de piatră, ceva care semăna cu o inscripție. Curății bine locul. Ieși curînd la iveală un vultur cu două capete, stema împăraților bizantini. Răzuii înfrigurat și restul lespedei, dar spre mirarea mea nu găsii decît niște gropițe săpate în piatră. Era să scot un strigăt de bucurie cînd descifrai inscripția. Erau numai două cuvinte : „Împărăteasa Irina". „Împărăteasa Irina" repetai eu. Mă plimbai în jurul sarcofagului neștiind ce să fac. Ultimele umbre ale nopții piereau. Zorile se iviră înroșind cerul pe o mare întindere. Marea era de culoarea ametistului. Soarele apăru roșu și opac, se odihni un timp pe linia orizontului, apoi se ridică întreg și orbitor de strălucire. Fotografiai sarcofagul și inscripția, căci aveam chiar din timpul plimbării mele în jurul insulei, aparatul cu mine. Acoperii din nou lespedea cu pietre, pămînt și mușchi, [...]

[...] Lîngă pădurea de chiparoși, trăsura se opri și cei trei apucară pe o potecă îngustă. Pietre funerare acoperite de licheni galbeni ies din buruienile înalte. Unele din ele sînt răsturnate și sparte. Sînt ale vreunui Mehmet sau Husseyn sau Ali, mort poate de sute de ani. Melci stau atîrnați de pietre. Fluturi cafenii de pădure zboară ici și colo. Un roi de musculițe zboară în fîșiile de lumină care pătrund printre chiparoși, desenînd în verdele întunecat al pădurii conture ascuțite ca un vîrf de lance sau retezate ca niște tunuri de cetate. Cîntă păsări, lent se rotesc ulii pe deasupra, trec turturele, foșnește o șopîrlă prin iarbă. Viața se agită sub mii de forme, chiar și aici în imperiul tainic al morților. Trece o femee turcă pe potecă, printre morminte, mișcîndu-se încet, ca pîlpîirea unei flăcări. Nu e nici vesel, nici trist. Neutralitate psihică. Acum cîrîie o cioară. Oamenii aceștia din Orient, pesemne, nu regretă viața, mor cu același calm cu care își fumează narghileaua, și pe urmă nu se mai interesează nimeni de ei. Nici flori udate regulat nici fotografii pe morminte [...]

(1936—1937)

...noi pictorii (ne) batem cu capul de toți pereții ca să scoatem cîteva floricele de ava din tone întregi de nisip, nu putem decît să ne bucurăm că, slavă Domnului, mai sînt pe pămînt și oameni înzestrați cu daruri supranaturale și că știu așa de bine ce este pictura și fără să-și fi „văzdărît degetele de vopsea" cum spunea Tonitza. Lucian Grigorescu lucrează de astă primăvară la patru pînze. Asta te pune pe gînduri și-ți vine să crezi că asta este ceva mult mai serios decît (se socoate) la noi în mod curent" ...

(1945)

....am și scris, poate mai mult decît se scrie la o anumită vîrstă, dar n-am publicat nimic, astfel că fac excepție de la aforismul modern — studiind medicina poți deveni medic sau romancier. Cronin, Somerset. Francisc Mauriac, Bedel etc (ștersături din creion) cea mai apropiată de medicină. Lui Ion Cantacuzino îi plăcea să citeze deseori : „Le savannt est un artist enchainé". Poate de aceea am trecut atît de ușor de la știință la artă. Necesitatea de a da o explicație logică oricărui fenomen.

Notații făcute pe un calendar reclamă, cu scoarțe pînzate. Creionul moale de desen s-a șters în unele locuri sau în altele, din cauză că a scris suprapunînd cuvintele, cu timpul nu se mai înțelege nimic.

În genere este ceva. Totuși domeniul vast al (ștersături) o

O SCHIȚĂ DE INTERVIU PENTRU ZIARUL „ARDEALUL", OCT. 1945

[...]Urmez paralel Științele și medicina, a clătinat sceptic din cap și mi-a spus că a încercat și el pe vremuri și că nu este posibil. A avut dreptate. Am reușit eu să-mi iau licența în Științe și mai tîrziu doctoratul în medicină dar a fost o victorie a lui Pirhus — eram obosit și dezgustat de cele 70 de examene universitare trecute. La 1 an după ce îmi luasem licența (șters) de știință, în loc să perseverez, intram pe poarta regatului de vis și de culori.

I — Cum ați ajuns la pictură ? A existat un moment de revelație care v-a îndreptat spre pictură ? A existat un Damasc ai dv ?

— Da, și a rămas unul din evenimentele inexplicabile ale vieții mele. Într-o iarnă mă plimbam pe una din străzile Bucureștilor și ascultam distrat mulțimea de știință atinge îndrăzneala și fantezia, imaginația artistului[...]

Ochii și spiralele materiei

Ulei

Penultimul tablou terminat

la 26 aprilie 1962

cum trosnea zăpada înghețată sub pașii mei. Deodată am ridicat ochii și m-am oprit și am simțit o emoție violentă. Am văzut un gard de zid acoperit de mușchi verzui negricios — o culoare murdară și fascinantă — am văzut mai departe curtea adîncă, singuratică, cu zăpada înghețată și vălurită, iar în fund o casă cu o arhitectură cam bizară și extravagantă. Nici o ființă nu se zărea și toate păreau cufundate într-o liniște angelică. Simțeam o emoție amplă și paroxistă care mă strîngea de gît. De la o vreme am vrut să plec, dar m-am mai întors de cîteva ori, am privit cu atenție — apoi m-am dus acasă. dar mă simțeam neliniștit. Pictasem în liceu doi ani și m-am gîndit că poate ar trebui să încerc să redau aceasta în imagine. Într-un fel de febră m-am dus la Cartea Românească, am cumpărat culori (șters) și m-am întors acasă. După trei ore, care nici nu știu cum au trecut, pictasem pe dinafară strania casă acoperită de zăpadă și zidul cu mușchi verzui murdar. M-am simțit apoi descărcat și eliberat de copleșitoarea emoție. Am întors tabloul cu fața la perete și mi-am văzut de alte treburi. Acesta a fost Damascul meu.

— Ați mai revăzut vreodată casa stranie ?

— Da și am constatat că este o vilă banală în stil elvețian.

. . . . . .

Cînd m-am întors acasă din război și mi-am văzut pinzele, intercalat în ultimii doi ani una sau mai multe zile de pauză între ședințele de lucru. Ritmul discontinuu de lucru văd că îmi asigură perceperea justă a intensității culorilor și am ajuns la convingerea că cu cît lucrezi mai rar, cu atît e mai bine (cred că aceeași convingere o are și J. Steriade). [...]

... Viitoarea pictură va fi cred o reacție violentă contra cubismului, va fi, poate, din unele puncte de vedere, apropiată de pictura clasicilor. Degas spunea că „un clasic e un fost revoluționar care a ajuns". Ei bine, revoluționarii noii picturi cred că vor prezenta paradoxul de a fi de la început clasici. Eu nu vreau să spun că se va reveni la pictura Renașterii italiene exact așa cum a fost ea. Aceasta nu poate fi posibil. Experiența impresionistă a lăsat cucerire definitivă pentru artă : luminozitatea și culoarea și se va ține socoteală de ele. Ar fi absurd ca pictorii viitorului să încerce să incite bitumurile și brunurile celor vechi. Mai ales acestea sînt în cea mai mare parte alterări ulterioare datorite îmbătrînirii culorilor. Dar ceea ce viitorul va lua de la clasici va fi marea lor știință în domeniul compoziției și impresionantul lor dar de a reda figura umană. Vremea micilor pînze cu două mere și un cuțit a trecut. Nu doar că subiectul nu ar avea vreo importanță. Dar nu poate nimeni pretinde că „trandafirul în pahar" al lui Manet ar putea impresiona la fel cu „înmormîntarea contelui de Orgaz" de Greco. Goya ar fi lăsat umanității un mesaj la fel de zguduitor dacă în locul terifiantelor compoziții din Casa del Sordo ar fi pictat ghivece cu flori ? Nu. Pictura a atins cele mai înalte culmi în compoziție și (șters : portret) figura umană.

(1945)

După fiecare am închis ochii, să mi le întipăresc pe retină, dar s-au dus pînă în inimă, unde au trezit — foarte viu — ecoul, aprobarea și bucuria poporului român de a-și vedea exprimată, în forme atît de noi și universal valabile, substanța sa milenară.

Geo Bogza (10 nov. 1956)

Expoziția din casa mea (lucrările folclorice din 1947—56). Am privit zilele acestea pictura mea cu ochii unui vizitator. Gîndurile pe care le-am avut cînd am făcut-o nu mă întîmpină în prag. Ele lasă primul loc altora, pe care nu le-am gîndit și trăit niciodată — îmi par niște străini care mă privesc cu priviri dușmănoase. Sînt spaimele necunoscutului — spaimele nopților cu stele, spaimele pădurilor adînci și întunecoase, spaimele absolutului și ale morții. În peisajele din Grecia de acum 20 de ani văd un tînăr care privește încrezător înainte. Tinerii nu au ideea de moarte și de vremelnicie. Viața e frumoasă, cerul e totdeauna senin. La 46 de ani vezi altfel. Vîrsta aceasta îți pune la îndemînă toate lupele și microscoapele ei, ca să vezi urîtul. Și adevărul. Apar primele spaime ale vremelniciei. Abia acum creezi cu gîndul la eternitate. La 25 ani nu creezi niciodată cu gîndul la eternitate [...]

Arta nu se face din mijlocul vieții, ci din marginea ei.

Mă dumiresc acum privind ce am făcut, că am vrut să pictez scoarțe românești, dar a ieșit o lume ciudată de existențe umane simplificate — păsări și fluturi tot atît de stranii : senzuri neliniștitoare se desprind din privirile ochilor negri scufundați într-un ocean orange, ori din capete suprapuse. Rațiunea a dirijat o pictură senină ... senină ca scoarțele românești. Pictorul secret din mine a visat la altceva — la misterul cosmic.

(1956)

DESPRE MUTAȚIILE VIZIUNII MELE

În decurs de 20 de ani m-am schimbat mult. Azi cînd compar lucrările din 1936—37 cu cele de mai tîrziu și cu ultimele, schimbarea nu-mi pare regulat treptată, ci formată din lungi perioade liniare cînd am lucrat cu aceeași viziune, despărțită prin perioadele de rupturi cînd au apărut brusc schimbări neașteptate. Adevărate mutații comparabile cu mutațiile lui Hugo de Vries — apariții brusce de specii noi. Insist asupra faptului că aceste schimbări mă surprindeau. În 1936 și 1937 am lucrat în Grecia și Turcia numeroase peisaje în care apărea un temperament blînd, entuziast și optimist. Aproape totdeauna nu pictam decît peisaje însorite. Iubeam culoarea. În armoniile mele de atunci predomina albastrul blînd și catifelat al cerului grecesc. Mă așezam liniștit în fața unui peisaj cu pămînturi roșcate ori de un verzui cald și pictam ce vedeam. Verde aveau destul de puțin aceste pînze. Dar albastrul se întindea pe o mare suprafață : cînd nu era destul albastrul cerului, mai apărea și o mare albastră. De predilecție pictam prin insulele grecești din Marea Egee, unde găseam acest fel de subiecte cu mult albastru și fără să mă deranjeze verdele care cu albastrul ar fi dat o armonie rece. Erau în schimb ocruri și rozuri de o mare delicatețe. Eram puternic atras de roșurile vii ale bărcilor de pescari din Paros ori de alburile strălucitoare ale caselor din Mykonos. Pînze din această perioadă sînt în colecția mea personală, muzeul Toma Stelian, colecția inginer Ionescu și alți colecționari din țară și străinătate. În 1939 am lucrat două luni în Grecia cam cu aceleași coordonate. Apoi brusc în insula Corfu am făcut două peisaje cu un colorit întunecat și înflăcărat, cu mult negru și cu verde puternic. Deasupra frunzișului întunecat și grav, albastrul cerului se exacerba paroxistic. Cel pictat la Gasturi avea un colorit misterios și straniu. Cînd m-am întors la București am lucrat cîteva naturi moarte. mai ales cu flori roșii pe fond albastru care aveau aceeași viziune. Apoi am lucrat, după măștile de la Muzeul de Istorie Naturală, prinți mongoli și portrete de sălbatici pe fond verde veronese. Pictura mea nu mă mai aștepta acum pe cîmp. Tonurile se reduc la un anumit roșu, un roșu sanghin, la un anumit verde, de culoarea calaicanului, la un violet special întunecat și misterios. Ciclonul romantismului acesta a măturat în scurtă vreme și ultimele resturi ale cuminteniei prime. M-am dus la Craiova. orașul meu natal, și am pictat piesaje negre și două naturi moarte cu arderi roșii, una dintre ele este cea de la muzeul Toma Stelian. Expoziția din 1939 a pus alături lucrările din 1939 din Grecia și cele din subsolul Muzeului de Istorie Naturală. Contrastul era foarte accentuat și noua viziune apărea brusc ca o adevărată mutație spirituală. Pînă în 1947 a urmat o perioadă de alternanță a viziunii celei noi cu viziunea naturalistă, cînd nostalgia naturii era mai puternică. În 1947 am suferit o nouă mutație bruscă. Strînsesem o colecție de scoarțe oltenești vechi. Trăind în mijlocul lor am fost așa de pătruns de spiritul lor încît nu le vedeam decît pe ele peste tot. Ajunsesem să mă intereseze atunci mai mult hora lui Calu decît Simfonia a IX-a. Pictura făcută mai înainte mă nemulțumea profund. Simțeam că mă îndepărtez și de marii mei înaintași, Grigorescu, Andreescu, Luchian. Linia picturii românești, moderată înainte, nu mai îmi convenea. Vream să caut alceva. Folclorul lucrat atunci, o serie de cîteva zeci de peisaje în care înlocuiam cu motive de scoarțe, pomii, norii, florile. Pămîntul era așternut cu motive oltenești, cerul de asemeni era tot după modul scoarțelor. Făcusem peisaje după modul scoarțelor și aceasta era un fel special de interpretare a folclorului. Cînd te uitai mai bine vedeai că, cu toată mulțimea motivelor și citatelor populare, nu natura fusese supusă modului scoarțelor, ci motivele țărănești erau supuse naturii și unei forțe lirice care era mai puternică decît ele. Pe aceste coordonate lucrez de 10 ani. Va mai exista încă o mutație ?

(1956)

Am vrut să las oamenilor o operă plină de dragoste de viață — am vrut să calc peste toate tristețile, peste toate neliniștile din sufletul meu, dar n-am putut. În 1940, cînd a murit tata mare, a murit și o mare parte din mine — apoi s-au mai adăugat și alte tristeți. Cum aș mai putea face vreodată pictură senină veselă ? Ce aș putea spune oamenilor pentru a-i convinge că viața e frumoasă, veselă și fericită ? Ca să fiu sincer, în viața de toate zilele nu mai pot trăi fericirea. Nu o trăiesc decît în artă, în pictură și mai ales în muzică. Azi am ascultat Cavalcada Valkirilor și am simțit o emoție profundă, în care cred că erau sentimentele cele mai contradictorii, o neliniște adîncă și o beatitudine rar întîlnită în viață. Curios, la acestea mi-a părut că se adaugă și o urmă de tristețe.

(1956)

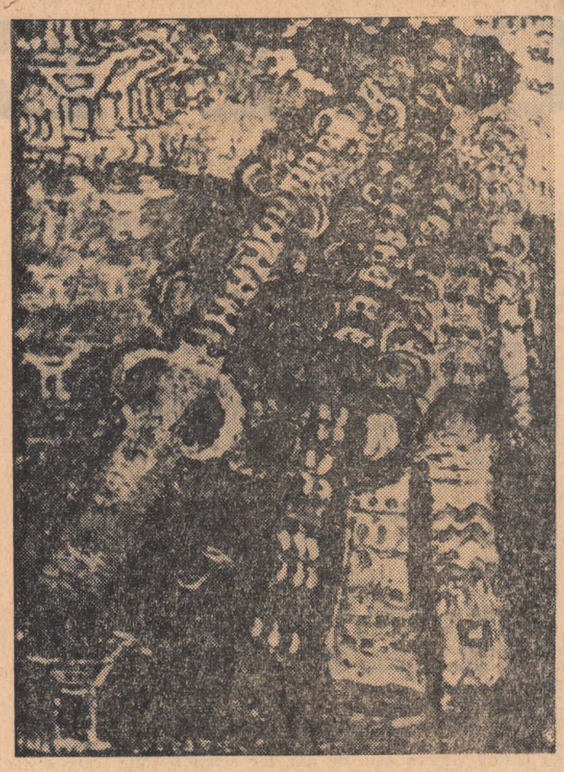

Punct de fugă (1957)

Portocale și fluturi negri (1947)

Interior țărănesc la Costinești

Printre străbuni (1957)

Poșta redacției

MARIN LIVEZEANU — Arad. Exercițiii, poate cam grăbite, pentru poemul de mai tîrziu, care se cere a fi riguros controlat și ținut la tensiunea lirică cerută de idee.

ST. BĂIESCU. — Cîteva bune probe de compoziție unitară. **Dimineață cu întrebări. Tu** (fără ultimele trei versuri). **Început de zi, Templu, Zori** — dar și un decalaj între intenția lăudabilă a autorului de a comenta filozofic fenomenele și între achizițiile sale de acest ordin. Raportul dintre poemele scrise și cărțile citite trebuie neapărat, deocamdată, inversat în favoarea acestora din urmă.

EMILIAN ȘTIRBEI — Deva. — Sînt „teme" poetice prea puțin „individualizate". Liniile propriului profil nu apar. Trebuie să captați focul care ar lumina dinăuntru cuvintele.

FLORIN RĂDULESCU — Galați. Din catrenul **Moneda romană**, primul vers : „**Cînd s-au întors pescarii cu-apusul roșu-n barbă**" — contrastant cu „**marea fără formă și forma fără chip**" — dezvăluie o înclinație pentru descripția în tonuri puternice, elementare. Celelalte încercări, nesigure, cu materialul verbal netransfigurat.

CIUREA P. VASILE — Tîrgu-Jiu. Adresați-vă **Revistei de folclor.**

I. BOGDAN — Sălișteа. Sub nivelul celor remarcate de noi. Să mai așteptăm.

FILIP ONIGA — București. Imagini desprinse parcă din desenele copiilor :

„Tînăr și blond ca un paj,
Soarele se tăvălește pe pavaj".

Obiectivizarea unei stări de exuberanță, — cu o surprinzătoare idee în versul final.

Continuați și țineți-ne la curent.

VALERIU ALEXANDRESCU : Destul de bine pentru prima încercare. Important e că notațiile dv. recompun odată cu peisajul starea sufletească cu care l-a văzut poetul patrulînd „în trap noptatec" pe cîmp.

Chiar în stîngăciile de exprimare e o vibrație, o bucurie secretă care vine din comunicarea cu lucrurile. Mai aveți însă mult de învățat și ar fi păcat să n-o faceți cu toată seriozitatea.

V. BOGDAN — Pitești. Versuri inegale. Nu vă grăbiți. Citiți în vacanță și reflectați la ceea ce ați citit. Dacă veți scrie versuri, nu vă faceți concesii de nici un fel.

GEORGESCU N. — Orașul Gheorghe Gheorghiu-Dej. Foarte bine gîndit planul de lecturi. Cu timpul vă veți elibera de influențe, inevitabile la început.

STANCIU E. AUREL — Breaza. Bineînțeles, dacă nu puteți altfel.

G. FUNDUREANU — București. „Motive" poetice care așteaptă un moment mai inspirat al artistului.

ANTON STANCIU — Galați. Un lucru bun se impune întotdeauna. Dar ca să dai un lucru bun trebuie să-ți formezi o cultură artistică și să-ți dezvolți simțul pentru frumos.

E. NICOLAE, VALERIU DRUMEȘ, D. PIETRARU — Nimic nou.

ONYX B. A. — București. Ingenios exercițiu al gîndirii. Schemele par totuși cunoscute. Dar semnul poetului e cel al intransigenței : respinge sau aderă. Pare că poartă o mască de mim, de sub care răzbat sarcasme, dar și starea ingenuă prin excelență lirică. Așteptăm cu interes trecerea sa de la atitudinea de pură frondă la una adînc reflexivă, demnă. Reținem **Acolo unde ești,** (în primul rînd apoi **Fabula umană.**

Constanța Stoian, Mariana Rădulescu, Monica Mihăileanu, Virgil Peța, Samoil Bosancă, Constantin Stihara, Lidia Mihai, Paul Bart, Victor Lăzărescu, Octavian Guinea, Tiberiu Oprea, Dumitru Nedea, C. V. Rădăreanu, Elena Oprea, E. Bulcan, Georgeta Brezaie, Gh. Popescu, Valeriu Ionescu — București ; Laurențiu Sucidara, Gheorghe Filip — Alexandria ; Rodica Aughene, Tănase Constantin, Mircea Costinuic, Luca Marcu, Ștefan Andrieș, — Galați ; Cristian N. Pîrvu, Lupu Gheorghe, Gh. Spineanu, Mariana Niculescu — Ploiești ; Nistor Dutiu, Ion Opriș — Brașov ; Sofronie T., Sandu Aurel — Constanța ; Paul Spirescu — Moreni ; Vasile I. Dumitrescu — Caracal ; Petru Muscel, Șerban Nicolae — Pitești ; Nuțulescu Virgil — Cîmpina ; M. Raicea — Tecuci ; C. I. I. Branga — Lugoj ; Maria Negru — Sămînța Mare; Iulian Loghin. Laura Hariescu — Iași ; Sorescu M. Constantin, Călin Sabin — Slatina ; Marioara Popa — Suceava ; Badea Constantin — Corabia ; Munteanu Dumitru — Caransebeș ; Ion Penom — Albota ; Ion Drăgoi — Oravița ; Gluba Traian — Pucioasa ; Elena N. G. Popescu — Groși ; Pălăngeanu Aurica — Caloiman ; Blaga Miron — Remeți ; Dorel Sanda — Cluj ; Frățilă I. — Tr. Măgurele ; Bunica Aurel — Ulmul ; S. E. Ioana — Vîntul de Jos : Nicu Girleanu — Sibiu ; Oscar Predescu — Urziceni ; Lia Firan — Rîșnov ; I. Săveanu — Piatra Neamț ; Dinbechet Iulian, Felicia Petroff-Zagna — Vaslui ; N. Iordache — Vulcan; Dragomir Didina — Videle ; Vlad P. — Sebeș ; Muraru Maria — Buhuși ; Dinu Deneș — Cîreni ; Ștefan Gavril — Huedin ; Gh. I. Bratu — Jariștea ; Sima Claudia — Găiești ; M. Primăvară — Botoșani — Marcu Marian — Bucșani; Morovan Liveni — Cîmpia Turzii ; Țugui C. — Corni :

Adresați-vă caselor de cultură raionale, caselor de creație, sau cercurilor literare din școlile la care urmați.

Emil GIURGIUCA

MUTAȚIA VALORILOR ESTETICE (I)

Deși cel mai important, sincronismul nu e unicul criteriu de apreciere în critica lui Lovinescu. El permite o situare ideologică a operei, dar nu explică valoarea și originalitatea ei estetică. Sînt, atunci, alte căi de a ajunge la inima operei literare; nu înainte însă de a defini condițiile ei estetice generale. Orice judecată critică implică în fond **o înțelegere** specială a artei și, fără a crede în posibilitatea unei științe a esteticii, Lovinescu formulează în repetate rînduri ideile sale în această problemă, sistematizîndu-le, în cele din urmă, în volumul al VI-lea al **Istoriei literaturii române contemporane** (1929).

E surprinzător să aflî, aici, un estetician care se ignoră. Impresionistul, iritat de construcțiile Domnului Sistem, are nu numai plăcerea de a disocia în zonele infinitezimale ale operei, ci și pe aceea de a teoretiza și clasifica. Ea apare evidentă din **Pași pe nisip,** scriere diletantică și nu prea. Încercarea e de a împăca dogmatismul estetic maioresc cu relativismul criticii mai noi, refractară oricărei tentative de a aplica artei metodele științelor pozitive. Terenul posibil de întîlnire e ideea de autonomie a esteticului, pusă însă cu timiditate. Criticul are aerul că acceptă pe Taine (**Teoria mediului și literatura noastră**), deși, în fond, punctul lui de vedere este altul. Nu crede în determinismul social (prima libertate pe care și-o ia!), zicînd că „adevăratul determinism e acel al talentului". Nu respinge, apoi, ideea că opera reflectă societatea unei epoci: introduce însă rezerve care-l separă de **localiști** și, în genere, de toți cei care văd în literatură o oglindă a mediului și a momentului istoric. În ce chip? „Artistul — zice el — este deci oarecum focarul unei oglinzi, în care se concentrează căldura întregii societăți" și exemplifică prin Byron și Musset, autori de literatură sentimentală și satanică, reprezentativă pentru starea de spirit romantică. S-ar putea trage de aici încheierea că epoca, societatea determină idealul artistului. Inexact, căci imitația începe de jos în sus. Nu societatea a creat starea satanică ci, invers, Byron și Musset au creat o stare de spirit, devenită cu timpul idealul de viață al contemporanilor.

E limpede că Lovinescu mută discuția de pe terenul **determinismului social** — pe acela al temperamentului, combătînd între alții pe Gherea în ce privește justificarea pesimismului eminescian. Cauzele sociale n-ar explica melancolia, pesimismul ontologic: o expresie, în realitate, a psihologiei particulare, inimitabile. „Oamenii au de obicei ideile temperamentului lor", încît opiniile lui Eminescu decurg din temperamentul lui funciar pesimist și nu din altceva. Lovinescu are, indiscutabil, dreptate cînd nu acceptă determinarea unei stări de spirit prin acțiunea, mecanică, a formelor sociale, dar, corectînd o eroare, el săvîrșește alta, căci ideile artistului nu sînt cu totul libere de relieful moral și social al epocii pe care o traversează. Pesimismul poate fi o stare temperamentală, dar în literatură poate deveni (cazul lui Eminescu) expresia unei psihologii sociale, o atitudine spirituală (hyperioniană!) față de contingent. **Determinarea,** sub acest înțeles, nu e îndepărtată de chiar vederile criticului, convins că în Anton Pann trăiește „mahalaua cheflie și lăcrămoasă", în Alecsandri „întreg neamul nostru, curat în mijlocia lui", în Creangă „țărănimea (...) cu hazul și cu pildele ei, cu cimiliturile și cu proverbele ei", în timp ce în Eminescu „plînge întreaga suflare românească". Autonomia e, deci, relativă și Lovinescu o explică, acum, prin libertatea de mișcare a talentului față de obiectul operei. În genere, el acceptă în chestiuni generale de estetică pe Maiorescu (cu rezerve pe care le vom arăta) și manifestă scepticism față de ideile lui Gherea, deși despre acesta va spune, ca Pirgu despre Montaigne, că „opera d-lui Gherea are și ea multe părți". Acestea nu intră deocamdată în discuție. Problema e dacă idealul social poate fi identificat cu cel artistic, dacă arta are o finalitate utilitară sau nu, dacă, în fine, poate fi vorba de „amestecul ideilor sociale în conceptul mult mai îngust al artei". Cu siguranță nu, deoarece arta se are doar pe sine ca scop („e o încîntătoare inutilitate ce ne atrage simțurile, le desfătează, le farmecă iar uneori ne sugestionează și ne emoționează[1]). Aceasta nu înseamnă însă — adaugă criticul — că „ceea ce are o utilitate imediată e cu desăvîrșire în afară de artă", ideea pe care Lovinescu o susține citînd pe Aristofan, Ibsen, Caragiale, amestecați în luptele cetății. „Excelentul dramaturg" Caragiale poate fi considerat, din acest punct de vedere, un adversar al semicivilizației din mahala.

Ce vrea să dovedească, în esență, Lovinescu prin toate aceste disocieri care se abțin a absolutiza ideea de gratuitate, inutilitate a artei, acceptată doar sub formule șovăitoare? Nimic altceva decît o rezistență față de ideea de tendențiosism, foarte răspîndită atunci în critică, deși autorul **Pașilor pe nisip** admite în genere că arta, neavînd scopuri utilitate, poate avea tendințe. Valoarea lor nu intră însă în discuție decît în prezența factorului estetic, ceea ce e indiscutabil adevărat. În alte chestiuni teoretice, propozițiunile lui Lovinescu sînt prudente. Nu-l acceptă pe Maiorescu în disocierea (asupra ei criticul a revenit) dintre poezie și alte elemente morale, patriotismul, de pildă, zicînd în spiritul bunului simț că „literatura poate să fie patriotică", dacă valoarea estetică nu-i lipsește. Observația e dreaptă și curmă o controversă pe care numai lunga tăcere a lui Maiorescu (din 1867 pînă în 1906) a încurajat-o. Tot de la Maiorescu, și, prin acesta de la Schopenhauer, pornește Lovinescu în explicarea raporturilor dintre artă și morală, în atenția criticii rămîne la 1905, ca și la 1886. Arta e prin natura ei morală și nu se pune problema a separa noțiunile, a judeca pe de o parte **frumosul** și, pe de alta, **morala.** „Tot ceea ce e frumos e și moral" — zice Lovinescu — în termeni maioreșcieni — și „morala frumosului" e singura calitate ce se cere operei. Dacă are și pe **cealaltă** (morală în înțelesul comun) „e uneori cu atît mai bine". **Frumosul,** duce criticul speculația mai departe, poate fi, privind omenește lucrurile — **moral** sau **imoral,** în artă el nu poate fi însă decît **moral.** Se poate cere în acest caz literaturii să ocolească subiectele **imorale,** cum face H. Sanielevici discutînd povestirile lui Sadoveanu? Cu neputință, spune Lovinescu, pentru că literatura nu trebuie judecată după obiectul ei, ci după atitudinea față de el. Așadar, nu eliminarea faptelor **imorale** trebuie recomandată în artă, ci atitudinea morală în raport cu ele. Punctul său de vedere se deosebește, în această chestiune, de G. Ibrăileanu pe care îl și citează, fără iritare însă.

În genere poziția estetică a lui Lovinescu e, la 1906, elastică, și se orientează cu precauție în sensul disocierii valorilor estetice. Punctele de referință sînt variate (Ruskin, Lemaitre, Faguet, Max Nordau, Renan, Taine etc.) și din frecventarea mai multor sisteme estetice criticul vrea să deducă nu un nou sistem ci, ca și Maiorescu la vremea lui, niște principii generale de lucru. Epoca e, în genere, dominată de confuzia (proprie sămănătorismului) dintre **estetic** și **etnic, etic, cultural,** față de care criticul se va delimita de la început. Reabilitarea esteticului, în aceste condiții, e o acțiune critică utilă, chiar dacă, absolutizarea mai tîrziu a noțiunii și deplasarea de accent spre ideea de autonomie va îngusta unghiul de percepție a valorilor. Situația era, în multe privințe, asemănătoare cu aceea în care a debutat Maiorescu. Lovinescu cere literaturii, înainte de orice, să fie artă adevărată și aduce în sprijinul acestei idei de bun simț o documentație estetică largă. Pare, azi, inutilă o argumentație estetică amplă pentru a dovedi că Vasile Pop este un autor de literatură pornografică prin lipsa de talent.

Determiniștii de care se detașează în mai multe rînduri, influențează însă pe critic în ceea ce privește înțelegerea obiectului artei. În **Pași pe nisip,** din care am scos ideile de mai înainte, arta e văzută ca „o reproducție concentrată a naturii". Două elemente trebuie, referitor la raporturile dintre artă și natură, reținute: unul **obiectiv** (natura) și altul **subiectiv** (concentrarea artistului). Teama criticului e că literartura contemporană rămîne la descripția fenomenelor exterioare și ocolește pe acelea ale vieții morale, esențiale pentru orice artă adevărată: „Voi crede întotdeauna că acea operă în care se concentrează mai multă viață sufletească e superioară unei opere în care se reflectă numai viața fizică" — observație la care, firește, nu se poate decît subscrie.

Poezia, tot așa, e înțeleasă, ca „reproducere semnificativă și ideală a naturii sub aspectul ei schimbător și imaterial": o definiție largă, în care surprinde concilierea terminologiei maioresciene cu cea gheristă („reproducere"...). Un pas mai sigur face criticul în explicarea naturii intime a **frumosului.** Acesta nu e condiționat, cum se crede îndeobște, de sonoritatea, caligrafia, combinația matematică a silabelor, ci de **reprezentările** lirice ce se ascund în spatele cuvintelor — remarcă, iarăși, esențială pentru o epocă unde făcătorul de rime frumoase trece, de regulă, drept un poet adevărat.

Observațiile teoretice ale lui Lovinescu nu depășesc anumită limită de evidență și de bun simț. A traduce, din ele, o estetică originală e o exagerare. Meritul incontestabil al criticului e de a fi reactualizat cîteva noțiuni estetice fundamentale într-o epocă de delirantă confuzie. Prin aceasta, el ia o poziție critică singulară ce se va dovedi mai tîrziu, cînd viața literară va evolua în sensul intelectualizării și al obiectivării artei, a fi fost cea mai rodnică.

Om al echilibrului, Lovinescu va respinge nu numai confuzia sămănătoristă în domeniul artei, dar și absolutizarea, dogmatizarea autonomiei esteticului, așa cum se putea deduce din **știința literaturii** a lui Mihail Dragomirescu. Cu acesta, Lovinescu avea să ducă, după o colaborare rodnică la **Convorbiri critice** (nu lipsită nici aceea de incidente), o polemică lungă, coborîtă apoi, cînd pozițiile s-au conturat definitiv, la comentarii de-o descurajantă agresivitate. În considerațiile mai vechi ale lui Mihail Dragomirescu despre autonomia capodoperei literare, Lovinescu observă numaidecît lipsa de măsură, atitudinea totalitaristă, absurdă, într-o chestiune teoretică ce reclamă spirit de înțelegere și sensibilitate la formule variate. **„Știința literaturii,** a excelentului D. Mihail Dragomirescu — zice el — ne învață că există un frumos absolut metafizic pe care n-am avut ocazia să-l cunoaștem în realitate. Noi, dimpotrivă, nu recunoaștem în frumos decît una din multiplele creațiuni ale sufletului omenesc: nu există deci un frumos absolut, ci o serie de forme ale frumosului încercînd diferite concepții estetice ale generațiilor ce se succed"[2]). Nu e unica dată cînd Lovinescu respinge interpretarea autonomiei valorilor estetice în chip dogmatic, absolutist. Pentru el conceputul estetic e un **principiu mobil,** în funcție de timp[3]), fără valoare, așadar, universală și obiectivă. Ce se poate studia e seria de concepte ale frumosului — „izvorîte din convergența tuturor factorilor unei civilizații anumite ce-i determină stilul[4]).

Nu poate fi vorba, așadar, de o știință estetică riguroasă, de un frumos absolut, integral, universal, nici de un fenomen estetic pur, în afară de timp, spațiu și cauzalitate. Lovinescu combate deci, cu argumentele lui Taine, concepția metafizică a frumosului și precizări convingătoare, în acest sens, aflăm în volumul al doilea al **Istoriei literaturii române contemporane** (1926), în capitolul destinat contribuției critice și estetice a aceluiași Mihail Dragomirescu. Încă din 1895, acesta, respingînd critica istoristă, sociologică și psihologică, separa personalitatea umană de cea artistică, zicînd că cea dintîi e cu desăvîrșire neinteresantă pentru cunoașterea operei, fenomen **psihologic ideal.** Criticul va studia, în acest caz, capodopera în afară de timp, spațiu, cauzalitate. Operația nu e însă posibilă, răspunde Lovinescu, pentru că opera de artă e, esteticește, dependentă de stilul, de valorile unei civilizații: „a disocia însă cu desăvîrșire și întotdeauna personalitatea artistică de personalitatea umană, a o izola deci de viață, de ambianța morală, de toate aderențele ei sociale și literare, este o exagerare, cu care ne-au deprins spiritele sistematice fără regulatorul simțului comun. Din tot ce am afirmat pînă acum și din ce vom dovedi mai tîrziu, reiese inexistența unor astfel «de indivizi psihofizici», numiți «capodopere», ce trăiesc în timp, spațiu și cauzalitate și sînt semnul estetic al unor civilizații, al unor momente istorice, pe care nu-l putem descifra decît prin studiul acelor civilizații, al acelor epoce, al acelor momente istorice: numai la fascicolul de lumină al acestui studiu, putem păși înăuntrul marelor creațiuni literare, ca **Iliada** sau **Divina Comedie.** Și nu e vorba numai de un minimum de cunoștințe istorice necesare înțelegerii artei trecutului, ci de pătrunderea stilului acelor civilizații, epoci sau momente istorice; de arta trecutului nu ne putem apropia pe calea sensibilității estetice, cu totul diferențiată azi, ci pe calea pur intelectuală a raportării la timp, spațiu, cauzalitate... Iată așadar, cum o teorie îndreptată împotriva unui abuz de istorism și de sociologism, considerînd arta în afară de condițiile creațiunii omenești, privind-o „ea în ea" și judecînd-o după niște inexistențe legi imutabile cade în abuz de estetism"[5]).

Lovinescu introduce aici o idee esențială în critica sa: **mutația valorilor,** formulată în termeni definitivi în volumul al VI-lea al **Istoriei literaturii.** Premiza de la care pornește acest volum (cu rolul de a sistematiza principiile teoretice care au stat la baza studiului literaturii contemporane!) e, cum precizează chiar criticul, „neputința (...) formulării unei doctrine estetice pe baze strict științifice", idee îmbrățișată și de G. Călinescu în **Principii de estetică.** Lovinescu exprimă, în fond, neîncrederea lui **Faguet, Anatole France** și, în genere a **impresioniștilor,** într-o știință ce operează cu **elemente inefabile. E posibilă, cu toate acestea, spune Lovinescu, o istorie a conceptelor estetice** („adică a variațiilor sentimentului estetic") determinate de **timp** și **spațiu.** Numai de aceștia **factori? Există** și **rasa,** temperamentul etnic cu rol esențial în fixarea sentimentului estetic. Se vede de îndată că Lovinescu acceptă categoriile estetice ale lui Taine (expuse în introducere la **Istoria literaturii engleze),** stabilind însă între ele alt raport de determinare. Ajungînd la această înțelegere a faptelor, criticul intră, automat în cîmpul filozofiei culturii și raza lui de percepție se lărgește. Definiția esteticului duce, în fapt, la definiția unei culturi și pe linia tezelor din **Istoria civilizației,** criticul apără ideea împrumuturilor, a transferului de valori. El respinge concepția hegeliană (absolutizată de Spengler și de alți morfologi de care Lovinescu are știință), a culturilor izolate, ciclice, zicînd, în sensul de mai înainte, că există „o interpenetrație și fecundare între popoare".

Divagațiile teoretice, la tot pasul în critica lovinesciană și cu atît mai la locul lor într-o carte de reflecții estetice, au rostul de a stabili granițele esteticului. Definiția naturii sale e, în esență, tema volumului și toate comentariile, aparent îndepărtate de subiect, înregistrează ipostazele lui cele mai variate. **Rasa,** așadar, limitează esteticul (se va vedea în ce chip) în spațiul spiritualității și al psihologiei specifice ale unui popor. Dar esteticul, zice mai departe criticul, este și produsul unei epoci, al unui moment în dezvoltarea civilizației. Acțiunea **timpului** (sincronizarea), observată încă din antichitate, a devenit în epoca modernă precumpănitoare. Ceea ce se elaborează într-o cultură se difuzează pe baza legii sincronismului în celelalte culturi, încît acționînd în sensul uniformizării, nivelării, ea face posibilă intrarea rapidă a unei culturi nedezvoltate în circuitul culturilor superioare. E greu, zice Lovinescu răspunzînd anticipat obiecției aduse mai tîrziu de G. Călinescu, unde și cînd se făurește „spiritul veacului", dar sigur e că civilizațiile și culturile contemporane sînt „mai puternic dominate de imperativul timpului decît de cel al rasei". Forța de internaționalizare a curentelor e mai puternică decît forța de frînare pe care o reprezintă tradițiile, idee ce se poate discuta, într-o împrejurare sau alta: absolutizarea, universalizarea ei, nu-l însă de admis. Rămînînd la chiar exemplele date de Lovinescu (futurism, expresionism, etc.) se poate deduce că operele spiritului uman în domeniul artei nu găsesc totdeauna circumstanțele favorabile pentru ea, îndată ce au fost create în spațiul unei culturi, să se răspîndească fulgerător în cadrele altora. Acțiunea rasei, ea să folosim terminologia criticului, mai lentă, poate, e mai durabilă și, în fond, hotărîtoare pentru evoluția unei culturi. Cu o concluzie, totuși, din demonstrația lui Lovinescu, nu se poate a nu fi de acord, oricum ai judeca lucrurile: esteticul nu se prezintă „separat și arbitrar", ci e „implicat și interferat de o mulțime de alți factori ideologici sau chiar economici" care fac la un loc un tot caracteristic, un stil, un sae-culum.

Eugen SIMION

[1]) **Pași pe nisip,** 1906, vol. II, p. 92

[2]) **Sburătorul,** An. IV., nr. 4, iunie 1926.

[3]) **Istoria literaturii române contemporane,** vol. I. p. 43

[4]) **Istoria literaturii române contemporane,** vol. II, p. 150

[5]) vol cit. pag. 165—166.

SERAFITA

cronica chenzinei

În introducerea la ediția critică a operelor lui Ion Eliade Rădulescu de Vladimir Drimba am făcut, cred, pentru prima dată o apropiere între pseudonimul Grecca da Roma, autoarea volumului L'Arpa dell'esule *(Paris, Librairie de la propagande démocratique et sociale européenne, 1851) și contesa de Turnberg, născută Delearetо, despre care Alecsandri scria plecînd din Paris, lui Ion Ghica, la 1 decembrie 1849, că după ce fusese metresa revoluționarului român după mamă Michele Corradini, autorul volumului* Les chants du Danube. *se dădea în spectacol cu Eliade („On les voit ensemble toujours et partout, comme deux ames en peine, dévorées de besoins presants... et plusieurs de nos compatriotes, s'inclinent devant eux comme devant les images tant soit peu assombries de Roméo et Juliette..."). În articolul* Un eveniment *din ziarul* Tipograful român, *1870, nr. 16—17 Eliade își aduce aminte de „o profetesă de singe roman" care în 1848, în poemul* La triplice alleanza *din* Arpa dell'esule *„vaticina ca o sibilă" despre redesteptarea României („În sus, români sculați-vă!"). Este vorba de versiunea românească a sus-zisei poezii pe care în „La Romania ilustrata. Ricordi di viaggio", Roma, 1868, p. 114, nota 2, Bruto Amante o atribuie în întregime lui Eliade și care-i aparține desigur lui Eliade de vreme ce în 1872 el însuși o publică pe numele său sub titlul* Oda românilor:

Europa-ntreagă, scoală-te,
În sus, la armonie.
Strivească-se balaurul
Antica tiranie.
E rupt, spart jurămîntul
Să salte tot pămîntul
Frăție peste tot.

Toate ideile din Arpa exilatului *sînt inspirate de Eliade. Acesta se credea un martir al libertății, ca eroul lui Bulwer Cola di Rienzi (tradusese în românește romanul) sau „un al doilea Dante Alighieri. gonit și persecutat de ai săi". În al treilea capitol din poemul* Tripla alianță, *Grecca da Roma îl compară tocmai de aceea cu Rienzi:*

Tu Rienzi nell'ultime opre tante
Pio del pari ai dritti bei latini
Di lui al par tradito, inerme, errante.
Dolente e colla pace în sen cammini —

sau cu Dante, cel combătut de Guelfi și Ghibelini:

Di carmi creator rumano Dante,
Non ti mancaro i Guelfi e i Ghibelini

prevăzîndu-i un destin glorios, în ciuda crudului surghiun:

Tu sorgesti alla patria infelice
Come il sol che in Italia stavilla
Tu accendesti in sfera scintilla
D'amor patrio, di prode valor.
Fosti in terra come Elio nel cielo
Tu schiarasti la Terra Rumana,
Tu di schiava la festi sovrano
E tu soffri l'esiglio crudel.
Ma l'esiglio piu grande ti rende,
Piu eloquente ti trova l'Istoria,
Piu vivace risorge la gloria
Che donasti al natale tuo suol.

Vladimir Drimba nu publică în ediția sa Oda românilor, *în schimb dă după volumul de „poezii inedite" din 1872 poezia* Serafita *ortografiat de Eliade* Seraphita, *ceea ce ne duce neapărat la romanul din 1835 al lui Balzac,* Séraphita. *Dar ce legătură poate fi între poezia lui Eliade și romanul lui Balzac?*

Pornind mai ales din Arcanele celeste *(1749) ale lui Swedenborg, Balzac se referă în romanul său la aspirația angelică a omului. Acțiunea se petrece într-un sat din Norvegia. Minna, fiica unui pastor, a ajuns, condusă de tînărul Séraphitus, pe vîrful, socotit inaccesibil, Falberg. Minna se îndrăgostește de Séraphitus, dar acesta o îndreaptă către logodnicul ei Wilfred. La rîndul lui, Wilfred, într-un sat vecin, se îndrăgostește de o ființă fermecătoare, Séraphita, fiind nu mai puțin respins. Minna și Wilfred află apoi că Séraphitus și Séraphita sînt una și aceeași persoană, o ființă care a reușit să depășească dorințele cărnii și care vine în contact cu oamenii numai spre a-i sfătui să se desprindă de legăturile pămîntești, pentru a atinge regiunile pure ale spiritului. Pe punctul de a părăsi pămîntul, Séraphita arată celor doi calea ce trebuie străbătută pentru a o reîntîlni în cer. Urmează o scenă de apocalips cu îngeri și apariții simbolice, în care spiritul se transformă în seraf și urcă la cer, dînd celor doi un îndemn de a-l urma. În intenția lui Balzac, Séraphitus și Séraphita reprezintă deci androginul, o creatură umană ridicată prin naștere la un astfel de grad de puritate încît, în ea, păcatul originar a fost desființat și odată cu acesta separația sexelor, simbol al sfîșierii condiției terestre, înlăturată. Totuși Séraphita nu poate ea însăși evita experiența durerii, nici să ridice pe cele două ființe care o iubesc la înălțimea ei și dacă o clipă extazul celest, armonia viitoare a creației par posibile, numai Séraphita poate trece hotarul eternității, în vreme ce Wilfred și Minna recad pe pămînt, prada unui Impurități, celălalt Morții.*

Deși ironizată de contemporani, erotica lui Eliade nu e lipsită de idealitate și aspirația angelică este una din temele fundamentale ale liricii sale, putînd fi recunoscută și în Anatolida, unde un cînt (al treilea) poartă titlul, inspirat din Milton și Pierre Leroux, Viata sau androginul. Séraphita, *căruia poetul îi dedică una din ultimele sale poezii, renumita odă, era, pare-se, o „bătrînă" dansatoare, de origine italiană, Albina din Rhona, după cum notează în ale sale* Însemnări zilnice *Titu Maiorescu la 17/29 martie 1872. Eliade „aproape înebunise" pentru ea și întîmpinînd rezistență în comitetul teatrelor privitor la o reprezentație coregrafică a ei, demisionase din prezidenția Academiei. Mai tîrziu, dragostea sa tardivă s-a sublimat artistic și stantele rezultate, pomenite de obicei în derizione, sînt, oricît de extravagante la prima vedere, departe de a fi comice.*

Viața fără Serafita e lipsită pentru el de rațiune și preț. Frumusețea e fructul pomului din rai pe care omul l-a cules spre a cunoaște binele și răul preferînd moartea nestiinței. Serafita e zeița între zeițe, o divinitate olimpică, regina cerului, centrul lumii, stea în jurul căreia gravitează stelele, simbol al perfecțiunii (triunghi „ce-ador și înțeleg"), materializare a unei stări extatice-angelice, o grădină înflorită la focul grațiilor, izvorul iubirii și al vieții, reunind daruri zeești, precum orgoliul Junonei, speranța Irisei, scutul Minervei, văpaia Proserpinei, splendoarea Aurorei, „a Vinerii baldanță".

Serafita e apoi (portret spiritual) mama virtuților sublime, a iubirii paterne, materne, filiale și conjugale, a blîndeței, a carității, a simpatiei sociale, a egalității și libertății, într-un cuvînt Venus-Urania.

Mai flatat este portretul fizic, realizat în tente și epitete violente: Serafita are bucle blonde radiînd electric ca razele soarelui, „buzișoare" mai rumene decît coralul, pecetluite de arcul lui Amor, o „limbuliță" (diminutiv regretabil) împungînd ca o săgeată din olocaustul (gura) uimirii.

La vederea „tabernacolului" construit prin verva Eloim (zeilor) în vederea unui progres infinit, poetul simte „delirul" creației și, devenit Prometeu sau consacrat sacerdot, deschide poarta ce duce la viață.

Eliade înțelegea așadar dragostea ca pe un principiu activ, capabil să dezlănțuie în om puterea creației prin care concurează divinitatea.

Al. PIRU

LECTURI INTERMITENTE (XXVI)

(Urmare din pagina 1)

îngerii tutelari ai copilăriei, un copil fără de plasă protectoare la leagăn, pradă tuturor pasiunilor unei inimi omenești, unei cărni omenești, pradă la toată obscura frenezie a singelui. Asta sfîrșește în strada Descartes, pe dușumeaua unei odăi de prostituată, ca Verlaine, sau se clatină la capătul unui șteang deasupra trotuarelor înzăpezite ale unei străzi cu cocioabe, în acest Paris matinal pe care gerul îl pustiise. În ajun, Gérard de Nerval scrisese cuiva: «Nu m-aștepta. În seara asta, noaptea va fi neagră și albă».

O astfel de antologie, ca aceea la care visam și pe care, cum e lesne de înțeles, am abandonat-o de mult, ridică însă grele și, uneori, insolubile probleme. Căci oricît de arbitrar, prin definiție, ar fi planul de a alcătui o „floare a darurilor", ca orice plan, arhitectonic sau botanic (și-mi amintesc de o călătorie a lui Geo Bogza în Japonia, unde potrivirea unui buchet de flori e, în același timp, și artă și știință), el nu se poate lipsi de anume reguli. Și una dintre primele e, de bună seamă, aceea de a cunoaște în suprafață și în adîncime opera poetului antologizat, ceea ce pentru un clasic, a cărui carieră e definitiv încheiată, e mult mai lesnicios. Greutatea începe cu poeții în curs de devenire, ce adaugă de la an la an cîte-o plachetă, și pe care o antologie rămasă la prima și unica ei ediție nu i-ar mai reflecta cu fidelitate. Vine, după aceea, însăși dificultatea selectării, ori de cîte ori poetul îmbracă mai multe armuri, și se războiește cu mai multe himere, fără să poți decide, cu inima ușoară, care îi stă mai bine și care anume îl reprezintă de adevărat. La toate acestea ne gîndeam, deunăzi, străbătînd ultimul volum de **Poeme** (Editura pentru literatură, 1966) al lui Virgil Gheorghiu, volum de multiple aspecte, și dintre cele deja întîlnite în anterioarele sale plachete, dar și unele inedite, și care ar fi pus la grea încercare tentativa noastră de a-l înfățișa printr-o singură poemă în iluzoria noastră antologie, mai cu seamă că și trecutele sale culegeri oferă poeme deopotrivă de prestigioase. A fost, poate, adaosă, la îndoielile de pînă acum, una din experiențele cele mai hotărîtoare. A părăsi la timpul său, și pentru motive bine determinate, dintre cari nedreptatea făcută atîtor poeme, lăsate în umbră, e printre primele, un vis cu neputință de atins, e, totuși, de voie de nevoie, un act înțelepțesc. Este ceea ce colegul nostru de antologie, poetul Vasile Nicolescu, a realizat în frumosul d-sale volum „Cîntecul iubirii", în care repartiția numerică ni se pare dintre cele mai fericite. Căci dacă majoritatea poeților, tineri sau de secundă linie, sînt înfățișați cu cîte o singură piesă, clasicii în schimb, Eminescu, Arghezi, Blaga, sînt reprezentați printr-un bogat florilegiu, ale cărui nenumărate și odorante petale ar fi fost păcat să fie tăinuite.

Virgil Gheorghiu aparține acelei generații de tineri scriitori, pe cari i-a tipărit întîia oară, ca rezultat al unui concurs de premii, fosta editură a Fundațiilor, de sub directia profesorului Al. Rosetti. Întîia sa culegere, premiată, se numește „Marea vînătoare" (1935) și cuprinde, în cele douăzeci și unu de poeme, o poezie calmă, țesută din notații și imagini, rare, peregrinări marine, un ecou de ev mediu și de păginitate, sugerat din trecerea grăbită a unui faun sau a călătorului Tannhäuser, o poezie în care iubirea, de fel romantică, se refugiază adcsea în amintiri. „Cînd sărutul va fi doar un poem" e primul stih din elegia finală, ce încheie volumul și arcușul lui anunță, dintru început, la capătul unei suite de regrete, suprema zădărnicie a iubirii: „Un plîns aniversar se va-mplini / Ca un strivit elegiac pentru cramele de apoi". Deși somptuoasă, și putînd fi urmărită, cu limpiditate, în toate elementele ei, imaginea nu e mai puțin o surdină care potolește, o mască ce ascunde, poate, o lacrimă. Vorbeam de notații și imagini, rare. Iată cîteva din ele: „Prin lira genelor tale cîntă / Sezoane și imperii"; „Toamnele puneau în pilniile de alamă / A muzicii funebre, / Ca o batistă la gură, surdina ploilor"; „Părăi o creastă albă, de val, încremenită / Cu noctiluci în creștet și dominînd furtuna": „Rătăciți de la începutul lumii, / Munții se strigă prin buciume" și atîtea altele, ce, cu toate că desprinse din context, au destulă putere ca să sugereze o stuație, o atmosferă. „Rugați-vă-n singurătatea dintre perne / Pentru noaptea rădăcinilor din pămînt" începe o rugăciune, ce continuă cu imagini nu mai puțin emotive: „Rugați-vă pentru umilința plugurilor", „Rugați-vă pentru ultima privire a căpitanului de bord", „Aprindeți o lacrimă pentru cîmpurile înjunghiate de trenuri" și dacă poemul amintește de departe numai rugăciunile, atît de frecvente, ale lui Francis Jammes, el nu e mai puțin o dovadă că Virgil Gheorghiu aducea, chiar de la debutul său, un bogat registru tematic. Cam aceasta e poezia din placheta de debut „Marea vînătoare": o poezie sobră, cu notații și imagini de seră, turnată în tipare distinse, ținînd cu grijă un drum ferit de expansiune, poezia unui temperament timid, reflexiv, timorat, pare-că, de viață, de misterele ei, de propriile sale sentimente. Și totuși, chiar din volumul de debut, Virgil Gheorghiu, surprinde cu un poem intitulat „Stampă" și închinat „Mamei", ale cărei sacrificii de institutoare le evocă cu o atît de delicată discreție: „Mamă. / cum să laud și să plîng tinerețea ta / Care a învățat un oraș întreg să scrie și să citească? // Pașii tăi osteneau / Scăldați ca pentru moarte de ploile toamnei / Lîngă bărcile de hîrtie a elevelor somnoroase. / Sub eșafodul tablei, ceasurile ți se rostogoleau / Tăiate de sunetul recreațiilor. / Cărei tristeți a lăcrimat buretele pe fonduri negre / Cînd tu ștergeai cu mîna-nfrigurată o scădere? / Pe drumul alb al firelor de păr / Sînt parcă oile abecedarelor trecute, / Și clasa ta rămîne vremurilor / Cu dimineți de rugăciuni. / Un cor de îngeri fluturînd cununa premiilor / Deasupra unei sfinte". E unul din poemele, prin excelență, biografice, ale lui Virgil Gheorghiu, din care, și imaginile de o atît de ideală adecvare, dar mai ales sacra emoție ce se degajă, fac unul din textele de drept, ce nu pot lipsi din oricare antologie a mamei. Și poate că e locul să notăm, aici, că astfel de poeme, facile la prima vedere, dar cu atît mai greu de realizat, cînd exprimă simțiri adînci și evocă cu veneratie mediul familial, Virgil Gheorghiu a mai scris și în volumele cîte au succedat revelatorului său debut din 1935: „Tărîmul celălalt" (1938); „Cîntece de faun" (1940); „Padure adormită" (cca. 1942—1943); „Febre" (cca. 1944) și „Poeme" (1966). Dacă poezia de dragoste se păstrează, deocamdată, la aceeași temperatură, să zicem, parnasiană, pe care versuri ca următoarele („Cad pe trecut sigilii tari de lacrimă și flori" sau „Nisip de chin m-acoperă încet / Și cresc mărgean, și-n fundurl sunt schelet"), atît de frumos tăiate în viul lor smaragd, o sugerează cu pregnanță, poezia, așa zicînd, biografică, în care procentul liric e cel mai ridicat, își adaugă, cu cel de al doilea volum, „Tărîmul celălalt", un ciclu de „Proviacii" și alte poeme „autobiografice", cu cari Virgil Gheorghiu sporește capitolul acelei poezii albatrosiene, din lirica noastră, ilustrat în primul rînd de Eminescu, și care denunță abisul dintre visele poetului și societatea care nu-l înțelege. ba chiar îl prigonește. Dezacordul începe cu locul de baștină, cu acel tîrg infam de negustori din apostrofa bietului Barbu Nemțeanu, și sfîrșește cu oprobriul Capitalei. „Printre grădinile cu o rodie mai puțin / Domni de arhivă, / Salutați spectacolul rar, / Eu, par reîntors, mînuitor de stele / Căzînd sub șindrilele zmeelor mele / Ca-ntr-o împleticire de Icar", e începutul atît de pigmentat de ironie al uneia din stanțele provinciale ale lui Virgil Gheorghiu, ce se continuă cu aceste splendide stihuri resemnate și orgolioase, în același timp: „Vă știu lovind cu pietre de aur / Destinul meu istovit de molimă cerească: / Vă regăsesc surîsul la ferestre / Pentru morile acestea profetice măcinînd triste-ți: / Dar niciodată nu vor ajunge pînă la voi, / Umbrele și vocile rotite satanic / Pe filele nopților mele, ultime arhipelaguri". Următoarele două plachete, „Pădurea adormită" și „Febre", aduc, odată cu motive amintind înrudiri ilustre, cu lirici autohtoni sau din afară: un Pillat din „Aci sosi pe vremuri" în „Cîntec vechiu", un Celarianu al obscsiilor carnale în minunatul poem „Aproape" („Nestiutul ne mină și ne doare / Plute sfărîmate de zăpoare; / Zaimf stelar ne ocrotește rătăcirea / Cînd ne oprim pe un nisip de alintări" sau „Ne regăsim, dar nu ne recunoaștem / Ca unduirea unei holde mistuite / De pietrele unite ale morilor"); un Alain Fournier, romancierul și poetul lui **Le grand Meaulnes,** în evocarea „copilăriei caligrafice" și adolescenței feerice din poeme ca „Augustin Meaulnes" sau „Amintirea fără seamăn"; un Catul al elegiei pentru pasărea moartă, a Lesbiei, în atît de duioasele acorduri funebre din „Cîntec pasarei galbene"; ecouri wagneriene („Tristan", „Maeștrii cîntăreți". „Pleoarea din Venusberg"); reminiscențe din cărțile de basme („Andersen") sau apetență de faun („Cită pădure de basme stelare / Am despicat cu săgetări și nade / Să te aflu răzleață în pierzare / Din pîlcul de anadryade..."), un lied lilial („Alb"), ce s-ar cere transcris în întregime („Neagra insulă stingheră / Tărîna între noi s-a scufundat / Te înconjur cu brat moale, tremurat, / Grinule rob de seră"), și odată cu atîtea imagini memorabile, pe care viitorul istoriograf al lirismului nostru dintre cele două războaie nu va pregeta să le colecteze în vitrinele lui scînteietoare, de entomolog, ele mai aduc, spuneam, și un poem de iubire, de un adevăr fiziologic, chiar clinic, și de o gingășie sentimentală, savant dozată, atît de excepționale, încît nu mi-aș îngădui să nu-l comunic și cetitorului. Poemul, care a dat și titlul plachetei, se intitulează „Febre" și mărturisesc ca nu mi-ar fi displăcut să-l văd figurînd în „Cîntecul iubirei": „Azi noapte prin pălălai de cringuri poticnea / Vînat fugărit inima. / Pe bălți de frîguri în urechi dansau sate negre / Ca o săgeată-nfiptă patul tremurase. / Om ascuns la cuier / Sări din oglindă-n odaie / Sunînd linguriță în pahare. / Cu dunga colțului de zid / Girafă mă întind / Să sug ghetarii plafonului, / Dar gura-i lob de euforb / Și luna stoarsă-n fereastră o sorb. / Pe tîmple herghelii de Arizona lovesc, / În mușuroaie de călcîie foiesc termitele singelui, / Phaeton s-a prăbușit sub plapomă / Și hățurile arse pe gît mi s-au împletit. / Sosește-mi iubită bună / În rochii de lămîi / La căpătîi / Și-n dimineața albă ca o gardiană / Oprită de visul bolnavului tău / Cu mîinile duios respirînd abur de ceai / A du-mi tristă cuvînt de nim

CARTE POȘTALĂ DIN ROMA

STREGA 1967

Valle Giulia, principalul punct al capitalei italiene din care etruscii de demult își apără nemurirea și taina printr-unul din cele mai bine înzestrate și organizate muzee din Peninsulă, a fost, cu cîteva nopți în urmă, și principalul punct din care literatura italiană contemporană și-a apărat destinul viitor. Pentru că, în ciuda imaginii obișnuite, de cursă cu obstacole, în care mecanismele caselor de editură, interesele economice și financiare ale diverselor grupuri intră într-o rotire amețitoare, susținînd o carte sau alta, în vederea cîștigării unui premiu literar, de data aceasta premiul Strega *n-a provocat decît foarte puțină febră. S-ar putea spune chiar că, la miezul nopții, mulțimea romană n-a aplaudat un autor căruia i s-a conferit, prin 97 de voturi, premiul cel mai important de literatură, ci literatura însăși: numărul ultim (din cei 12 autori, cîți mai figurau la jumătatea lui iunie) al celor rămași „în cursă" a fost de cinci și era greu de făcut vreun pronostic, chiar și cu un sfert de ceas înaintea scrutinului.*

Toți cei cinci scriitori se dovedesc înclinați spre o literatură de mărturie contemporană. Toți au lucrat, în perioade mai lungi sau mai scurte, ca ziariști. Cărțile lor sînt niște oglinzi drepte ale unei realități cu sincope și în schimbare. A învins Anne Maria Ortese, *cu romanul său* Poveri e semplici *(ceilalți, în ordinea voturilor sînt: Raffaello Briguetti —* Il gabiano azzuro, *96 de voturi și, la numai cîteva zile, cîștigător al premiului* Viareggio; *Sandro De Fer —* I cattivi pensieri, *82; Ercole Patti —* Un bellissimo novembre, *73; și Renato Ghiotto —* Scacco alla regina, *68) și prin aceasta a învins Milano; toți ceilalți patru „alergători" locuiesc la Roma și s-a sperat pînă la ultima clipă la o victorie romană.*

Că nu-i vorba de o carte, ci de literatura italiană în general, aceasta o ilustrează întreaga presă italiană, de toate nuanțele și, mai ales, o subliniază fondatoarea premiului Strega, *Maria Bellonci, care ne declara în seara scrutinului: „Dorim premierea nu a unei singure cărți, ci a mai multora. Pe cît posibil, a tuturora. Aceasta înseamnă apropierea de cititor, abolirea superstițiilor și exasperantelor timidități, printr-un mijloc democratic, liber, fără patroni, cu bani puțini, fără sprijin politic sau economic din partea grupurilor industriale".*

Lucrul acesta trebuia, într-adevăr, să fie spus, căci din 1948 (anul de fondare) și pînă acum, premiul Strega, *chiar dacă a încununat o carte de valoare, nu s-a putut salva în afara teritoriului pe care casele de editură italiene știu foarte bine să se înfrunte, susținîndu-și fiecare candidatul său. Editorii au fost prezenți, bineînțeles, și anul acesta, dar insistența lor a fost mai puțin activă. Mai corect spus, a contat puțin. Editura* Vallecchi, *care a publicat romanul* Annei Maria Ortese, *se spune, i-a smuls acesteia manuscrisul din mînă, autoarea fiind încă nehotărîtă dacă e sau nu timpul să-l publice.*

După anunțarea victoriei, Maria Ortese *declara, în fața mulțimii și a camerelor de televiziune: „Văd că umanitatea e frustrată, multi trăiesc sub ea, imobilizați. Și umanitatea e nefericită: ar dori să fie liberă, cu puține lucruri, azi multe din ele îndepărtate, cu afectiune, cu fericire, cu puțini bani, cu puțină cultură, cu un oarecare progres tehnic", dezvăluind, în felul acesta, fondul sufletesc al protagonistei din* Poveri e semplici, *tînăra Andrea, de o incurabilă încredere în lume și în dragoste. Își face loc aici, tocmai din această atitudine a Andreei și a prietenelor ei, Sonia, Augusta sau Bella, și un sentiment de ușoară resemnare, de renunțare nemărturisită în fața vieții. Și lucrul acesta e valabil și pentru cuplul Gilliat-Bettina, arși mai mult de dragoste, rezervați în fața unui ideal acoperit cu umbre.*

Romanul Mariei Ortese se susține însă, în afară de diagnosticarea tarelor unei societăți, și prin stilul bogat, prin poezia pe care o degajă fiecare pagină, prin limbajul simplu și colorat cu care autoarea și-a obișnuit cititorii încă din 1953, cînd, cu romanul Il mare non bagna Napoli, *a cîștigat premiul* Viareggio.

Spre deosebire de romanul de atunci însă, cel de acum pare să țină, poate și prin acțiunea care se desfășoară în anii imediat de după război, la Milano, de literatura-cronică, specie în care s-au exersat mulți scriitori italieni (Passolini, Italo Calvino, Pratolini ș.a.). Personal, prin atmosfera pe care o creează, deși pe alte planuri, aș apropia romanul acesta de cel al scriitoarei spaniole Carmen Laforet — Nada *(premiul* Nadal, *1945), pe care l-am tradus și care urma să apară în librăriile noastre în cursul acestei luni. Să fie oare un fapt acela că, în ultima vreme, în cele două peninsule — Italia și Spania — proza începe să fie apărată și cultivată cu succes mai ales de femei? Greu de spus. Mai ales că, dintre toate produsele artei, cartea pare să înfrunte destinul cel mai putin cunoscut: cu zece zile în urmă, plecînd spre Milano, mi-am cumpărat de la librăriile care soldează o întreagă producție editorială în fața Gării Termini, din Roma, absolut întîmplător, cartea* Silenzio a Milano *(Editori Laterza, Bari, 1958) cu o reducere de 60%. Lucrată în același mod de cronică, această carte e semnată de aceeași Anna Maria Ortese, dar nimeni n-a vorbit pînă acum cu interes despre ea.*

Roma, iulie 1967

Darie NOVĂCEANU

DOUĂ ANTOLOGII DE LITERATURĂ ROMÂNEASCĂ

Este interesant de observat că, mai întotdeauna, o operă literară semnificativă capătă cu fiecare traducere o nouă identitate, rămînînd mereu ea însăși. Vorbim, bineînțeles, de traducerile în care, dincolo de structurile lingvistice, opera tradusă e integrată unui nou sistem de referințe care să o poată restitui mai deplin, mai aderat, în raport cu realitatea ei artistică inițială.

Acest tip de traducere este, desigur, instrumentul prin excelență al pătrunderii literaturilor naționale în literatura universală, al posibilității de a constitui din configurații spirituale caracteristice fiecărei literaturi un patrimoniu spiritual comun umanității.

Am amintit de aceste lucruri, pentru că se simte nevoia unei mai pronunțate promptitudini în a răspunde interesului crescînd manifestat peste hotare față de cultura și literatura noastră. În a răspunde printr-o serie de activități de informare și de traducere în țară, care să poată apropia imaginea literaturii noastre pentru cititorii din străinătate de cea reală, caracteristică și evoluției și momentului ei actual.

Două recente apariții de antologii românești în limba engleză: **Introduction to Romanian literature** (Introducere în literatura română), publicată la New York de către Twayne Publishers în 1966 și numărul românesc al revistei americane universitare **„The Literary Review"** (4, 1967) dovedesc încă o dată, dacă mai era necesar, adevărul celor arătate mai sus.

Anunțînd o serie care va continua cu o antologie de poezie și dramaturgie, **„Introducerea în literatura română"** cuprinde o culegere alcătuită de J. Steinberg din proza noastră, începînd cu „Amintirile" lui Creangă și încheindu-se cu „Ningea pe Bărăgan" al lui Fănuș Neagu. Diversele personalități care au ilustrat evoluția genului epic sînt prezente în antologie cu ample fragmente sau povestiri, iar perioada modernă este larg reprezentată. Firește, putem fi mirați că alcătuitorul antologiei a uitat nume ca ale lui Filimon sau Negruzzi, că există uneori o dispunere a autorilor care face ca George Călinescu să urmeze lui Fănuș Neagu, dar aceste lucruri sînt detalii mai puțin importante. Ceea ce este însă demn de subliniat e acuratețea informației și a caracterizării din majoritatea micilor prezentări care preced fragmentele sau povestirile incluse în volum, sensibilitatea și cerititudinea cu care a fost efectuată selecția bucăților, caracterul lor de cele mai multe ori reprezentativ. Se pune, ca întotdeauna la aceste antologii, întrebarea dacă ea reușește să ofere o imagine edificatoare a literaturii pe care năzuiește să o prezinte. S-ar putea răspunde la o asemenea întrebare citînd numele incluse alături de piesele alese. Și ar fi poate suficient să spunem că din Sadoveanu a fost ales un fragment din „Baltagul", din Agîrbiceanu „Fefeleaga", din Matei Caragiale „Remember", din Zaharia Stancu „Liliacul", din George Călinescu un fragment din „Scrinul negru", că Geo Bogza e prezent cu „Moartea lui Iacob Onisia", că Marin Preda, Eugen Barbu, Titus Popovici, Pop Simion, D. R. Popescu figurează cu nuvele sau fragmente de roman...

Desigur că și această citare poate fi concludentă pentru noi, dar ei trebuie să i se adauge și redarea personalizată a fiecărui autor în traducerea făcută. Și aici am spune că e meritul îndeosebi al acestei antologii, de a fi reușit în unele cazuri să comunice, cu mijloace specifice spiritului limbii și literaturii engleze, farmecul deosebit al poeziei naturii din Sadoveanu, aura de mister a prozei cadențate a lui Matei Caragiale sau lirismul stăpînit al paginilor lui Zaharia Stancu.

Alcătuitorul antologiei amintea în cuvîntul său că lucrări din literatura română publicate anterior au fost favorabil primite de critica americană. Neîndoios că și această antologie, prefațată printr-o prezentare semnată de Demostene Botez, va găsi ecoul cuvenit

★

Numărul românesc al revistei Universității Farleigh Dickinson din S.U.A. năzuiește să ofere o imagine actuală și vie a literaturii noastre. Alcătuit de vicepreședintele universității și coredacor șef al revistei, Clarence R. Decker, numărul acesta este „prezentat în speranța încurajării unor viitoare schimburi culturale între România și Statele Unite și în special a stimulării mai multor traduceri reciproce de opere literare. Editorii americani, continuă C. Decker, ar putea explora bogatele posibilități pe care scrisul românesc le oferă. Am impresia că vor putea găsi multe succese comerciale și literare".

Precedat de o prefață substanțială și sintetică a acad. Zaharia Stancu, numărul cuprinde o bogată selecție de lucrări ale prozatorilor și poeților noștri contemporani. Ca să folosim cifre: 11 prozatori și 17 poeți. Ilustrația revistei e alcătuită din desene ai căror autori sînt: Brâncuși, Florica Cordescu, Ligia Macovei, C. Piliuță, B. Gănescu ș.a.

Culegerea reușește în bună măsură să dea o imagine a „originalității literaturii românești, atît prin lumea pe care o cercetează, cît și prin formele de expresie care o fac cunoscută lectorilor ei", așa cum spune Z. Stancu în cuvîntul său introductiv.

Poate că la proză, ca și la poezie de altfel, selecția putea fi îmbogățită, dar în limitele numărului de pagini (cca. 130) ea este concludentă și reprezentativă. Din păcate însă traducerile nu sînt întotdeauna grăitoare pentru valorile artistice al lucrărilor incluse. În special traducerile de poezie au rămas, de multe ori, plate și ne-au reamintit cuvintele lui Robert Frost: „Poezia e ceea ce dispare într-o traducere". Proza ni s-a părut mai aproape de textele originale. Informative și nu lipsite de erori uneori, foarte scurtele notițe biobibliografice ale autorilor prezenți în revistă.

Valeriu UDRIȘTE

secvențe

Where is Vietnam? American Poets respond (Unde este Vietnamul? Poeții americani răspund) este titlul unei recente antologii care a apărut în Statele Unite ale Americii sub îngrijirea lui Walter Lowenfels. Cartea, cuprinzînd versurile a cincizeci și șapte de autori, printre care aproape toate numele de prestigiu care ilustrează poezia americană contemporană, nu este o expresie singulară a împotrivirii lor față de războiul pe care S.U.A. îl poartă în Vietnam. La originea acestei antologii stau o serie de manifestări pornite încă acum doi ani cu gala pentru pace în Vietnam (organizată, cu mare audiență publică, la Carnegie Hall) și continuată printr-o serie de lecturi publice de poezie (cunoscute sub numele de „lecturi pentru pace").

Numai o parte din poeziile recitate au avut loc în antologie; dintre versurile scrise pe această temă editorul a ales, după cum o spune în prefață, pe cele ce prezintă o valoare de „creație verbală".

Poeți de variate formații și convingeri iau acum parte la această nouă manifestare comună: scriitori din gruparea „beatnikilor" cum sînt Ferlinghetti sau Ginsburg alături de autori catolici, Thomas Merton, oameni angajați politic sau „apolitici" (ca Robert Lowell). Pornind de la personalități distincte, poemele au și rezonanțe artistice diferite: de la cele cu sunet „neoclasic" pînă la cele întrebuințînd procedeele colajului literar (ca la Will Inman) și tehnica suprarealistă.

Ce îi unește pe toți acești poeți este un caz de conștiință.

„Reînnoirea poeziei americane — scrie ziarul parizian *Le monde* —, la care asistăm acum, ne face să ne gîndim adesea la aceea pe care Rezistența a produs-o în Franța".

Rezistența poeților americani față de intervenția S.U.A. în Vietnam este și un mod de a-și salva libertatea lor interioară.

Însemnări despre cultura cubană

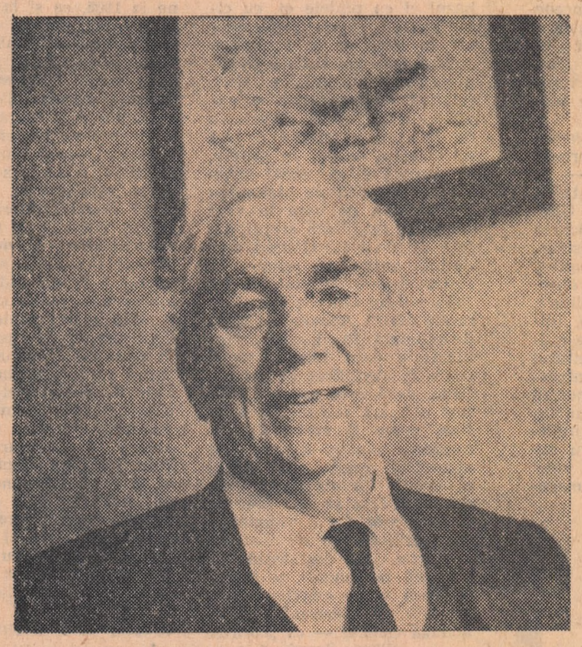

Nu se exagerează atunci cînd se afirmă că puține popoare și-au făurit o cultură printr-un atît de îndelungat și de dureros zbucium ca poporul cuban. Mai bine de patru veacuri am fost colonie spaniolă, mai bine de șaizeci de ani am îndurat omniprezența Statelor Unite. Cu toate acestea, am știut să fundăm o cultură a noastră, în care unele culmi sînt vizibile de la mari distanțe, așa cum ar fi José Martí în creația literară sau Carlos Finlay în domeniul cercetării științifice. Cu mijloace reduse, Finlay a salvat omenirea de la unul din flagelurile înspăimîntătoare, malaria. Martí, în afara faptului că a organizat ultima mare revoluție americană împotriva Spaniei colonialiste, a dat viață unei culturi mari, reînviind un instrument clasic pe care îl cinstiseră Quevedo și Cervantes, comunicîndu-l lumii și redîndu-l viitorului.

Am fost pentru mult timp, după descoperire, nu numai posesiune spaniolă, ci și posesiune subalternă, punct de tranzit al flotelor colonialiste, în drumul lor spre viceregatele din continent. Din tenebrele unui despotism fără atenuări și fără pauze au început să apară, încă de la începutul secolului al XVIII-lea, luminile plăpînde ale destinului nostru viitor. Contra scepticismului și violenței, ființa națională a poporului cuban a prins să se afirme căpătînd consistență de-a lungul secolului al XIX-lea. Revoluționarii din 1868, conduși de Carlos Manuel Cespedes, au fost fiii marilor umaniști din prima jumătate a secolului trecut. Zece ani a durat lupta lor, care a avut o influență decisivă asupra conștiinței de sine a poporului cuban, ridicat, ca un singur om, împotriva anexării pămîntului nostru la S.U.A. Martí, a avut aici rolul primordial, proclamînd independența țării drept unică soluție demnă de sacrificiul nostru.

Independența Cubei n-a putut fi cucerită atunci. Viața poporului cuban a fost aservită intereselor nord-americane pînă la 1 ianuarie 1959, cînd a triumfat revoluția condusă de Fidel Castro.

Odată cucerite libertatea și independența, una din sarcinile complexe pe care a trebuit să le rezolvăm a fost cea de organizare a muncii noastre culturale. Aveam, ca un tezaur de mare valoare, frumoasa tradiție de un secol și jumătate în care învățații noștri, poeți, prozatori, oameni de știință, compozitori și pictori, deschiseseră drumurile ascensiunii noastre spre o cultură proprie; ne sprijineam, în același timp, pe exemplul fratern al țărilor socialiste; contam pe solidaritatea oamenilor cinstiți din întreaga lume, pe tinerețea energică a Americii Latine; rămăseserâ însă instrumentul unei informări unilaterale, impus de S.U.A. și moștenirea de prejudecăți și confuzii. Revoluția cubană a înțeles — și acesta este unul din marile ei merite — că problema culturii trebuia pusă ca o problemă cu caracter național și total — cultura care trebuia să meargă spre popor, trebuia să emane de la el.

Astfel s-a pus problema lichidării analfabetismului și ea a fost rezolvată, în mod eroic, într-un singur an. În același mod a fost înțeleasă și problema științei, al cărei scop final nu putea fi altul decît soluționarea problemelor țării, cercetarea științifică neputînd urmări decît identificarea și stabilirea de soluții în acțiunea de transformare a naturii.

Mulți dintre scriitorii români — Geo Bogza, E. Jebeleanu, Titus Popovici, Alecu Ivan Ghilia, Pop Simion, Dumitru Popescu —, oaspeți ai Cubei, au putut să-și dea seama în mod practic că, în acești ani din urmă, Cuba este în întregimea ei o școală, că întreaga insulă s-a transformat într-o uriașă bibliotecă. Azi, de exemplu, tirajul cărților tipărite de noi depășește, raportat la populație, întregul continent, inclusiv Statele Unite.

În ceea ce privește producția literară, întrebările ce ni se pun sînt, de obicei, două: dacă aceasta răspunde, calitativ, eforturilor guvernului revoluționar și dacă avem, la această oră, opere literare la înălțimea mișcării politice și sociale din Cuba.

La astfel de întrebări cred că nu trebuie să se răspundă printr-o privire superficială, așa cum fac criticii de școală veche, ci printr-un îndreptățit simț al istoriei și Revoluției. În acest caz, răspunsul nu poate fi decît afirmativ. Faptul că nu putem arăta în toate domeniile de activitate realizări de categorie superioară trebuie explicat printr-un complex de împrejurări pe care nu le-am depășit și de care trebuie să ținem seama atunci cînd judecăm prezentul și viitorul creației noastre literare. Noi nu am putut opri ca entuziasmul revoluționar să nu producă un anumit număr de opere, pline de generozitate, slabe însă ca realizare artistică; ceea ce este important e faptul că alături de acestea există lucrări de mare valoare și că se afirmă impetuos noi și noi talente originale. Aceasta ar fi panorama exactă a literaturii Revoluției.

Există o trăsătură definitorie a actualei producții literare capabilă să asigure baza unor realizări deosebite; mă refer la prospețimea, la tensiunea, la noutatea, la curajul care străbat poezia, proza, eseul și teatrul nostru. Noi oferim azi, prin **Casa de las Americas**, un apreciat mijloc de comunicare reciprocă, activă, cu confrații noștri latino-americani. Centenarul lui Ruben Dario, de exemplu, a cunoscut manifestarea cea mai înaltă, la Havana, în prezența celor mai cunoscuți poeți din continent. Teatrul nostru a cîștigat mari succese pe scenele Parisului. Și, pînă la Revoluție, noi am putea spune că nu am avut teatru. Comunicăm, azi, în domeniul culturii cu toate popoarele lumii și rezultatele sînt din ce în ce mai pline de conținut și de învățăminte. Perspectivele noastre sînt, de aceea, pline de lumină.

Juan MARINELLO

ATLAS LIRIC

Cinci poeți cubanezi

JULIAN DEL CASAL (1863–1893)

Zi de sărbătoare

Cer de scrumuri. Steaguri violete,
Sub mari steme-n aur. Bat cu nalt argint
Clopotele. Cîntă, bahic, cete.
Pretutindeni, palmierii verzi fosnind.

Pe creneluri flutură drapele;
La balcoane se ivesc femei de fum;
Foarte-aproape, roți de tunuri grele.
Vînzătorii forfotind șireți pe drum.

Și în vreme ce mulțimea își petrece
Și se-agită în tumultu-i zgomotos
Ca o mare-nfuriată, – parcă rece

Un fior de moarte intră-n mine:
Sub neliniști fără margini, de prisos,
O, ce-aș plînge singur și-ar fi bine...

AGUSTIN ACOSTA (n. 1887)

muncă amară

Cu capu-mi de mort plecat pe piept,
Îmi văd de truda mea amară.
Adevărul, mi se spune, e frate cu moartea.
De truda mea amară-mi cat nainte.

Adevăru-i frate cu moartea! Nu-l căuta
Pe unul, că de cealaltă dai alături.
Cu capu-mi de mort pe piept,
De truda-mi amară îmi văd mai departe.

Cînd va veni groaza, ea o să mă vadă
Înfundat în truda-mi amară.
Adevărul, mi se spune, e frate cu moartea.
Dar nu-i nefolositoare munca-mi și-n zadar

JOSÉ MARTÍ (1853–1895)

versuri simple

Iată muntele de spume:
Ce privești – e stihul meu;
Evantai și curcubeu,
Versul meu: un munte-n lume.

Stihul mi-i pumnal și floare
Printre degete sclipind,
Apă de mărgean cu jind,
Joc de ape, ritm, culoare.

Versul meu: carmin ce arde.
Versu-mi: verde aprilin,
Prin păduri care-l atîn –
Cerb rănit, bătut de joarde.

Din oțel de-acesta-și face
(Vers cinstit și lapidar)
Spade, viața – iar și iar...
Și-ndrăzneților le place!

FELIX CONTRERAS
(din revista „Casa de las Americas" – aprilie 1966).

proiect

Această femeie care astăzi se scaldă departe
de mîinile mele
nu știe că insul de-aici
sînt eu,
un om ce dorește să-mpartă cu ea apa ei,
șervetul,
neconsolarea,
binele și răul binelui ei,
fanatismul și jurnalul ce ne aduce vești despre
vremile acestea.

În cele din URMĂ –
va veni o zi care să mă consoleze
și atunci am să scriu o poemă
TOTALĂ –
Viața nu se trăiește doar pe jumătate

NICOLAS GUILLEN

răspunde

tu care ai plecat din Cuba,
răspunde:
unde vei mai găsi atîta verde,
atîta albastru
și-atîți palmieri sub cer?
răspunde!

tu, care ți-ai uitat graiul,
răspunde: tu,
care mormăi în străină limbă
well și you,
cum poți trăi mut?
răspunde!

tu, tu care-ai părăsit acest pămînt,
răspunde:
pămîntul ăsta în care-ți odihnește tatăl
sub crucea-i tăcută,
oasele unde o să ți le lași?
răspunde!

o, biet nenorocit, răspunde!
răspunde:
unde o să mai găsești atîta verde,
atît albastru
și-atîți palmieri sub cer?
răspunde!

În românește de ION CARAION

TELEGRAME

Către Academia Republicii Socialiste România

În legătură cu moartea celebrului poet, membru al Academiei dumneavoastră și respectat membru străin al Academiei sîrbe de științe și arte, Tudor Arghezi, vă prezint, în numele Academiei sîrbe de științe și arte și în numele meu personal, profunde condoleanțe.

VELIBOR GLIGORIC
președintele Academiei sîrbe de științe și arte

Vă rog să-mi permiteți ca în numele Prezidiului Academici cehoslovace de știință și al meu personal să vă exprim condoleanțele noastre cele mai sincere cu ocazia încetării din viață a unuia dintre cei mai mari reprezentanți ai culturii românești, academicianul Tudor Arghezi.

FRONTISEK SORM
președintele Academiei cehoslovace de știință

Împărtășim durerea poeziei românești pentru pierderea marelui Tudor Arghezi.

MARIA TERESA LEON și RAFAEL ALBERTI

Către Uniunea Scriitorilor

Am primit astăzi cablograma dvs. Din toată inima vă rog să primiți durerea mea adîncă pentru moartea marelui poet Arghezi. Vă rog să transmiteți familiei Arghezi profunda mea tristețe.

SALVATORE QUASIMODO

Către președintele Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă, Tovarășului Pompiliu Macovei

București

Mult stimate tovarășe președinte!

Profund îndurerat am luat cunoștință de încetarea din viață a scriitorului și poetului Tudor Arghezi, membru al Academiei Republicii Socialiste România.

Cu Tudor Arghezi poporul român pierde pe unul din cei mai mari scriitori și poeți, care, însuflețit de un patriotism fierbinte, și-a pus toată viața și toată opera în serviciul progresului, aducînd o contribuție însemnată pentru înflorirea culturii naționale a României socialiste.

Opera lui Tudor Arghezi, care în mare măsură a contribuit la recunoașterea internațională a realizărilor culturale ale Republicii Socialiste România, a găsit o mare prețuire și apreciere și în Republica Democrată Germană.

Permiteți-mi să vă exprim, în numele colaboratorilor ambasadei, precum și în numele meu, compasiunea noastră profundă pentru această mare pierdere.

EWALD MOLDT

În legătură cu încetarea din viață a marelui poet român Tudor Arghezi, Ambasada Belgiei prezintă domnului Pompiliu Macovei, președintele Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă, profundele sale condoleanțe.

H. CAMBIER
ambasadorul M. S. Regelui Belgienilor
ROBERT L. VAN OVERBERGE
consilier de ambasadă

București, 15 iulie 1967

Cu prilejul celei de-a XIV-a aniversări a Insurecției Naționale Cubaneze, de la 26 iulie, acad. Zaharia Stancu, președintele Uniunii Scriitorilor din Republica Socialistă România, a trimis o telegramă de felicitare Uniunii scriitorilor și artiștilor din Cuba, cu urări de succese în dezvoltarea culturii și literaturii socialiste cubane.

În întîmpinarea zilei de 26 iulie, cea de-a XIV-a aniversare a Insurecției Naționale Cubaneze, marți seara la Casa de cultură a I.R.R.C.S. a avut loc o adunare de solidaritate cu revolutia cubaneză, organizată de Institutul român pentru relațiile culturale cu străinătatea, Uniunea Scriitorilor și Uniunea Ziariștilor. Au luat cuvîntul Ion Pas, președintele institutului, Nicolae Oniga, membru al Comitetului Executiv al Consiliului Central al Uniunii Generale a Sindicatelor, George Ionescu, vicepreședintele Comitetului de Radiodifuziune și Televiziune. Poetul Eugen Jebeleanu a evocat momente din călătoria sa în țara prietenă.

REDACȚIA: București — B-dul Ana Ipătescu 15. Telefon: 12 94 44; 11 39 36; 12 74 26 ADMINISTRAȚIA: Șos. Kiseleff nr 10. Telefon: 18.33.99. ABONAMENTE: 3 luni 13 lei; 6 luni 26 lei; 1 an 52 lei.
Tiparul: Întreprinderea Poligrafică „Informația", str. Brezoianu nr. 23–25.
40133